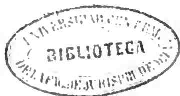
67

HIERONYMI FRACASTORII SYPHILIS SIVE MORBVS GALLICVS

Veronæ, M D X X X, mense Augusto.

Non sine Priuilegio, mulctáq; pecuniaria, & excõmunicationis pœna: pro ut in Priuilegijs continetur.

de la compª. de Iesus de Alcala. Librería año de 1705

HIERONYMI FRACASTORII.

HIERONYMI FRACASTORII SYPHILIS, SIVE MORBVS GALLICVS AD P. BEMBVM.

Qui casus rerum uarij, quæ semina morbum
Insuetum, nec longa ulli per secula uisum
Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
Europam, partim'q; Asiæ, Libyæq; per urbes
Sæuijt: in Latium uero per tristia bella
Gallorum irrupit: nomen'q; à gente recepit.
Nec non & quæ cura: & opis quid comperit usus,
Magna'q; in angustis hominum sollertia rebus:
Et monstrata Deum auxilia, & data munera cœli,
Hinc canere, & longe secretas quærere causas
Aëra per liquidum; & uasti per sydera olympi.
Incipiam, dulci quando nouitatis amore

a ij

C orreptum, placidi Naturæ *suauibus horti*
F loribus inuitant: & amantes mira Camœnæ.
B embe decus clarum Ausoniæ, *si forte uacare*
C onsultis Leo *te à magnis paulisper, & alta*
R erum mole sinit, totum qua sustinet orbem:
E t iuuat ad dulces paulum secedere Musas:
N e nostros contemne orsus, medicumq; laborem:
Quicquid id est. Deus hæc quondã dignatus Apollo *est:*
E t paruis quoq; rebus inest sua sæpe uoluptas.
S cilicet hac tenui rerum sub imagine multum
N aturæ, fatiq; subest, & grandis origo.
Tu mihi, quæ rerum causas, quæ sydera noscis,
E t cœli effectus uarios, atq; aëris oras,
V ranie, (sic dum puro spatiaris olympo:
M etirisq; uagi lucentes ætheris ignes:
C oncentu tibi diuino cita sydera plaudant)
I psa ades: & mecum placidas Dea *lude per umbras*
D um tenues auræ, dum myrtea sylua canenti
A spirat: resonatq; cauis Benacus *ab antris.*
D ic Dea *quæ causæ nobis post secula tanta*

Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo, nostrum peruenit in orbem:
Ex quo lecta manus soluens de littore Ibero
Ausa fretum tentare, uagiq; incognita ponti est
Aequora: & orbe alio positas perquirere terras?
Illic nanq; ferunt, æterna labe per omnes
Id morbi regnare urbes, passimq; uagari
Perpetuo cœli uitio: atque ignoscere paucis.
Commercine igitur causa accessisse putandum est
Delatam contagem ad nos: quæ parua sub ipsis
Principijs, mox & uires & pabula sensim
Suscipiens, sese in terras diffuderit omnes?
Vt sæpe in stipulas cecidit quum forte fauilla
De face, neglectam pastor quam liquit in aruo.
Illa quidem tenuis primum, similisq; moranti
Incedit: mox ut paulatim increuit eundo,
Tollitur: & uictrix messem populatur, & agros,
Vicinumq; nemus: flammasq; sub æthera iactat.
Dat sonitum longe crepitans Iouis auia sylua:
Et cœlum late circum, campiq; relucent.

At uero, si rite fidem obseruata merentur,
N on ita censendum: nec certe credere par est
E sse peregrinam nobis, transq; æquora uectam
C ontagem: quoniam in primis ostendere multos
P ossumus, attactu qui nullius hanc tamen ipsam
S ponte sua sensere luem: primi'q; tulere.
P raeterea & tantum terrarum tempore paruo
C ontages non unà simul potuisset obire.
A spice per Latij populos, qui'que herbida Sagræ
P ascua, & Ausonios saltus, & Iapygis oræ
A rua colunt: specta Tyberis qua labitur, & qua
E ridanus centum fluuijs comitatus in æquor,
C entum urbes rigat, & placidis interfluit undis.
V no non'ne uides ut tempore pestis in omnes
S æuijt? ut sortem pariter transegimus unam?
Q uin etiam externos eadem per tempora primum
E xcepisse ferunt: nec eam cognouit Ibera
G ens prius, ignotum quæ scindere puppibus æquor
A usa fuit: quàm quos disterminat alta Pyrene,
Atq; freta, atq; Alpes cingunt, Rhænus'q; bicornis:

Q uàm reliq̃,quos lata tenet gelida ora sub Arcto.
T empore non alio Pœni sensistis, & omnes
Q ui lætam Aegyptum metitis, fœcundáq; Nilo
A rua: & Palmiferæ syluas tondetis Idumes.
Q uæ quum sic habeant sese: nempe altius isti
P rincipium labi, rerúmq; latentior ordo,
(N i fallor) grauiórque subest,& maior origo.

Principio quæq; in terris,quǽque æthere in alto,
A tq; mari in magno,Natura educit in auras:
C uncta quidem nec sorte una, nec legibus ijsdem
P roueniunt: sed enim quorum primordia constant
E paucis, crebro ac paßim pars magna creantur.
R arius ast alia apparent, & non nisi certis
T emporibus'ue, locis'ue: quibus uiolentior ortus,
E t longe sita principia: ac nonnulla, priusquam
E rumpant tenebris & opaco carcere noctis,
M ille trahunt annos: spatiosáque secula poscunt.
T anta ui coëunt genitalia semina in unum.

Ergo & morborum quoniam non omnibus una
N ascendi est ratio: facilis pars maxima uisu est:

Et faciles ortus habet, & primordia præsto.
Rarius emergunt alij: & post tempore longo
Difficiles causas, & inextricabile fatum,
Et sero potuere altas superare tenebras.
Sic Elephas sacer Ausonijs incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu: quibus accola Nili
Gens tantum, regio'q; omnis uicina laborat.
De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exijt: & tandem sese caligine ab atra
Exemit: duros'que ortus, & uincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur æuum)
Non semel in terris uisam, sed sæpe fuisse,
Ducendum est: quanquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longæua uetustas
Cuncta situ inuoluens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum seri uidere nepotes.
Oceano tamen in magno sub sole cadente
Qua misera inuentum nuper gens incolit orbem,
Passim oritur: nullis'q; locis non cognita uulgo est.
Vsque adeo rerum causæ, atque exordia prima,
Et cælo

E t cælo uariare, & longo tempore possunt.
Quodq; illic fert sponte aër, & idonea tellus:
H uc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
C uius forte suo si cunctas ordine causas
N osse cupis: magni primum circunspice mundi
Q uantum hoc infecit uitium: quot adiuerit urbes.
Q uumq; animaduertas, tam uastæ semina labis
E sse nec in terræ gremio, nec in æquore posse:
H aud dubie tecum statuas, reputesq; necesse est,
P rincipium, sedemq; mali consistere in ipso
A ëre, qui terras circum diffunditur omnes:
Q ui nobis sese insinuat per corpora ubiq;,
S uetus & has generi uiuentum immittere pestes.
A ër quippe pater rerum est, & originis author.
I dem sæpe graues morbos mortalibus affert,
M ultimode natus tabescere corpore molli,
E t facile affectus capere, atq; inferre receptos.
N unc uero quonam ille modo contagia traxit,
A ccipe: quid mutare queant labentia secla.
Inprimis tum Sol rutilus, tum sydera cuncta

T ellurem, liquidasq; auras, atque æquora ponti
I mmutant, agitant'q; : utque ipso sydera cœlo
M utauere uicem, & sedes liquere priores :
S ic elementa modis uarijs se grandia uertunt.
A spice ut hibernus rapidos ubi flexit in Austrum
P hœbus equos : nostrum'q; uidet depressior orbem :
B ruma riget : durat'q; gelu : spargit'q; pruina
T ellurem : & gelida glacie uaga flumina sistit.
I dem, ubi nos Cancro propior spectauit ab alto,
V rit agros : arent nemora, & sitientia prata:
S icca'q; pulueris æstas squallescit in aruis.
N ec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
C ui maria alta, omnis cui rerũ obtemperat humor :
Q uin & Saturni graue sydus, & æquior orbi
S tella Iouis, q̃n pulchra Venus'q;, & Martius ignis,
A c reliqua astra etiam mutent elemẽta, trahant'q;
P erpetuum : & late magnos dent undiq; motus.
P ræcipue sedem si quando plurima in unam
C onuenere : suo uel multum deuia cursu
L onge alias tenuere uias. hæc scilicet annis
Pluribus

P *luribus, & rapidi post multa uolumina cœli*
E *ueniunt*: Dijs *fata modis uoluentibus istis.*
V *t uero euenisse datum est: numerumq́; dies'q;*
E *xegere suos, præfixáq; tempora fatis:*
P *roh quanta* Aërios *tractus, salsa æquora quanta,*
T *ellurem'q; manent. alibi quippe omnia late*
C *ogentur spatia in nubes: cœlum imbribus omne*
S *oluetur: summis'q; uoluti montibus amnes*
P *ræcipites secum syluas, secum aspera saxa,*
S *ecum armenta trahent: medius pater impete magno*
A*ut* P*adus, aut* G*anges sup & nemora alta, domosq;*
T *urbidus, æquabit pelago freta lata sonante.*
A *estates alibi magnæ condentur: & ipsæ*
F *lumina speluncis flebunt arentia* N*ymphæ.*
A *ut uenti cuncta inuertent: aut obice clausi*
E *xcutient tellurem imam, & cum turribus urbes.*
F *orsitan & tempus ueniet, poscentibus olim*
N *atura, fatisq́;* D*eum, quum non modo tellus*
N *unc culta, aut obducta mari, aut deserta iacebit:*
V *erum etiam Sol ipse, nouum (quis credere posit)*

C urret iter : ſua nec per tempora diffluet annus.
A ſt inſueti æſtus, inſueta'q; frigora mundo
I nſurgent : & certa dies animalia terris
M onſtrabit noua : naſcentur pecudes'q; feræ'q;
S ponte ſua : prima'q; animas ab origine ſument.
F orſitan & maiora audens producere Tellus
C œum'q;, Enceladum'q; feret, magnum'q; Typhoëa,
A uſuros patrio ſuperos detrudere cælo :
C onuulſum'q; Oſſan nemoroſo imponere Olympo.
Quæ quum perſpicias : nihil eſt cur tempore certo
A dmirere, nouis magnum marceſcere morbis
A ëra : contages'q; nouas uiuentibus ægris
S ydere ſub certo fieri, & per ſecula longa.
Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
L umina Saturno triſti immiſcente, per omnes
A uroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
I nſolita exarſit febris : quæ pectore anhelo
S anguineum ſputum exagitans (miſerabile uiſu)
Q uarta luce frequens fato perdebat acerbo.
I lla eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem,

E uphratem, Tigrimq́; bibunt: post tempore paruo
C orripuit, ditesq́; Arabas, mollemq́; Canopum,
I nde Phrygas: inde & miserum trans æquora uecta
I nfecit Latium, atq; Europa sæuijt omni.

Ergo age, iam mecũ, semper sese æthera circum
V oluentem, superumq́; domos, ardentiaq́; astra
C ontẽplare: animumq́; agitans per cuncta, require
Q uis status illorum fuerit: quæ signa dedere
S ydera: quid nostris cœlum portenderit annis.
H inc etenim tibi forte nouæ contagis origo
O mnis, & euentus tanti uia prima patescet.
A spice candentes magni qua Cancer olympi
E xcubat ante fores: & brachia pandit aperta.
H inc diræ facies, hinc se diuersa malorum
O stendent portenta: una hac sub parte uidebis
M agna coiße simul radijs ardentibus astra:
E t coniuratas sparsiße per aëra flammas:
F lammas, quas longe tumulo sirenis ab alto
P rospiciens senior uates, quem dia per omnes
C œlicolumq́; domos duxit, docuitq́; futura

V ranie: miseras, inquit, defendite terras
O superi. insolitam uideo per inania ferri
I lluuiem: & magnos cœli tabescere tractus.
B ella etiam Europæ miseræ, bella impia, & agros
A usoniæ, passim currentes sanguine cerno.
D ixit: & illa etiam scriptis uentura notauit.
Mos superũ est, ubi secla uagus sol certa peregit,
A b Ioue decerni fata: & cuncta ordine pandi,
Q uæcunq; euentura manent terrasq;. polumq;.
Q uod tempus quum iam nostris uenientibus annis
I nstaret: rerum summus sator, & superum rex
I uppiter, acciri socios in rebus agendis
S aturnum, Martemq; iubet. bipatentia Cancer
L imina portarum reserat: Dijsq; atria pandit.
C onueniunt, quibus est fatorum cura gerenda.
I mpiger ante alios flammis, ferróq; coruscans
B ellipotens Mauors: animis cui prælia, & arma,
V indictæq; manent, & ouantes sanguine cædes.
P ost placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
I nsequitur (ni fata obstent) pater omnibus æquus.
Postremu

P ostremus, longáq; uia tardatus, & annis
F alcifer accedit senior: qui haud immemor iræ
I n natum ueteris, nato & parere recusans
S æpe etiam cessit retro, & uestigia torsit,
M ulta minans, multum'q; animo indignatus iniquo.
I uppiter at solio ex alto, quo se solet uno
T ollere, percenset fata, & uentura resoluit,
M ultum infælicis miserans incommoda terræ:
B elláq;, fortunas'q; uirum, casuráq; rerum
I mperia, & prædas, adapertaq; limina morti:
I n primis ignota noui contagia morbi:
M orbi, qui humanæ nulla mansuescat opis ui.
A ssensere Dei reliqui: concussus olympus
I ntremuit: tactus'q; nouis defluxibus æther.
P aulatim aëry tractus, & inania lata
A ccepere luem: uacuas'q; insuetus in auras
M arcor yt: cœlum'q; tulit contagia in omne.
S iue quod ardenti tot concurrentibus astris
C um sole, è pelago multos terra'q; uapores
T raxerit ignea uis: qui misti tenuibus auris

Correpti'q; nouo uitio, contagia uisu
Perrara attulerint: aliud siue æthere ab alto
Demissum, late aërias corruperit oras.
Quanq̃ animi haud fallor quid agat, quo'ue ordine cælum,
Dicere, & in cunctis certas perquirere causas,
Difficile esse: adeo interdum per tempora longa
Effectus trahit: interdum (quod fallere possit)
Miscentur fors, & uarij per singula casus.
Nunc age non id te lateat: super omnia miram
Naturam, & longe uariam contagibus esse.
Solis nam sæpe arboribus fit noxius aër:
Et tenerum germen, florum'q; inficit honorem.
Interdum segetem, & sata læta, anni'q; labores
Corripuit: scabra'q; ussit rubigine culmos:
Et uitiata parens produxit semina Tellus.
Interdum pœnas animalia sola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipsis. memini ipse malignam
Luxuriem uidisse anni: multo'q; madentem
Autumnum perflatum austro: quo perditus omne
Caprigenum genus è cunctis animantibus unum

Corruit.

C orruit. à stabulis lætas ad pabula pastor
D ucebat: tum forte alta securus in umbra
D um caneret: tenuiq; gregem mulceret auena:
E cce aliquam tussis subito irrequieta tenebat:
N ec longe mora mortis erat. nanque acta repente
C ircum præcipiti lapsu, reuomensq; supremam
O re animam, socias inter moribunda cadebat.
V ere autem (dictu mirum) atque æstate sequenti
I nfirmas pecudes, balantumq; horrida uulgus
P estis febre mala miserum pene abstulit omne.
V sque adeo uaria affecti sunt semina cœli,
E t uariæ rerum species: numerusq; uicissim
I nter mota subest, interq; mouentia certus.
N on'ne uides, quamuis oculi sint pectore anhelo
E xpositi mollesq; magis: non attamen ipsos
C arpere tabem oculos, sed sese immergere in imū
P ulmonem? & pomis quanquam sit mollior uua:
N on tamen ijs uitiatur: at ipsa liuet ab uua.
N empe alibi uires, alibi sua pabula desunt:
A st alibi mora certa: nec ipsa foramina multum

b

Non faciunt, hinc densa nimis, nimis inde soluta.
Ergo contagum quoniam natura genus'que
Tam uariũ est: & multa modis sunt semina miris:
Contemplator & hanc, cuius cœlestis origo est:
Quæ, sicut desueta, ita mira erupit in auras.
Illa quidem non muta maris, turbamq́; natantum,
Non uolucres, non bruta altis errantia syluis,
Non armenta boum, pecudes'ue, armenta'ue equorũ
Infecit: sed mente ingens ex omnibus unum
Humanum genus: & nostros est pasta sub artus.
Porrò homine è toto, quod in ipso sanguine crassũ
Et sordens lentore foret, fœdissima primum
Corripuit, sese pascens uligine pingui.
Tali se morbus ratione & sanguis habebant.
Nunc ego te affectus omnes, & signa docebo
Contagis miseræ. atque utinam concedere tantum
Musa queat: tantum'q; uelit defendere Apollo,
Tempora qui longa euoluit, cui carmina curæ:
Hæc multas monumenta dies ut nostra superſint.
Forte etenim nostros olim legiſse nepotes,

Et signa & faciem pestis nouisse, iuuabit.
Nanque iterum, quum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, quum nocte atra sopita iacebit
Interitu data: mox iterum post secula longa
Illa eadem exurget: cœlum'q; auras'q; reuiset:
Atque iterum uentura illam mirabitur ætas.
In primis mirum illud erat: quod labe recepta,
Sæpe tamen quater ipsa suum compleuerat orbẽ
Luna prius, quàm signa satis manifesta darentur.
Scilicet extemplo non sese prodit aperte,
Vt semel est excepta intus: sed tempore certo
Delitet: & sensim uires per pabula captat.
Interea tamen insolito torpore grauati,
Sponte'q; languentes animis, & munera obibant
Aegrius: & toto segnes se corpore agebant.
Ille etiam suus ex oculis uigor, & suus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat.
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atq; hinc inuicta locos, aut inguen edebat.
Tum manifesta magis uitij se prodere signa.

N *am simulac puræ fugiens lux alma diei*
C *essferat: & noctis tristes induxerat umbras:*
I *nnatus'q; calor noctu petere intima suetus*
L *iquerat extremum corpus: nec membra fouebat*
O *bsita mole pigra humorum:tum uellier artus*
B *rachia'q;,scapulæ'q;,graui, suræ'q;,dolore.*
Q *uippe ubi per cunctas ierant contagia uenas:*
H *umores'q; ipsos, & nutrimenta futura*
P *olluerant:*N*atura malum secernere sueta*
I *nfectam partem pellebat corpore ab omni*
E *xterius. uerum crasso quia corpore tarda*
H *æc erat, & lentore tenax: multa inter eundum*
H *ærebat membris exanguibus, atque lacertis:*
I *nde graues dabat articulis extenta dolores.*
P *arte tamen leuiore, magis'que erumpere nata,*
S *umma cutis,pulsa,et membrorũ extrema petebat.*
P *rotinus informes totum per corpus* A*chores*
R *umpebant: faciem'que horrendã,& pectora fæde*
T *urpabant: species morbi noua: pustula summæ*
G *landis ad effigiem, & pituita marcida pingui.*

Tempore

Tempore quæ multo non post adaperta dehiscens,
Mucosa multum sanie, tabo'q; fluebat.
Quin etiam erodens alte, & se funditus abdens
Corpora pascebat misere. nam sæpius ipsi
Carne sua exutos artus, squallentia'q; ossa
Vidimus, & fœdo rosa ora dehiscere hiatu,
Ora, atq; exiles reddentia guttura uoces.
Tum sæpe aut cerasis, aut Phyllidis arbore tristi,
Vidisti pinguem ex udis manare liquorem
Corticibus: mox in lentum durescere gummi.
Haud secus hac sub labe solet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpem cõcrescere callũ.
Vnde aliquis uer ætatis, pulchram'q; iuuentam
Suspirans, & membra oculis deformia toruis
Prospiciens, fœdos'q; artus, turgentia'q; ora,
Sæpe Deos, sæpe Astra miser crudelia dixit.
Interea dulces somnos, noctis'q; soporem
Omnia per terras animalia fessa trahebant:
Illis nulla quies aderat: sopor omnis in auras
Fugerat: ijs oriens ingrata Aurora rubebat:

I *is inimica dies: inimicaq́; noctis imago.*
N *ulla ceres illos, Bacchi non ulla iuuabant*
M *unera: non dulces epulæ: non copia rerum:*
N *on urbis, non ruris opes, non ulla uoluptas.*
Q *uamuis sæpe amnes nitidos, iucundaq́; tempe,*
E *t placidas summis quæsissent montibus auras.*
D *ijs etiam sparsæq́; preces, incensaq́; templis*
T *hura, & diuitibus decorata altaria donis:*
D *ij nullas audire preces: donis'ue moueri.*
Ipse ego Cænomanum memini qua pinguia diues
P *ascua Sebina præterfluit Ollius unda,*
V *idisse insignem iuuenem: quo clarior alter*
N *on fuit, Ausonia nec fortunatior omni:*
V *ix pubescentis florebat uere iuuentæ,*
D *iuitijs, proauisq́; potens, & corpore pulchro.*
C *ui studia, aut pernicis equi compescere cursum:*
A *ut galeam induere, & pictis splendescere in armis:*
A *ut iuuenile graui corpus durare palæstra:*
V *enatuq́; feras agere, & præuertere ceruos.*
I *llum omnes Olliq́; Deæ, Eridaniq́; puellæ*

O ptarunt, nemorum'q; Deæ, ruris'q; puellæ:
O mnes optatos suspirauere hymenæos.
F orsan & ultores superos neglecta uocauit
N on nequicquam aliqua: et uotis pia numina mouit.
N am nimium fidentem animis, nec tanta timentem
I nuasit miserum labes, qua sæuior usquam
N ulla fuit: nulla unquam aliјs spectabitur annis.
P aulatim uer id nitidum, flos ille iuuentæ
D isperiit: uis illa animi: tum squallida tabes
A rtus (horrendum) miseros obduxit: & alte
G randia turgebant fœdis abscessibus ossa.
V lcera (Proh Diuum pietatem) informia pulchros
P ascebant oculos, & diæ lucis amorem:
P ascebant'q; acri corrosas uulnere nares.
I llum Alpes uicinæ, illum uaga flumina flerunt.
I llum omnes Olli'q; Deæ, Eridani'q; puellæ
F leuerunt: nemorum'q; Deæ ruris'q; puellæ:
S ebinus'que alto gemitum Lacus edidit amne.
Ergo hanc per miseras terras Saturnus agebat
P estem atrox: nec sæua minus crudelis & ipse

M iscebat Mauors: coniunctá'q; fata ferebat.
Q uippe luc hac nascente, putem simul omnia diras
E umenidas cecinisse fera & crudelia nobis.
T artareos etiam Barathro (dira omina) ab imo
E xciuisse lacus: Stygiáq; ab sede laborem,
P estem'q;, horribilem'q; famem, bellum'q;, necem'q;.
Dij patrij, quorum Ausonia est sub numine: tuq;
T u Latij Saturne pater, quid gens tua tantum
E st merita? an quicquam superest diri'q; grauis'q;,
Q uod sit inexhaustum nobis? ecquod genus usquã
A uersum usque adeo cœlum tulit? ipsa labores
P arthenope dic prima tuos: dic funera regum,
E t spolia, & prædas, captiua'que colla tuorum.
A n stragem infandam memorẽ, sparsum'que cruorẽ
G allorum'que, Italum'que pari discrimine: quũ iam
S anguineũ, & defuncta uirum, defuncta'que equorũ
C orpora uoluentẽ, cristas'que, atque arma trahentẽ
E ridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
T e quoque spumantem, & nostrorum cæde tumentẽ
A bdua, non multo post tempore, te pater idem
Eridanus

E ridanus gremio infelix ſuſcepit : & altum
I ndoluit tecum : & fluuio ſolatus amico eſt.
Auſonia infelix : en quo diſcordia priſcam
V irtutem, & mundi imperium perduxit auitum.
A ngulus an'ne tui eſt aliquis : qui barbara non ſit
S eruitia, & prædas, & triſtia funera paſſus?
D icite uos, nullos ſoliti ſentire tumultus,
V itiferi colles, qua flumine pulcher amœno
E rethenus fluit : & plenis lapſurus in æquor
C ornibus, Euganeis properat ſe iungere Lymphis.
O' patria, o' longum felix, longumq; quieta
A nte alias, patria o' Diuum ſanctiſsima tellus,
D iues opum, fœcunda uiris, lætiſsima campis
V beribus, rapido'q; Atheſi, & Benacide lympha,
E rumnas memorare tuas, ſummam'q; malorum
Q uis queat? & dictis noſtros æquare dolores,
E t turpes ignominias, & barbara iuſſa?
A bde caput Benace : tuo & te conde ſub amne :
V ictrices nec iam Deus interlabere Lauros.
En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla :

N ec lacbrymæ, planctus'ue forêtzen dura tot inter;
S pes Latij, *ſpes & ſtudiorum, &* P*alladis illa*
O *ccidit. ereptum* M*uſarum è dulcibus ulnis*
T *e miſerum ante diem crudeli funere* M*arce*
A *ntoni, ætatis primo ſub flore cadentem*
V *idimus extrema poſitum* B*enacide ripa:*
Q *uàm media inter ſaxa ſonans* S*arca abluit unda.*
T *e ripæ fleuere* A*theſis: te uoce uocare*
A *uditæ per noctem umbræ, manes'q;* C*atulli:*
E *t patrios mulcere noua dulcedine* L*ucos.*
  T*empeſtate illa* A*uſoniam rex* G*allus opimam*
V *ertebat bello: &* L*igurem ditione premebat.*
P *arte alia* C*æſar ferro ſuperabat, &* I*gni*
E *uganeos, placidum'q;* S*ilim,* C*arnum'q; rebellem:*
E *t totum luctus* L*atium, mœror q; tenebat.*

LIBER II

n Vnc age quæ uitæ ratio, quæ cura adhibenda
P erniciem aduersus tantam: quid tempore quoque
C onueniat (nostri quæ pars est altera cœpti)
E xpediam: et miranda hominum comperta docebo.
Q uippe noua quum re attoniti, multa irrita primũ
T entassent: tamen angustis sollertia maior
I n rebus, crescens'que usu experientia longo
E uicere: datum'que homini protendere longe
A uxilia: & certis pestem compescere uinclis:
V ictorem & sese claras attollere in auras.
C redo equidem & quædam nobis diuinitus esse
I nuenta: ignaros fatis ducentibus ipsis.
N am quãquã fera tempestas, & iniqua fuerunt

S *ydera: non tamen omnino præsentia* Diuum
A *bfuit à nobis, placidi & clementia cœli.*
S *i morbum insolitum, si dura & tristia bella*
V *idimus, & sparsos dominorum cæde* Penates:
O *ppidaq́; , incensasq́; urbes, subuersaq́; regna:*
E *t templa, & raptis temerata altaria sacris:*
F *lumina deiectas si perrumpentia ripas*
E *uertere sata: & medijs nemora eruta in undis,*
E *t pecora, & domini, correptaq́; rura natarunt:*
O *bseditq́; inimica ipsas penuria terras:*
H *æc eadem tamen hæc ætas (quod fata negarũt*
A *ntiquis) totum potuit sulcare carinis*
I *d pelagi, immensum quod circuit* Amphitrite.
N *ec uisum satis, extremo ex* Atlante *repostos*
H *esperidũ penetrare sinus:* Praßumq́; *sub* Arcto
I *nspectare alia, præruptaq́; littora* Rhapti:
Atq́; Arabo *aduehere, et* Carmano *ex æquore merces:*
A *uroræ sed itum in populos* Titanidis *usque est*
S *upra* Indum, Gangemq́; *supra, qua terminus olim*
C *atygare noti orbis erat: superata* Cyambe,
Et *dites*

Et dites ebeno, & felices Macere syluæ.
Denique & à nostro diuersum gentibus orbem,
Diuersum cœlo, & clarum maioribus astris
Remigio audaci attigimus ducentibus & Dijs.
Vidimus & uatem egregium, cui pulchra canenti
Parthenope, placidus'q; cauo Sebethus ab antro
Plauserunt, umbræ'q; sacri manes'q; Maronis.
Qui magnos stellarum orbes cantauit, & hortos
Hesperidum, cœli'q; omnes uariabilis oras.
Te uero ut taceam, atque alios, quos fama futura
Post mutos cineres, quos & uenientia secla
Antiquis conferre uolent: at Bembe tacendus
Inter dona Deum nobis data non erit unquam
Magnanimus Leo: quo Latium, quo maxima Roma
Attollit caput alta: pater'q; ex aggere Thybris
Assurgit: Romæ'q; fremens gratatur ouanti.
Cuius ab auspicijs iam nunc mala sydera mundo
Cessere: & læto regnat iam Iuppiter orbe:
Pura'q; pacatum diffundit lumina cœlum.
Vnus qui erumnas post tot, longos'q; labores

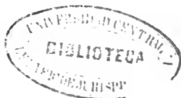
D ulcia iam profugas reuocauit ad otia musas:
E t leges Latio antiquas, rectum'q;, pium'q;
R estituit: qui iusta animo iam concipit arma
P ro re Romana, pro relligione Deorum.
V nde etiam Euphrates, etiam late ostia Nili
E t tantum Euxini nomen tremit unda refusi:
A tq; Aegæa suos confugit Doris in Isthmos.
Ergo alij dum tanta canent: dum'q; illius acta
I nclyta component: dum forte accingeris & tu
C ondere, & æternis uicturum intexere chartis:
N os, quos fata uocant haud tanta ad munera: lusus
I ncœptos, quantum tenuis fert musa, sequamur.
Principio, quoniam affecti non sanguinis una
E st ratio, tibi sit morbo spes maior in illo,
S anguine qui insedit puro: uerum quibus atra
B ile tument, spisso'q; resultant sanguine uenæ:
M aior in ijs labor est: pestis'q; tenacius hæret.
Q uare operæpretium est ualidis atq; acribus uti
O mnibus hos contra, miseris nec parcere membris.
Q uin etiam meliora sibi promittere cuncta

I lle potest, qui principijs nouisse sub ipsis
S erpentem tacite ualuit per uiscera labem.
N anque ubi pasta diu, uires per pabula longa
A uxerit: & iam se uitium firmauerit intra:
H eu quanto tibi libertas speranda labore est.
E rgo omnem impendes operam, te opponere paruis
P rincipijs: memori'q; animo hæc præcepta reconde.
In primis ego non omni te assuescere cœlo
E xhorter. fuge perpetuo quod flatur ab Austro:
Q uod cœno, immundæ'q; graue est sudore paludis.
P rotenti potius campi mihi liber & agri
T ractus, & apricis placeant in collibus auræ,
E t molles zephyri, pulsus'q; Aquilonibus aër.
H ic (iubeo) tibi nulla quies, nulla otia sunto.
R umpe moras: agita assiduis uenatibus apros
I mpiger: assiduis agita uenatibus ursos.
N ec tibi sit labor aërij cursu ardua montis
V incenti, rapidum in ualles deflectere ceruum:
E t longa lustrare altos indagine saltus.
V idi ego sæpe malum qui iam sudoribus omne

F inißet: ſyluisq́; luem liquißet in altis.
S ed nec turpe puta dextram ſummittere aratro:
E t longum trahere incuruo ſub uomere ſulcum:
N e'ue bidente ſolum, & duras proſcindere glebas:
E t ualida aëriam quercum exturbare bipenni:
A tque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Q uin etiam: exercere domi quo te quoque poßis:
P aruam mane pilam uerſa mihi, ueſpere uerſa.
E t ſaltu, & dura potes exudare palæſtra.
V ince malum: nec te fallat, quod deſidis oti
A ßidue deſyderium, lecti'que ſequetur.
T u lecto ne crede: graui ne crede ſopori.
H is alitur uitium: & placide ſub imagine pacis
D ecipit: è dulci'q; trahit fomenta quiete.
N ec non interea effugito quæ triſtia mentem
S ollicitant. procul eße iube curas'q;, metum'q;
P allentem, ultrices'q; iras, omnemq́; Mineruæ
A ddictum ſtudijs animum: ſed carmina, ſed te
D electent, iuuenum'q; chori, miſtæ'q; puellæ:
P arce tamen ueneri: molles'q; ante omnia uita
Concubitus.

Concubitus. nihil est nocuum magis. odit et ipsa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
Quod seqtur: uictus ratio tibi maxima habenda est:
Nec sit cura tibi, ne'ue obseruantia maior.
Principio, quoscunq; amnes, quoscunque paludes,
Quosque lacus liquidi pascũt, quós q; æquora pisces,
Omne genus procul amoueo. sunt quos tamen usus
Liberius, quum res cogit, concedere possit.
Omnibus his est alba caro, non dura, tenax' que:
Quos petræ, et fluuiorũ aduersa, maris' q; fatigãt.
Tales nant pelago Phycides, rutilæ' q; per undas
Auratæ, Gobi' que, et amantes saxea Percæ.
Talis dulcifluum fluuiorum Scarus ad ora
Solus saxa inter depastas ruminat herbas.
Sed neq; quæ stagnis uolucres, quæ' q; amnibus altis
Degere amant, liquidis' q; cibũ perquirere in undis:
Laudarim. tibi pinguis Anas, tibi crudior Anser
Vitetur: potius' que uigil Capitolia seruet.
Vitetur' q; graui Coturnix tarda sagina.
Tu teneros lactes, tu pandæ abdomina Porcæ,

c

P orcæ heu terga fuge: & lumbis'ne uescere aprinis
V enatu quamuis toties confeceris Apros.
Q uin neque te crudus Cucumis, non tubera captẽt:
N e'ue famem Cinara, Bulbis'ue salacibus exple.
N on placeat mihi lactis amor: non usus aceti:
N on fumosa mero spumantia pocula baccho.
Q ualia Cyrnæi colles, campi'que Falerni,
E t Pucinus ager mittunt: aut qualia nostris
R hetica dat paruo de collibus uua racemo.
N empe Sabina magis placeant: diluta'que tellus
Q uæ tulit: & multo domuerunt Naiades amne.
A t tibi si ex horto uictus, mensæ'que Deorum
S unt animo: atque olerũ simplex et iempta uoluptas:
N on Mentæ uirides, non læta Sisymbria desunt,
I ntyba'que, & toto florentes frigore Sonchi.
E t Sia fontanis semper gaudentia riuis.
E t Thymbræ suaues, & odoriferæ Calaminthæ.
L æta Meliphylla, & riguo Buglossus ab horto
C arpantur: plenis'que ferax Erucula palmis,
A tq; Olus, atq; Rumex, & salsi gramina Crithmi.

Ipsa Lupum dumeta ferent. hinc collige primos
Asparagos: albæ asparagos hinc collige uitis:
Quum nondum explicuit ramos: umbracula nondũ
Texuit: & uirides iussit pendere corymbos.
Singula sed longum est, nec percensere necesse.
Iam'que aliud uocor ad munus. iuuat in noua Musas
Naturæ nemora Aonijs deducere ab umbris:
Vnde mihi si non è lauro intexere fronti
Serta uolent: tanta'que caput cinxisse corona:
At saltem obseruata hominum tot millia, dignum
Censuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere nouo, si quem morbus tenet: aut & in ipso
Autumno, si firma ætas: si sanguis abundat:
Regalem, mediam'ue lacerti incidere uenam,
Proderit: atque extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea, quocunque habeat te tempore pestis:
Corruptum humorem, et contagem educere turpem
Ne pigeat, facili'que luem deponere ab aluo.
Ante tamen ducenda, para: concreta resolue:
Et crassa attenua: & lentore tenacia frange.

Ergo Corycium'q; Thymum sit cura, Thymum'q;
Pamphylium, Thymbræ similis qui durior exit:
Prima tibi coxisse, Lupi'q; uolubile gramen,
Fœniculum'q;, Apium'q;, & amari germina Capni.
His Polyporum hirtos imitata Filicula cirros
Additur, & nymphis tangi renuens Adiantus:
His sterile Asplenum, his pictam Phyllitida iunge.
Quorum ubi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis: crudum'que humorem incoxeris omnem:
Tum Scylla medicare acri, & Colocyntide amara.
Helleboro'que graui: nec non quæ in littore surgẽs,
Qua ludit maris unda, ter euariata colorem,
Ter flores mutata die, rem nomine signat,
Herba potens radice: suum cui zinziber adde:
Adde etiã anguineũ Cucumin, Nabathæa'q; Thura,
Myrrham'q;, Bdelam'que, Hammoniaci'q; liquorẽ,
Et lacrymam Panaceam, & dulci Colchica bulbo.
His actis, si forte tibi frigentia corda,
Et molles animi fuerint: nec acerba placebit
In primis tentare: breui'que extinguere pestem:
Sed placidis

Sed placidis agere, & per tempora lenibus uti.
Tum supereſt tibi cura animum ad fomenta relicta
Vertere, contagiſq; ad tenuia ſemina cæcæ.
Illa quidem conſueta modis inſerpere miris.
Profuerint igitur quæq; exſiccantia, quæq;
Marcori reſinoſa ſolent obſiſtere putri.
Tales ſunt Myrrhæ *lacrymæ: ſunt talia* Thura,
Cedrusq;, Aſpalathusq;, immortalisq; Cupreſſus,
Et bene cum Calamo *ſpirans redolente* Cyperus.
Ergo nec deſint Caſiæ: *nec deſit* Amomum,
Macerue, Aggalocumue *tibi, nec* Cinnama *odora.*
Eſt etiam in pratis illud, iuxtaq; paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obſtare uenenis,
Contagiq; ſolet: paruo quærenda labore
Herba tibi, uiret ipſa comis imitata Chamædryn,
Flore rubens, referensq; Alli *cum uoce ſaporem.*
Aurora naſcente huius frondemq; comantem
Radicesque coque: atque hauſtu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta ſilebere noſtris
Heſperidum decus, & Medarum *gloria* Citre

Syluarum: si forte sacris cantata Poëtis
Parte quoq; hac medicam non dedignabere Musam.
Sic tibi sit semper uiridis coma, semper opaca,
Semper flore nouo redolens: sis semper bonusta
Per uiridem pomis syluam pendentibus aureis.
Ergo ubi nitendum est cæcis te opponere morbi
Seminibus: ui mira arbor Cithereia præstat.
Quippe illam Citherea, suum dum plorat Adonim,
Munere donauit multo: & uirtutibus auxit.

Quorundā inuentum est, uitrei intra concaua uasis,
Cui collum oblongum est: uenter turgescit in orbem:
Aut Hederæ folia, aut Ida mittente maniplos
Dictami, Illyricam'ue Irim, Thamni'ue nigrantem
Radicem, aut Inulas coquere. in sublime solutus
Effertur uapor: & tenuis uacua omnia complet.
Ast, ubi frigenti occursauit ab aëre uitro:
Cogitur: & rorem liquidus densatur in udum:
Decurritq; uagis per aperta canalia riuis.
Destillantis aquæ cyathum sub lumina prima
Luciferi potare iubent, stratisq; parare

S udorem: nec certe ab re, uis utilis olli est,
R elliquias morbi tenues dispergere in auras.
I nterea si membra dolor conuulsa malignus
T orqueat: œsypo propera lenire dolorem,
M astichino'q; oleo: lentum quibus anseris unguen,
E mulsumq; potes Lini de semine mucum,
N arcissum'q;, Inulam'q;, liquentia'q; addere mella,
Corycium'q; Crocum, & uilem componere Amurcã.
A t fauces, atq; ora malus si erosErit Herpes:
T ange Nitro, & uiridi medicata Aerugine lympha:
S emina inure mala: & serpentem interfice pestem.
Verum ipsos ope non alia consumere Achores
V rentum quàm ui poteris: quibus addere debes
P ingue aliquid, quod secum intus siccantia portet.
H æc eadem &, miseros artus si qua ulcera pascunt:
T ollere, concretos'que ualebunt soluere callos.
S i uero aut hæc nequicquam tentasse uidebis:
A ut uires, animi'que ualent ad fortia quæque:
N ec differre cupis, quin te committere acerbis
F estines, diram'que breui consumere pestem:

H inc alia inuenta expediam: quæ tristia quanto
S unt magis, hoc tanto citius finire labores,
E rumnasq; mali poterunt. quippe effera labes
I nter prima tenax, & multo fomite uiuax
N e dum se haud uinci placidis, & mitibus, at nec
T ractari sinit: & mansuescere dura repugnat.
S unt igitur Styracem in primis qui, Cinnabarinque,
E t Miniũ, et Stimmi agglomerant, et Thura minuta:
Q uorum suffitu pertingunt corpus acerbo:
A bsumuntque luem miseram, & contagia dira.
A t uero & partim durum est medicamen, & acre:
P artim etiam fallax: quo faucibus angit in ipsis
S piritus: eluctansque animam uix continet ægram.
Q uo circa totum ad corpus nemo audeat uti
I udice me. certis fortasse erit utile membris:
Q uæ Papulæ informes, Chironia que ulcera pascunt.
Argento melius persoluunt omnia uiuo
P ars maior. miranda etenim uis insita in illo est:
S iue quod id natum est subito frigusque caloremque
E xcipere: unde in se nostrum cito contrahit ignem:
Quodq;

Quodq; eſt condenſum, humores diſſoluit, agit'que
Fortius: ut candens ferrum flamma acrius urit:
Siue acres, unde id conſtat compagine mira,
Particulæ, nexu'q; ſuo uinclis'q; ſolutæ
Introrſum, ut potuere ſeorſum in corpora ferri:
Colliquant concreta: & ſemina peſtis inurunt.
Siue aliam uim fata illi, & Natura *dedere.*
Cuius & inuentum medicamen munere Diuum
Digreſſus referam. quis enim admiranda Deorum
Munera prætereat? Syriæ nam forte ſub altis
Vallibus, umbroſi nemora inter glauca ſalicti
Callirhoe qua fonte ſonans decurrit amœno,
Fama eſt, cultorem Diis *ſacri agreſtibus horti*
Cultorem nemorum, ſectatorem'q; ferarum
Ilcea labe grauem tanta, dum molle Cyperum,
Et Caſiam, *& ſyluam late fragrantis* Amomi
Irrigat: hæc oraſſe Deos, *& talia fatum.*
Dii, *quos ipſe diu colui: tu'q; optima triſtes*
Callirhoe quæ ſancta ſoles depellere morbos:
Cui nuper ramoſa ferens ego cornua cerui

A ëria uictor fixi capita horrida quercu:
D ii mihi crudelem misero si tollere pestem
H anc dabitis, quæ me afflictat noctesq; diesq; :
I pse ego purpureas, ipse albas ueris & horti
P rimitias, uobis uiolas, ego lilia uobis
A lba legam, primasq; Rosas, primosq; Hiacynthos:
V estraq; odoratis onerabo altaria sertis.
G ramen erat iuxta uiridans. sic fatus, ut æstu
F essus erat, uiridi desedit graminis herba.
H ic Dea uicino, quæ sese fonte lauabat,
C allirhoe liquido ex antro per lubrica musco
S axa fluens, iuueni dulci blandita susurro,
L ethæum immisit somnum: sparsitq; sopore
G raminea in ripa, & Salicum nemus inter opacum:
A tque illi uisa est sacro se flumine tollens
I n somnis coram esse: pia & sic uoce locuta.
I lceu in extremo Diis tandem audite labore
C ura mei, tibi nulla salus quacunq; uidet Sol
S peranda est terram magnam super. hoc tibi pœnæ
D at Triuia, & precibus Triuiæ exoratus Apollo,

O b sacrum iaculo percussum ad flumina Ceruum,
E t nostris affixa tibi capita horrida truncis.
N am postquã illa ferã exanimem per gramina uidit
A bscisso capite: & sacro sparsa arua cruore:
O mnibus ingemuit syluis: dirumq; precata est
A uthori, oranti Latous tanta sorori
A ffuit: & pestem misero immisere nefandam
D urus uterq; tibi. quin & quacunque uidet Sol,
I nterdixit opem. quare tellure sub ima,
S i qua salus superest, cæca sub nocte petenda est.
E st specus arboribus tectum, atque horrore uerendũ
V icina sub rupe, Iouis qua plurima sylua
A ccubat: & raucum reddit coma Cedria murmur.
H uc, ubi se primis Aurora emittet ab undis
I re para: & nigrantem ipsis in faucibus agnam
M actato supplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
D ic, ferio. nigram tum Noctem, umbrasq; silentes,
V mbrarumq; Deos, ignotaq; numina Nymphas
E t Thia uenerare, atræ & nidore Cupressi.
H ic tibi narranti causam, auxiliumq; uocanti

H aud aberit Dea,quæ cæcæ in penetralia terræ
D educat te sancta: & opem tibi sedula præstet.
S urge age: nec uani speciem tibi concipe somni.
I lla ego sum, quæ culta uago per pinguia fonte
D ilabor, Dea uicinis tibi cognita ab undis.
S ic ait: & se cœruleo cita condidit amne.
Ille autem ut placidus cessit sopor, omina lætus
A ccipit: & Nympham precibus ueneratur amicam.
O'sequor, o' quocunque uocas pulcherrima fontis
V icini Dea Callirhoe. Tum postera primum
E xurgens Aurora, suos ubi protulit ortus:
M onstratum Iouis in sylua sub rupibus altis
A ntrum ingens petit: & nigrantem tergora primo,
V estibulo sistit pecudem: magnæ'q; trementem
Mactat Opi: tibi'q;, inqt, ego hãc Ops maxima macto.
T um Noctem, noctis'q; Deas, ignota precatur
N umina. iam'q; simul Thian, atram'q; Cupressum
V rebat: quum uox terræ reuoluta cauernis
L onge audita sacras Nympharum perculit aures:
N ympharum, quibus æra solo sunt condita curæ.
Extemplo

E xtemplo commotæ omnes: ac cœpta reponunt:
S ulfureos forte ut latices, & flumina uiui
A rgenti, mox unde nitens concresceret aurum,
T ractabant: gelido'q; prementes fonte coquebant.
C entum ignis spissi radios, centum ætheris usti
B is centum concretorum terræ q; maris'q;
M iscuerant, nostros fugientia semina uisus.
At Lipare, Lipare argenti cui semina & auri
C ura data, & sacrum flammis adolere bitumen:
C ontinuo obscuræ latebrosa per auia terræ
I lcea adit: firmans'q; animum sic incipit ipsa.
Ilceu (nanque tuum nec nomen, nec mihi labes
I gnota est: nec quid uenias) iam corde timorem
E xue. nequicquam non te huc carissima mittit
C allirhoe. tibi parta salus tellure sub ima est.
T olle animos: & me per opaca silentia terræ
I nsequere. ipsa adero: & præsenti numine ducam.
S ic ait: & se antro gradiens præmittit opaco.
I lle subit, magnos terræ miratus hiatus,
S quallentes'q; situ æterno, & sine lumine uastas

S *peluncas, terramq; meantia flumina subter.*

T *ũ Lipare. hoc quodcũq; patet, q̃ maxima terra est,*

H *unc totum sine luce globum, loca subdita nocti,*

D *ij habitant. imas retinet Proserpina sedes:*

F *lumina supremas: quæ sacris concita ab antris*

I *n mare per latas abeunt resonantia terras.*

I *n medio dites Nymphæ: genera unde metalli,*

A *erisq;, argentiq;, auriq; nitentis origo.*

Q *uarum ego nunc ad te miserans ipsa una sororũ*

A *duenio, illa ego: quæ uenas per montis hiantes,*

C *allirhoe haud ignota tuæ, fumantia mitto*

S *ulfura. sic ibant terra, & caligine tecti.*

I *amq; exaudiri crepitantes sulfure flammæ,*

C *onclusiq; ignes, stridentiaq; æra caminis.*

H *æc regio est late uarijs ubi fœta metallis,*

V *irgo ait, est tellus: quorum uos tanta cupido*

E *xercet, superas cœli qui cernitis auras.*

H *æc loca mille Deæ cæcis habitamus in antris:*

N *octe Deæ & Tellure satæ: quis munera mille,*

M *ille artes. studium est alijs deducere riuos:*

S cintillas alijs rimari, & sparsa per omnem
S emina tellurem flammarum, ignis'q; corusci.
M ateriam miscent aliæ: maßam'q; coërcent
O bicibus, multa & gelidarum inspergine aquarū.
N on procul eruptis fumantia tecta caminis
A etnæi Cyclopes habent: uersant'q;, coquunt'q;
V ulcano stridente, atq; æra sonantia cudunt.
L æua hæc abstrusum per iter uia ducit ad illos.
D extera sed sacri fluuij te sistet ad undam,
A rgento fluitantem undam, uiuo'q; metallo:
V nde salus speranda. & iam aurea tecta subibant,
R orantes'q; domos spodiis, fuligine'q; atra
S peluncas uariæ obductas, & sulfure glauco.
I am'q; lacus late undantes, liquido'q; fluentes
A rgento iuxta astabant: ripas'que tenebant.
H ic tibi tantorum requies inuenta laborum,
S ubsequitur Lipare: postquam ter flumine uiuo
P erfusus, sacra uitium omne reliqueris unda.
S ic fatur: simul argenti ter fonte salubri
P erfundit: ter uirgineis dat flumina palmis

M embra super: iuuenem toto ter corpore lustrat
M irantem exuuias turpes, & labe maligna
E xutos artus, pestemq́; sub amne relictam.
Ergo age, quum primum cœli te purior aër
A ccipiet: nitidamq́; diem, Solemq́; uidebis:
S acra para: & castam supplex uenerare Dianã,
I ndigenasq́; Deos, & numina fontis amici.
Sic Virgo: & iuuenẽ tanto pro munere grates
S oluentem è nocte ætherias educit in oras:
D imittitq́; alacrem, atque optata in lumina reddit.
Accepit noua fama fidem: populosq́; per omnes
P rodyt haud fallax medicamen. cœptaq́; primum
M isceri argento fluitanti axungia porcæ.
M ox etiam Oriciæ simul adiuncta est Terebinthi,
E t Laricis resina aëriæ. sunt qui unguen equinum
V rsinumue adhibent, Bdelæ, Cedriq́; liquorem.
N onnulli & Myrrhæ guttas, & mascula Thura
A dyciunt: Miniumq́; rubens, & Sulfura uiua.
H aud uero mihi displiceat, componere si quem
T rita Melampodia, atque arentem iuuerit Irim,
Galbanaq́;,

G albana'q; & Laser graue olens, oleum'q; salubre
L entisci, atq; oleum haud experti Sulfuris ignem.
H is igitur totum oblinere, atq; obducere corpus
N e obscœnum, ne turpe puta. per talia morbus
T ollitur: & nihil esse potest obscœnius ipso.
P arce tamen capiti: & præcordia mollia uita.
T um super & uittas astringe: & stuppea necte
V ellera. dein stratis tegmento imponere multo,
D um sudes: fœdæ'q; fluant per corpora guttæ.
H æc tibi bisquinis satis est iterasse diebus.
Durum erit. at quicquid tulerit res ipsa, ferendū est.
A ude animis. tibi certa salus stans limine in ipso
S igna dabit. liquefacta mali excrementa uidebis
A ßidue sputo immundo fluitare per ora:
E t largum ante pedes tabi mirabere flumen.
O ra tamen fœda erodent ulcuscula: sed tu
L acte foue: & cocto Cytini, uiridis'q; Ligustri.
T empore non alio generosi pocula bacchi
A nnuerim sumenda tibi: purum'q; Falernum,
E t Chia, & pateris spumantia Rhetica largis.

Sed iam age uicinæ uictor gratare saluti.
V *ltima adest tibi cura, eadē & placidissima: corpus*
A *bluere, & lustrare artus, ac membra piare*
S *tœchade, Amaracinis'q; comis, & Rore marino,*
V *erbenaque sacra, & bene olentibus Heracleis.*

S Ed iam me nemora alterius felicia mundi,
Externi'q; uocant saltus, longe assonat æquor
Herculeas ultra metas: & littora longe
Applaudunt semota. mihi nunc magna Deorum
Munera, & ignoto deuecta ex orbe canenda
Sancta arbos: quæ sola modum, requiem'q; dolori
Et finem dedit erumnis. age Diua beatum
Vranie uenerare nemus: crines'q; reuinctam
Fronde noua, iuuet in medica procedere palla
Per Latium: & sanctos populis ostendere ramos:
Et iuuet haud unquam nostrorum ætate parentum
Visa prius, nulli'ue unquam memorata referre.
Vnde aliquis forsan nouitatis imagine mira
Captus, & heroas, & grandia dicere facta
Assuetus, canat auspiciis maioribus ausas

O ceani intacti tentare pericula puppes.
N ec non & terras uarias, & flumina, & urbes,
E t uarias memoret gentes, & monstra reperta:
D imensas'q; plagas: alio'q; orientia cælo
S ydera, & insignem stellis maioribus Arcton.
Nec taceat noua bella: omnem'que illata per orbem
S igna nouum, & positas leges, & nomina nostra.
E t canat (auditum quod uix uenientia credant
S ecula) quodcunque Oceani complectitur æquor
I ngens, omne, una obitum mensum'que carina.
F elix, cui tantum dederit Deus. at mihi uires
A rboris unius satis est, usum'que referre:
E t quo inuenta modo fuerit: nostras'que sub auras
A duena per tantum pelagi peruenerit æquor.
O ceano in magno, ardenti sub sydere Cancri,
S ol ubi se nobis media iam nocte recondit,
H ac ignota tenus, tractu iacet insula longo:
H ispana ngens inuentrix cognomine dixit:
A uri terra ferax: sed longe ditior una
A rbore. uoce uocant patrij sermonis Hyacum.

I psa teres, ingens'q; ingentem uertice ab alto
D iffundit semper uiridem, semper'q; comantem
A rbuteis syluam foliis. nux parua, sed acris,
D ependet ramis: & plurima frondibus hæret.
M ateria indomita est: duro & penè æmula ferro
R obora: quæ resinam sudant incensa tenacem.
D issectæ color haud simplex. in cortice, lauri
E xteriore uiret leuor: pars altera pallet
B uxea: at interior nigro suffusca colore est,
I uglandem'q;, Ebenum'q; inter. quod si inde ruberet:
I am poterat uariis æquare coloribus Irim.
H anc gens illa colit: studio'q; educere multo
N ititur: hac late colles campi'q; patentes,
H ac omnis uestitur ager. nec sanctius illis
E st quicquam, aut potiore usu. quippe omnis in illa
S pes iacet hanc contra pestem: quæ cœlitus illic
P erpetua est. ualidos abiecto cortice ramos
M ulta ui tundunt: aut in segmenta minuta
E limant: puro'q; scobes in fonte reponunt,
D um bibulas noctem'q; diem'q; emaccret humor.

Inde coquunt, nec non illos ea cura fatigat,
Vulcano ne forte furens erumpat aquæ uis:
Et superundantem spumam proiectet in ignes.
Spuma quippe linunt, si quicquam è corpore toto
Abscedit: si quicquam ægros depascitur artus.
Dimidia absumpta, superest quodcunq; reponunt
Diuini laticis, quin & segmenta relicta
Rursus, ut ante, coquunt, addentes suaueliquens Mel.
Scilicet hunc unum mensis accedere potum,
Et lex ipsa iubet gentis, mandatq; sacerdos.
Seruatum at laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaq; assumunt, quum surgit ab ortu
Lucifer, & sero egreditur quum Vesper olympo.
Nec prius absistunt potu, quàm menstrua cursum
Luna suum, & totum peragrans perfecerit orbem:
Fraternasq; iterum conuenerit æmula bigas.
Interea cæcis sese penetralibus abdunt:
Quo neque uis uenti, non halitus aëris ullus
Insinuet sese: & gelidis afflatibus obsit.
Quid mirandum æque memorem super omnia uicti

Quàm tenuem, quàm magna sibi ieiunia poscant?
Quippe solet satis esse, ipsum dum corpus alatur:
Dum superet uita: & tantum ne membra fatiscant.
Ne tamen ah ne tanta time: sacer ilicet haustus
Ille modo Ambrosiæ, uires reficit'q; fouet'q;:
In'q; occulta gerit ieiunis pabula membris.
Nectare ab epoto binas, non amplius, horas
Imponunt sese stratis: medicamen ut intro
Large eat: & calido sudorem è corpore ducat.
Interea uacuas pestis uanescit in auras:
Et (dictu mirum) apparet iam pustula nulla:
vlcera Iam'q; Nomæ cessere omnes: iam fortia liquit
Membra dolor: primo'q; redit cum flore iuuentas
Et iam Luna suum remeans noua circuit orbem.
Quis Deus hos illis populis monstrauerit usus?
Qui demum & nobis casus, aut fata tulere
Hos ipsos: unde & sacræ data copia syluæ:
Nunc referam. Missæ quæsitum abscondita Nerei
Aequora in occasum Solis'q; cubilia pinus,
Littoribus longe patriis, Calpe'q; relictis,

I bant oceano in magno: pontum'que secabant
I gnaræ'que uiæ, & longis erroribus actæ.
Q uas circum innumeræ properantes gurgite ab omni
I gnoti noua monstra maris Nereides udæ
A dnabant: celsas miratæ currere puppes,
S alsa super pictis uolitantes æquora uelis.
Nox erat: & puro fulgebat ab æthere Luna,
L umina diffundens tremuli per marmora ponti:
M agnanimus quum tanta heros ad munera fatis
D electus, dux errantis per cærula classis,
L una, ait, o', pelagi cui regna hæc humida parent:
Q uæ bis ab aurata curuasti cornua fronte:
C urua bis explesti: nobis errantibus ex quo
N on ulla apparet tellus: da littora tandem
A spicere, & dudum speratos tangere portus,
N octis honos cœli'q; decus Latonia uirgo.
A udiit orantem Phœbe: delapsa'q; ab alto
A ethere, se in faciem mutat, Nereia quali
C ymothoe, Clotho'q; natant: iuxta'q; carinam
A stitit: & summo pariter nans æquore fatur.

Ne nostræ

N e nostræ dubitate rates: lux crastina terras
O stendet: fidoq; dabit succedere portu.
S ed uos littoribus primis ne insistite dudum.
V ltra fata uocant. medio magna insula ponto
E st Ophyre. huc iter est uobis: hic debita sedes
I mperiiq; caput. simul hæc effata, carinam
I mpulit: illa leui cita diffecat æquora cursu.
A spirant faciles auræ: & iam clarus ab undis
S urgebat Titan: humiles quum surgere colles
V mbrosi procul, & propior iam terra uideri
I ncipit. acclamant Nautæ: terramq; salutant:
T erram exoptatam. tum portu & littore amico
E xcepti, Diis uota piis in littore soluunt:
Q uassatasq; rates, defessáque corpora curant.
I nde ubi quarta dies pelago, crepitansq; uocauit
V ela notus: remis insurgitur: altaq; rursum
C orripiunt maria: & læti freta cærula sulcant.
L inquitur incerto fluitans Anthylia ponto,
A tque Hagia, atque alta Ammerie, execrataq; tellus
C annibalum, & ripa Gyane nemorosa uirenti.

P rotinus innumeræ panduntur turribus altis
I nsulæ oceano in uasto: quas inter, opacis
V ndantem sylvis unam, cursu'q; sonantem
F luminis aspiciunt: magno qui spumeus alueo
I n mare fulgentes auro subuectat arenas.
H uius in ora placet pronas appellere puppes.
I nuitant nemora, & dulces è flumine lymphæ.
I am'q; solo uiridante alacres, ripa'q; potiti
I n primis terram ignotam, Nymphas'q; salutant
I ndigenas, genium'q; loci, te'q; aurifer amnis,
Q uisquis in aura maris nitida perlaberis unda.
T um duram Cererem, & patrii carchesia Bacchi
A ggere in herboso expediunt: dein quærere siqui
M ortales habitent. pars fuluam fluminis undam
Mirari: mistam'q; auro disquirere arenam.
F orte per umbrosos syluarum plurima ramos
A ssidue uolitabat auis: quæ picta nitentes
Cæruleo pennas, rostro uariata rubenti,
I bat natiuo secura per auia luco.
H as iuuenum manus ut syluas uidere per altas:

Continuo caua terrificis horrentia bombis
Aera, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt: Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
Inuentum: dum tela Iouis mortalibus affers.
Nec mora: signantes certam sibi quisque uolucrem,
Inclusam, salicum cineres, sulphur'que, nitrum'que,
Materiam, accendunt seruata in reste fauilla.
Fomite correpto diffusa repente furit uis
Ignea circumsepta: simul'que cita obice rupto
Intrusam impellit glandem: uolat illa per auras
Stridula: & exanimes passim per prata iacebant
Deiectæ uolucres. magno micat ignibus aër
Cum tonitru: quo sylua omnis, ripæ'que recuruæ
Et percussa imo sonuerunt æquora fundo.
Pars auium nemus in densum conterrita, & altos
Se recipit scopulos: quorum de uertice summo
Horrendum una canit: (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis: ac talibus infit.
Qui Solis uiolatis aues, sacrasq; uolantes,
Hesperii, nunc uos, quæ magnus cantat Apollo,

A ccipite: & nostro uobis quæ nuntiat ore.
V os, quanquam ignari, longum quæsita, secundis
T andem parta Ophyræ tetigistis littora uentis.
S ed non ante nouas dabitur summittere terras,
E t longa populos in libertate quietos,
M oliri'q; urbes, ritus'q; ac sacra nouare:
Q uàm uos infandos pelagi terræ'q; labores
P erpessi, diuersa hominum post prælia, multi
M ortua in externa tumulctis corpora terra.
N auibus amissis pauci patria arua petetis.
F rustra alii socios quæretis magna remensi
A equora: nec nostro deerunt Cyclopes in orbe.
I psa inter sese uestras discordia puppes
I n rabiem ferrum'q; trahet: nec sera manet uos
I lla dies: fœdi ignoto quum corpora morbo
A uxilium sylua miseri poscetis ab ista:
Donec pœniteat scelerum. nec plura locuta
Horrendum stridens densis sese abdidit umbris.
O llis ossa rigor subitus percurrit: & omnis
P alluit: ac gelida fugit formidine sanguis.
Tum

T *um uero ſacras uolucres,*Diuosq́; *precati,*
I *n primis Solem, & ſanctum ſeruantia lucum*
N *umina ſupplicibus uenerantur agreſtia uotis:*
P *acem orãt: rurſum'q́;* Ophyren, *fluuiumq́; ſalutãt.*
I *nterea è ſyluis nigrum genus ora comasq́;,*
A *d naues noua turba uirum concurrit inermis,*
P *ectora nudi omnes, euincti frondibus omnes*
P *aciferis: tanta qui celſas mole carinas*
M *irati, ueſtes'q́; uirum, fulgentiaq́; arma,*
V *ix ſatis expleri poſſunt: &, ab æthere miſſi*
S *iue homines, ſiue* Heroes *ſint, ſiue* Deorum
N *umina: adorantum ritu, precibusq́; ſalutant:*
A *nte alios ipſum* Regem *: cui munera læta*
E' *ripis collectum aurum, & cerealia dona,*
E *t patrios fructus, & mella liquentia portant.*
V *eſtibus ipſi etiam noſtris, & munere multo*
D *onati: excepti'q́; mero noua gaudia miſcent.*
N *on aliter, quàm ſi menſis, dapibusq́;* Deorum
M *ortalis quisquam adſcitus, felixq́; futurus,*
H *auriat æternum, cœleſtia pocula, nectar.*

Ergo ubi amicitiæ securos fœdere utrinque
Firmauere animos: habita & commercia gentis:
Ipsi inter sese reges in littore læti
Complexu iungunt dextras, & fœdera firmant.
Alter gossipio tenui pectus'q; femur'q;
Præcinctus, uiridi limbum pingente Smaragdo:
Ora niger: iaculo armatur cui dextera acuto:
Squammosi spolium sustentat læua Draconis.
vestis gen. *Alter at intexto lænam circundatus auro:*
Quam subter rutila arma micant: capiti ærea cassis
Insidet: & pictæ uolitant in uertice cristæ.
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt: atque ensis lateri dependet Iberus.
Et iam commisti populi, hospitio'que recepti,
Hi tectis domibus'que, altis in nauibus illi,
Lætitia ludis'q; dies per pocula ducunt.
Forte loco lux festa aderat: Soli'q; parabant
Vltori facere umbroso sacra annua luco.
Hesperiæ'q;, Ophyre'que manus conuenerat omnis.
Hic conualle caua, ripæ uiridantis in herba,

S electorum ingens numerus, matres'que uiri'que
C onfusi , plebs atque patres, pueri'que senes'que,
A stabant, animis tristes, & corpora fœdi,
S quallentes crustis omnes, tabo'que fluentes.
Q uos circunfusos albenti in ueste sacerdos
P ura lustrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
T um niueum ante aras cædit de more iuuencum.
E t iuxta positum pastorem sanguine cæsi
R espergit : patera'que rigat. Soli'*que potenti*
A d numeros pæana canit : nec cætera turba
N on sequitur : mactant'q; sues : mactant'q; bidentes:
V isceribus'q; ueru tostis epulantur in herba.
Obstupuit gens Europæ *ritus'q; sacrorum,*
C ontagem'que alio non usquam tempore uisam.
A t dux multa animo tacitus secum ipse uolutans',
*H ic erat ille, inquit, morbus, (*Dii *auertite casum)*
I gnotum interpres Phœbi *quem dira canebat.*
T um regem indigenam, (ut sermo fandi'q; facultas
I am communis erat) cui sint solennia Diuum?
S citatur : quid tanta astet conualle sub alta

L anguentum miseranda manus? quid pastor ad aras
S acra inter, cæsi respersus sanguine tauri?
Q uem contra, Hesperiæ o' heros fortissime pubis,
R ex ait, hi gentis ritus: hæc sacra quotannis
V ltori de more Deo celebramus. origo
A ntiqua est: ueteres'q; patrum fecere parentes.
Q uod si externorum mores, hominum'q; labores
A udiuisse iuuat: primæua ab origine causam
S acrorum, & pestis miseræ primordia pandam.
F orsitan Atlantis uestras peruenit ad aures
N omen, & ex illo generis longo ordine ducti.
H ac & nos, longa serie, de stirpe profecti
D icimur: heu quondam felix & cara Deum gens!
D um cælum colere, & superis accepta referre
M aiores sueuere boni: sed numina postquam
C ontemni cœptum est, luxu fastu'q; nepotum:
E x illo quæ sint miseros, quantæ'q; secutæ
E rumnæ, uix fando unquã comprendere possem.
I nsula tum prisci regis de nomine dicta
I ngenti terræ concussa Atlantia motu

Corruit, absorpta oceano: quem mille Carinis
Sulcauit toties, terræ regina marisq;.
Ex illo & pecudes, & grandia quadrupedantum
Corpora, non ullis unquam reparata diebus
Aeternum periere. externaq; uictima sacris
Cæditur. externus nostras cruor imbuit aras.
Tum quoque & hæc infanda lues, quam nostra uidetis
Corpora depasci: quam nulli, aut denique pauci
Vitamus: Diuum offensis, & Apollinis ira
De cœlo demissa, omnes grassatur in urbes.
Vnde hæc sacra nouo primum solennia ritu
Instituere patres: quorum hæc perhibetur origo.
Syphilus (ut fama est) ipsa hæc ad flumina pastor
Mille boues, niueas mille hæc per pabula regi
Alcithoo pascebat oues. & forte sub ipsum
Solstitium, urebat sitientes Sirius agros:
Vrebat nemora: & nullas pastoribus umbras
Præbebant syluæ: nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miseratus, & acri concitus æstu,
Sublimem in Solem uultus & lumina tollens

Nam quid Sol te, inquit, rerum patrem'q; Deum'q;
Dicimus? & sacras uulgus rude ponimus aras?
Mactato'q; Boue, & pingui ueneramur acerra?
Si nostri nec cura tibi est: nec regia tangunt
Armenta? an potius superos uos arbitrer uri
Inuidia? mihi mille niuis candore Iuuencæ,
Mille mihi pascuntur Oues. uix est tibi Taurus
Vnus: uix Aries cœlo (si uera feruntur)
Vnus: & armenti custos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi diuina facesso?
Cui tot agri, tot sunt populi: cui lata ministrant
Aequora: & est superis, ac Sole potentia maior.
Ille dabit faciles'q; auras: frigus'q; uirentum
Dulce feret nemorum armentis: æstum'q; leuabit.
Sic fatus, mora nulla, sacras in montibus aras
Instituit regi Alcithoo: & diuina facessit.
Hoc manus agrestum, hoc pastorum cætera turba
Exequitur: dant thura focis incensa: litant'q;
Sanguine taurorum: & fumantia uiscera torrent.
Quæ postquam Rex, in solio dum forte sederet

S ubiectos inter populos, turbam'q; frequentem,
A gnouit: Diuum exhibito gauisus bonore,
N on ullum tellure coli, se uindice, numen
I mperat, esse nihil terra se maius in ipsa.
C ælo habitare Deos: nec eorũ hoc esse quod infra est.
V iderat hæc, qui cuncta uidet: qui singula lustrat,
S ol pater: atq; animo secum indignatus, iniquos
I ntorsit radios: & lumine fulsit acerbo.
A spectu quo Terra parens, correpta'q; ponti
A equora: quo tactus uiro subcanduit aër.
P rotinus illuuies terris ignota profanis
E xoritur. primus, regi qui sanguine fuso
I nstituit diuina, sacras'q; in montibus aras,
S yphilus, ostendit turpes per corpus Achores.
I nsomnes primus noctes, conuulsa'q; membra
S ensit, & à primo traxit cognomina morbus:
S yphiliden'q; ab eo labem dixere coloni.
E t mala iam uulgo cunctas diffusa per urbes
P estis erat: Regi nec sæua pepercerat ipsi.
I tur ad Ammericen sylua in Cartheside Nympham,

Cultricem nemorum Ammericen: quæ maxima luco
Interpres Diuum responsa canebat ab alto.
Scitantur: quæ causa mali, quæ cura superſit.
Illa refert. ſpreti uos ò, uos numina Solis
Exercent. nulli fas eſt ſe æquare Deorum
Mortalem. date thura Deo: & ſua ducite ſacra:
Et numen placate: iras non proferet ultra.
Quam tulit, æterna eſt: nec iam reuocabilis unquam
Peſtis erit. quicunque ſolo naſcetur in iſto:
Sentiet. ille lacus Stygios, fatumq; ſeuerum
Iurauit. ſed enim, ſi iam medicamina certa
Expetitis: niueam magnæ mactate iuuencam
Iunoni: magnæ nigrantem occidite uaccam
Telluri. illa dabit felicia ſemina ab alto:
Hæc uiridem educet felici è ſemine ſyluam:
Vnde ſalus. ſimul obticuit: ſpecus intus, & omne
Excuſſum nemus: & circum ſtetit horror ubiq;.
Illi obeunt mandata. ſua ipſi altaria Soli
Inſtituunt. niueam Iuno tibi magna iuuencam,
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima uaccam.

Mira

M ira edam. (at Diuos iuro, & monumenta parentū)
H æc sacra, quam nemore hoc toto uos cernitis, arbor,
A nte solo nunquam fuerat quæ cognita in isto:
Protinus è terra uirides emittere frondes
I ncipit: & magna campis pubescere sylua.
A nnua confestim Soli facienda sacerdos
V ltori noua sacra canit. deducitur ipse
S orte data, qui pro cunctis cadat unus ad aram;
S yphilus. & iam farre sacro, uittisq; paratis
P urpureo stabat tincturus sanguine cultros.
T utatrix uetuit Iuno, & iam mitis Apollo:
Q ui meliorem animam miseri pro morte, iuuencum
S upposuere: feroq; solum lauere cruore.
E rgo eius facti æternum ut monumenta manerent,
H unc morem antiqui primum statuere quotannis
S acrorum. ille tuum testatur Syphile crimen,
V ictima uana, sacras deductus pastor ad aras.
I lla omnis, quam cernis, inops miserandaq; turba
T acta Deo est: ueterumq; luit commissa parentum.
C ui uotis precibusq; piis numerisq; sacerdos

C onciliat uates Diuos, & Apollinis iras.
L ustrati ingentes ramos, & robora sanctæ
A rboris aduectant tectis: libamine cuius
V i mira infandæ labis contagia pellunt.

T alibus, atq; aliis tempus per multa trahebant
D iuersis populi commisti è partibus orbis.
I nterea Europæ fuerant quæ ad cara remissæ
L ittora, iam rursus puppes freta lata remensæ
M ira ferunt: late (proh fata occulta Deorum)
C ontagem Europæ cœlo crebrescere eandem:
A ttonitasq; urbes nullis agitare medelis.
Q uin etiam grauior naues it rumor in omnes:
I llo eodem classem morbo, iuuenumq; teneri
H aud numerum exiguũ, & totis tabescere membris.
E rgo haud immemores, diras cecinisse uolucres,
A ffore, quum sylua auxilium poscatur ab illa:
C ontinuo faciles Nymphas, Solemq; precati
I ntacti nemoris ramos, & robora ab alto
C onuectare parant luco: medicataq; sumunt
P ocula, pro rita gentis. quo munere tandem

C ontagem pepulere feram. quin dona Deorum,
H aud patriæ obliti, & felicem ad littora ſyluam
N oſtra iubent ferri: cœlo ſi forſitan iſto
A ſsimilem pellant labem. nec fata ſecundos
I pſa negant Zephyros: facilis'q; aſpirat Apollo.
M unera uos Diuum primi accepiſtis Iberi,
P ræſens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
G ermanis'q;, Scythis'q;, orbe & gauiſa Latino
I am nunc Europam uecta eſt Huyacus in omnem.
Salue magna Deum manibus ſata ſemine ſacro,
P ulchra comis, ſpectata nouis uirtutibus arbos:
S pes hominum, externi decus, & noua gloria mundi:
F ortunata nimis: natam ſi numina tantum
O rbe ſub hoc, homines inter gentem'q; Deorum
P erpetua ſacram uoluiſſent creſcere ſylua.
I pſa tamen, ſi qua noſtro te carmine Muſæ
F erre per ora uirum poterunt: hac tu quoq; parte
N oſceris: cœlo'q; etiam cantabere noſtro.
S i non te Bactra, & tellus extrema ſub Arcto
N on Meroë, Libycis'que Ammon combuſtus arenis,

At Latium, at uiridis Benaci ad flumina ripa
Audiet: & molles Athesi labente recessus.
Et sat erit, si te Tiberini ad fluminis undam
Interdum leget, & referet tua nomina Bembus.

FINIS

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONENSIS

DE ARTE POETICA LIB. III

EIVSDEM DE BOMBYCE LIB. II

EIVSDEM DE LVDO SCACCHORVM LIB. I

EIVSDEM HYMNI.

EIVSDEM BVCOLICA.

M. HIER. VIDAE CREMONEN. POETICOR. AD FRANCISCVM FRANCISCI REGIS F. FRANCIAE DELFINVM LIBER PRIMVS.

Sit fas uestra mihi uulgare arcana per orbem
Pierides, penitusque sacros recludere fontes,
Dum uatem egregium teneris educere ab annis,
Heroum qui facta canat, laudes ue Deorum,
Mente agito, uestrique in uertice sistere montis.
Ecquis erit iuuenum, segni qui plebe relicta
Sub pedibus pulchræ laudis succensus amore
Ausit inaccessæ mecum se credere rupi,
Lætæ ubi Pierides, cythara dum pulcher Apollo
Personat, indulgent choreis, et carmina dicunt?
Primus ades Francisce. sacras ne despice Musas
Regia progenies, cui regum debita sceptra
Gallorum, cum firma annis accesserit ætas.

H *æc tibi parua ferunt iam nunc solatia dulces,*
D *um procul a patria raptum, amplexuque tuorum,*
A *h dolor, Hispanis sors impia detinet oris*
H *enrico cum fratre. patris sic fata tulerunt*
M *agnanimi, dum Fortuna luctatur iniqua.*
P *arce tamen puer o lachrymis. fata aspera forsan*
M *itescent, aderitque dies lætissima tandem,*
P *ost triste exilium patriis cum redditus oris*
L *ætitiam ingentem populorum, omnisque per urbes*
A *ccipies plausus, et lætas undique uoces,*
V *otaque pro reditu persoluent debita matres.*
I *nterea te Pierides comitentur. in altos*
I *am te Parnasi mecum aude attollere lucos.*
I *amque adeo imprimis ne te non carminis unum*
P *rætereat genus esse, licet celebranda reperti*
A *d sacra sint tantum uersus, laudes ue Deorum*
D *icendas, ne religio sine honore iaceret.*
N *am traxere etiam paulatim ad cætera Musas,*
V *ersibus et uariis cecinerunt omnia uates.*
S *ed nullum e numero carmen præstantius omni.*

Quàm quo post diuos heroum facta recensent,
Versibus unde etiam nomen fecere minores,
Munere concessum Phœbi uenerabile donum
Phæmonoes, quæ prima dedit (si uera uetustas)
Ex adyto haud aliis numeris responsa per orbem.
Tu uero ipse humeros explorans consule primum,
Atque tuis prudens genus elige uiribus aptum.
Nam licet hic diuos, ac diis genitos heroas
Imprimis doceam canere, et res dicere gestas,
Hæc tamen interdum mea te præcepta iuuabunt,
Seu scenam ingrediens populo spectacula præbes,
Siue elegis iuuenum lachrymas, quibus igne medullas
Vrit amor, seu pastorum de more querelas,
Et lites Siculi uatis modularis auena,
Siue aliud quodcunque canis, quo carmine cunque,
Nunquam hinc (ne dubita) prorsum inconsultus abibis.
Atque ideo quodcunque audes, quodcunque paratus
Aggrederis, tibi sit placitum, atque arriserit ultro
Ante animo. nec iussa canas, nisi forte coactus
Magnorum imperio regum, si quis tamen usquam est,

Primores inter nostros qui talia curet.
Omnia sponte sua, quæ nos elegimus ipsi,
Proueniunt, duro assequimur uix iussa labore.
Sed neque cum primum tibi mentem inopina cupido,
Atque repens calor attigerit, subito aggrediendum est
Magnum opus. adde moram, tecumq; impensius ante
Consule, quicquid id est, partisque expende per omnes
Mente diu uersans, donec noua cura senescat.
Ante etiam pelago quàm pandas uela patenti,
Incumbasque operi incipiens, tibi digna supellex
Verborum, rerumque paranda est, proque uidenda
Instant multa prius, quorum uatum indiget usus.
Illis tempus erit mox cum lætabere partis.
Sponte sua, dum forte etiam nil tale putamus,
In mentem quædam ueniunt, quæ forsitan ultro,
Si semel exciderint, nunquam reuocata redibunt,
Atque eadem studio frustra expectabis inani.
Nec mihi non placeant, qui, fundamenta laborum
Cum iaciunt, ueterum explorant opera inclyta uatum
Noctes atque dies, passimque accomoda cogunt

Auxilia, intentique aciem per cuncta uolutant.
Quin etiam prius effigiem formare solutis,
Totiusque operis simulacrum fingere uerbis
Proderit, atque omnis ex ordine nectere partes,
Et seriem rerum, et certos tibi ponere fines,
Per quos tuta regens uestigia tendere pergas.
Iamque hic tempus erat dare uela uocantibus Euris,
Condendique operis primas præscribere leges.
At prius ætati teneræ quæ cura colendæ
Dicendum, quantus puero labor impendendus.
Nulli etenim insignem dabitur gestare coronam,
Pieridum choreas teneris nisi norit ab annis.
Postquàm igitur primas fandi puer hauserit artes,
Iam tunc incipiat riguos accedere fontis,
Et Phœbum, et dulces Musas assuescat amare.
Ille autem, paruum qui primis artibus ante
Imbuit, atque modos docuit, legesque loquendi,
Syncerus uocis cuperem, ac purissimus oris
Contigerit, fandi ne fors puer, atque nefandi
Nescius imbiberit male gratæ semina linguæ,

Quæ post infecto ex animo radicitus ulla
Non ualeas meliora docens euellere cura.
Iccirco mihi ne quisquam persuadeat oro,
Vt placeant qui, dum cupiunt se numine læuo
Tollere humo, et penitus iactant se ignota docere,
Conuentu in medio, septique impube corona
Insolito penitus fandi de more magistri
Obscuras gaudent in uulgum spargere uoces
Irrisi, fœdam illuuiem, atque immania monstra.
Non minus a recta mentis ratione feruntur
Decepti, quàm qui, li uidi cum pocula fontes
Sufficiant, malunt graue olentem haurire paludem.
Ne mihi ne teneræ talis se admouerit auri,
Sed procul o procul ista ferat, natosque Getarum
Imbuat, aut si qua est gens toto obtusior orbe.
Iamque igitur mea cura puer p enetralia uatum
Ingrediatur, et Aonia se proluat unda.
Iamque sacrum teneris uatem ueneretur ab annis,
Quem Musæ Minci herbosis aluere sub antris,
Atque olim similem poscat sibi numina uersum,

Admirans artem, admirans præclara reperta.
Nec mora. iam fauet Ascanio, tactusque dolore
Impubes legit æquales, quos impius hausit
Ante diem Mauors, et acerbo funere mersit.
Multa super Lauso, super et Pallante perempto
Multa rogat, lachrymas interquoque singula fundit
Carmina, crudeli cum raptum morte parenti
Ah miseræ legit Euryalum, pulchrosque per artus
Purpureum, leto dum uoluitur, ire cruorem.
Nec non interea Graios accedere uates
Audeat, et linguam teneris assuescat utranque
Auribus exercens nunc hanc, nunc impiger illam.
Nulla mora est. nostro Aeneæ iam conferet igneis.
Aeaciden flagrantem animis, Ithacumque uagantem,
Atque ambos sæpe impellet concurrere uates.
Nunc geminas puer huc aures, huc dirige mentem.
Nam, quia non paucos parte ex utraque poetas
Nostrosque, Graiosque tibi se offerre uidebis,
Quos hic euites, quibus idem fidere tutus
Eualeas, dicam, ne quis te fallere possit.

Haud multus labor autores tibi prodere Graios,
Quos inter potitur sceptris insignis Homerus.
Hunc omnes alii obseruant. hinc pectore numen
Concipiunt uates, blandumque Heliconis amorem.
Felices quos illa ætas, quos protulit illi
Proxima. diuino quanto quisque ortus Homero
Vicinus magis, est tanto præstantior omnis.
Degenerant adeo magis, ac magis usque minores
Obliti ueterum præclara inuenta parentum.
Iamque fere Inachiæ restincta est gloria linguæ
Omnis, et Argolici iussi concedere auitis
Sunt pulsi reges soliis, ciuesque coacti
Diuersa exilia, atque alienas quærere terras,
Huc illuc inopes errant. habet omnia uictor
Barbarus, et uersis nunc luget Græcia fatis.
Nostri autem ut sanctum diuas Helicona colentes
Ceperunt primum in Latium transferre, fluebant
Versu incomposito informes, artisque Pelasgæ
Indociles Musa fundebant carmina agresti
Siluicolas inter Faunos. tunc omne sonabat

Arbustum fremitu siluai frondosai.
Nondum acies, nondum arma rudi pater Ennius ore
Tentarat, qui mox Graio de uertice primus
Est ausus uiridem in Latio sperare coronam.
Tum rerum causas naturæ arcana latentis
Explorare ausi cecinerunt carmine dulci
Omnia Pierio spargentes nectare uates.
Atque ita deinde rudes paulatim sumere uersus
Cæperunt formam insignem, penitusque Latini
Agrestem exuerunt morem, liquidissima donec
Tempestas ueluti cœli post nubila, et imbres
Extulit os sacrum soboles certissima Phœbi
Virgilius, qui mox ueterum squalore, situque
Deterso in melius mira omnia rettulit arte
Vocem, animumque Deo similis: date lilia plenis
Pierides calathis, tantoque assurgite alumno.
Vnus hic ingenio præstanti gentis Achiuæ
Diuinos uates longe superauit, et arte,
Aureus, immortale sonans. Stupet ipsa, pauetque,
Quamuis ingentem miretur Græcia Homerum.

H aud alio Latium tantum se tempore iactat.
T unc linguæ Ausoniæ potuit quæ maxima uirtus
E sse fuit, cæloque ingens se gloria uexit
I taliæ, sperare nefas sit uatibus ultra.
N ulla mora, ex illo in peius ruere omnia uisa,
D egenerare animi, atque retro res lapsa referri.
H ic nanque ingenio confisus posthabet artem.
I lle furit strepitu, tenditque æquare tubarum
V oce sonos, uersusque tonat sine more per omnes.
D ant alii cantus uacuos, et inania uerba
I ncassum, sola capti dulcedine uocis,
P ierides donec Romam, et Tyberina flumenta
D eseruere Italis expulsæ protinus oris.
T anti causa mali Latio gens aspera aperta
S æpius irrumpens. sunt iussi uertere morem
A usonidæ uicti, uictoris uocibus usi.
C essit amor Musarum. artes subiere repente
I ndignæ, atque opibus cuncti incubuere parandis.
I ampridem tamen Ausonios inuisere rursus
C œperunt Medycum reuocatæ munere Musæ

Tuscorum Medycum, quos tandem protulit ætas
Europæ in tantis solamen dulce ruinis.
Illi etiam Graiæ miserati incommoda gentis,
Ne Danaum penitus caderet cum nomine uirtus,
In Latium aduectos iuuenes, iuuenumque magistros,
Argolicas artis quibus esset cura tueri,
Securos Musas iussere, atque ocia amare.
Illi etiam captas late misere per urbes,
Qui doctas tabulas ueterum monimenta uirorum
Mercati pretio adueherent, quæ barbarus igni
Tradebat Danaum regnis, opibusque potitus.
Et tentamus adhuc sceptris imponere nostris
Externum, nec dum ciuiles condimus enses.
Hæc ætas omnis, uatum hæc fortuna priorum.
Ergo ipsum ante alios animo uenerare Maronem,
Atque unum sequere, utque potes, uestigia serua,
Qui si forte tibi non omnia sufficit unus,
Adde illi natos eodem quoque tempore uates.
Parce dehinc puer, atque alios ne quære doceri.
Nec te discendi capiat tam dira cupido.

Tempus erit, tibi mox cum firma aduenerit ætas,
Spectatum ut cunctos impune accedere detur.
Interea moniti uos hic audite parentes.
Quærendus rector de millibus, e que legendus,
Sicubi Musarum studiis insignis, et arte,
Qui curas dulces, carique parentis amorem
Induat, atque uelit blandum perferre laborem.
Illa suis niti nondum ausit uiribus ætas,
Externæ sed opis, alienæque indiga curæ est.
Nam puerum, ni præsentis uis fida regentis
Adsit, et hunc dulcem studiorum infundat amorem,
Illecebræ sacris auertant mille camœnis
Deceptum falsa melioris imagine curæ.
Sic quoque ubi cultis plantas defodit in hortis
Agricola, et teneras telluri credidit almæ,
Fraxineas contos subito erigit, et sua cuique
Robora, ut innixæ uentos, cœlique ruinam
Contemnant, surgantque leues impune per auras.
Ille autem, pueri cui credita cura colendi
Artibus egregiis, imprimis optet amari,

Atque odium cari super omnia uitet alumni.
Ne forte et sacras simul oderit ille camœnas
Imprudens, et adhuc tantæ dulcedinis expers,
Deficiantque animi studiorum in limine primo.
Ponite crudeles iras, et flagra magistri
Fœda ministeria, atque minis absistite acerbis.
Ne mihi ne quæso puerum quis uerbera cogat
Dura pati, neque enim lachrymas, aut dulcis alumni
Ferre queunt Musæ gemitus, ægræque recedunt,
Illiusque cadunt animi, nec iam amplius audet
Sponte sua quicquam egregium, ingratumque laborem
Inuitus trahit ægre, animoque ad uerbera durat.
Vidi ego qui semper leuia ob commissa uocabat
Ad pœnam pueros, furiis insurgere, et ira
Terribilem, inuisos ueluti sæuiret in hostes.
Hinc semper gemitus, hinc uerbera dira sonabant.
Atque equidem memini cum formidatus iniquis
Vrgeret pœnis, solitoque immanior ille
Terreret turbam inualidam miserabile uisu,
Forte puer prima signans nondum ora iuuenta

I nsignis facie ante alios exegerat omnem
C um sociis ludens lucem, oblitusque timoris
P ost habuit ludo iussos ediscere uersus.
E cce furens animis multa increpat ille, minisque
I nsurgens sæuo pauitantem territat ore
H orrendum, et loris dextram crudelibus armat.
Q uo subito terrore puer miserabilis acri
C orripitur morbo. paruo is post tempore uitam
C rescentem blanda cœli sub luce reliquit.
I llum populifer Padus, illum Serius imis
S eriadesque diu Nymphæ fleuere sub undis.
T empore iam ex illo, uatem cum dura iubentem
P hœbigenam Alcides animo indignante peremit
V ocali inuisam feriens testudine frontem,
D ebuerat sæuos factum monuisse magistros.
V os tamen o iussi iuuenes parete regentum
I mperiis, ultroque animos summittite uestros.
S i quem igitur clari formandi gloria uatis
D igna manet, uerbis puerum compellat amicis
S æpe rogans, laudisque animum pertentat amore.

Quandoquidem, hunc imis postq̃ semel ossibus ignem
Implicuit, labor inde leuis, sese excitat ardens
Sponte sua, durosque uolens fert ille labores,
Et tacito uiuens crescit sub pectore flamma.
Quid memorem (socium nam mos æqualibus annis
Iungere cui paribus studiis contendat alumnus)
Aemula cum uirtus stimulis agitarit honestis?
Præsertim si uictori sua præmia rector
Pollicitus celerem ue canem, pictam ue pharetram.
Continuo uideas studio gestire legendi
Ardentem, ac sera sub nocte urgere laborem,
Dum timet alterius capiti spectare coronam.
Ast ubi sponte sua studia hæc assuerit amare,
Iam non laudis amor, non illum gloria tantum
Sollicitat, sed mira operum dulcedine captus
Musarum nequit auelli complexibus arctis.
Nonne uides duri natos ubi sæpe parentes
Dulcibus amorunt studiis, et discere auaras
Iusserunt artis, mentem si quando libido
Nota subit, solitaque animum dulcedine mouit,

Vt læti rursum irriguos accedere fontes
Ardescant studiis, et nota reuisere Tempe?
Exultant animis cupidi, pugnantque parentum
Imperiis, nequit ardentes uis ulla morari.
Sic assuetus equus iam duris ora lupatis
Forte procul notis si armenta aspexit in aruis,
Huc ueterum ferri cupit haud oblitus amorum,
Atque hic atque illic hæret, fremitque repugnat,
Quoue magis stimulis instas, hoc acrius ille
Perfurit. it tandem multo uix uerbere uictus
Ceptum iter. ipsa tamen respectans crebra moratur
Pascua, et hinnitu late loca complet acuto.
Ah quoties aliquis sacros reminiscitur æger
Fontes incassum, et lucos suspirat amatos
Dulcibus ereptus Musis puer, atria ut alta
Incoleret regum rebus præfectus agendis?
Tybure quàm mallet, gelido aut sub Thusculo iniquam
Pauperiemque pati, et uentos perferre niuales?
Contra autem uanum multi effudere laborem,
Quos frustra excoluisse solum male pinguis harenæ

Pœnituit, uentisque uiam tentasse negatis.
Quod ne cui sero contingat forte docenti,
Continuo poterit certis præscisſere signis.
Nanque puer nullis rectorum hortatibus ipse
Sponte sua exercetur, amatque, rogatque docentes
Primus, inardeſcitque ingenti laudis amore.
Prouocat hinc socios pulchra ad certamina primus,
Exultatque animo uictor, superatus amaris
Mordetur curis, latebrasque, et sola requirit
Infelix loca. ad æquales pudet ire, grauesque
Vultus ferre nequit cari rectoris inultus.
Nec lachrymis penitus caruerunt ora decoris.
Hic mihi se diuis, fatisque uolentibus affert.
Huic Musæ indulgent omnes, hunc poſcit Apollo.
At nullam prorsus tibi spem frustra excitet ille,
Quem non ulla mouet prædulcis gloria famæ,
Et præcepta negat duras dimittere in aures
Immemor auditi, cui turpis inertia mentem
Deiicit, atque hebetes torpent in corpore sensus.
Huic curam moneo ne quisquam impendat inanem.

Nec placet ante annos uates puer. omnia iusto
Tempore proueniant. ah ne mihi olentia poma
Mitescant prius, autumnus bicoloribus uuis
Quàm redeat, spumetque cadis uindemia plenis.
Ante diem nam lapsa cadent, ramosque relinquent
Maternos, calcabit humi proiecta uiator.
Nec ludos puero abnuimus. subducere mentem
Interdum studiis liceat. defessus amœna
Rura petat, sæpe et mores obseruet agrestum,
Et uenator agat de uertice Tyburtino
Veloces capreas, aut tendat retia ceruis.
Non ille interea penitus patietur inanem
Ire diem. comitum cœtu se subtrahet ultro
Interdum, et sola secum meditabitur umbra
Agrestem Faunis laudem, Musasque sub alta
Consulet Albunea uitreas Anienis ad undas.
Nempe etiam alternis requiescere fœtibus arua
Permittunt sponte agricolæ, et cessare nouales.
Interea uires tellus inarata resumit,
Quique subit largis respondet frugibus annus.

V erum non eadem tamen omnibus esse memento
I ngenia. iuuentus sæpe est cui carmina curæ,
C ui placeant Musæ, cui sit non læua uoluntas,
N ititur ille tamen frustra, et contendit inani
D elusus studio, uetitisque accingitur ausis.
N umina læua obstant, precibusque uocatus Apollo.
O rabit melius causas fors ille, animoque
N aturam, et cæcos rerum scrutabitur ortus.
S æpe tamen cultusque frequens, et cura docentum
I mperat ingeniis, naturaque flectitur arte.
N ec labor ille quidem rectoribus ultimus, acres
I ncauto iuueni stimulos auertere amoris,
D onec crescentem doceat maturior ætas
F erre iugum, atque faces, sæuique Cupidinis iras.
S æpe etenim tectos immitis in ossibus ignes
V ersat amor, mollesque est intus cura medullas,
N ec miserum patitur uatum meminisse, nec undæ
C astaliæ. tantum suspirat uulnere cæco.
A nte oculos simulacra uolant noctesque, diesque
N uncia uirginei uultus, quem perditus ardet.

Nec potis est alio fixam traducere mentem
Saucius. ignari frustra miscere parentes
Pæonios succos, medicasque Machaonis artes
Consulere. interea penitus calor ille reliquit
Pierius. torquent alii cor molle calores.
Cum uero iam pubescens mente altius hausit
Musarum dulcem, sanctique Heliconis amorem,
Et se se Phœbo addixit, propriumque sacrauit,
Haud tantum exploret uatum monimenta, sed idem
Consulat, atque alios autores discat, ut acri
Nulla sit ingenio quam non libauerit artem.
Proderit imprimis linguam, Ciceronis ad unguem,
Fingere, et eloquii per campos ire patentes.
Ille decus Latii, magnæ lux altera Romæ
Ore effundit opes fandi certissimus autor
Tantum omnes superans præclaræ munere linguæ,
Quantum iit ante alias Romana potentia gentes.
Profuit et uarios mores hominumque, locorumque
Explorasse situs, multas terraque, marique
Aut uidisse ipsum urbes, aut narrantibus illas

Ex aliis nouisse, et pictum in pariete mundum.
Quid referam qui, ut sæua queant æquare canendo
Prælia, non horrent certamina Martis adire,
Per mediasque acies uadunt, et bella lacessunt?
At quia dura uetant longum nos fata morari
In cunctis, reuocatque angusti terminus æui,
Vos sat erit pueri tantum omnis isse per artes,
Quarum summa sequi saltem fastigia oportet.
Nec refert rate qui uarias legit æquoris oras,
Merces ut in patriam referat se diues opimæ,
Si non cuncta oculis lustrauerit oppida passim,
Et circumfusis longum terat ocia terris.
Sat fuerit portus, extremaque littora tantum
Explorasse. secus toto uagus exulet æuo,
Et serus natos dulces, patriamque reuiset.
Nulla dies tamen interea, tibi nulla abeat nox,
Quin aliquid uatum sacrorum e fontibus almis
Hauseris, ac dulcem labris admoueris amnem.
Sed tibi præsertim princeps tunc hæreat illa
Cura animo, noctem atque diem te te excitet una,

Omnem quam propter libuit perferre laborem.
Non hic te quibus aut pedibus, spatiis ue monebo
Tendantur ducti uersus. labor iste regentum
Postulat haud multum curæ, qui sæpe morando
Ipsa minutatim metiri carmina sectis
In partes membris, et tempora certa docebunt.
Continuo edico iam tunc animosus alumnus
In numerum incipiat sub leges cogere uerba.
Iam tunc summissa meditetur carmina uoce
Sermonum memor, antiquis quos uatibus hausit.
Tum uotis sibi centum aures, tum lumina centum
Exoptat dubius rerum, metuensque pericli,
Diuidit huc illuc animum, cunctamque pererrat
Naturam rerum, uersatque per omnia mentem
Quis rebus dexter modus, aut quæ mollia fandi
Tempora. uertuntur species in pectore mille.
Nec mora nec requies, dubio sententia surgit
Multa animo, uariatque. omnes conuertitur anceps
In facies, nescitque etiam notissima, et hæret
Attonitus. nunc multa animum, nunc consulit aures

S ecum mente agitans si qua olim audita recursent
S ponte sua, et memorem mentem excitat, atque repostas
T hesauris depromit opes, lætusque laboris
I pse sui parto fruitur. multa ecce repente
F ors inopina aperit cunctanti, aliudque putanti.
I amque hæc iamque illa attentat, texitque, retexitque,
E t uariis indefessus conatibus instat.
S æpe etenim occurrunt haud dictu mollia, ubi hæret
C ura diu, multoque exercita corda labore.
N unc hos nunc illos aditus uestigat, et omnia
A ttentans scopulo longum luctatur iniquo,
D um se qua ostendat facilis uia, denique multa
A ut ui, aut cœli, et fortunæ munere uictor
E xultat, domitoque animis it ad æthera monstro.
A st ubi nulla uiam nec uis, nec dextra aperit fors,
N ec prodest uires fessas renouare, nec aptum
N unc hic, nunc illic captare ad carmina tempus,
I nuitus cura absistit, tristisque relinquit
C epta infecta, pedem referens, ceu forte uiator
S i quis tendat iter campis, cui se amnis abundans

Ecce uiæ in medio obiiciat, spumisque fragosos
Post imbrem uoluens montis de uertice fluctus.
Horrescit, ripaque moratus obambulat anceps.
Tum demum metuens retro redit æger, iterque
Aut alia tenet, aut, cedant dum flumina, differt.
Sed neque inexpertus rerum iam texere longas
Audeat Iliadas. paulatim assuescat, et ante
Incipiat graciles pastorum inflare cicutas.
Iam poterit culicis numeris fera dicere fata,
Aut quanta ediderit certamine fulmineus mus
Funera in argutas, et amantes humida turmas,
Ordiri ue dolos, et retia tenuis aranei.
Consiliis etiam hic nostris, uobisque docentes
Est monitis opus, ingeniis nam parcere multa
Fas teneris, donec paulatim attollere se se
Incipiant animi, uideantque in carmine labem
Per se ipsi, et tacito rubeant ultro ora pudore.
Nam maculas si forte omnes per carmina monstret
Quæsitor ferus, abiiciant spem protinus omnem,
Atque alias animo potius uertantur ad artis.

N ostrum igitur si forte adeat puer indole limen
E gregia, ut consulta petat parere paratus,
Q uique uelit se se arbitrio supponere nostro,
E xcipiam placidus. nec me iuuenile pigebit
A d cœlum uultu simulato extollere carmen
L audibus, et stimulos acres sub pectore figam.
P ost tamen ut multa spe mentem arrexerit ardens,
S i quis forte inter ueluti de uulnere claudus
T ardus eat uersus, quem non uidet inscius ipse,
D elususque sonis teneras fallacibus aures,
H aud medicas afferre manus, ægroque mederi
A ddubitem, et semper meliora ostendere pergam.
Q uod superest, etiam moneo, creberque monebo,
N e quisquam nisi curarum, liberque laborum
I nchoet egregium quicquam, uerum procul urbis
A ttonitæ fugiat strepitus, et amœna silentis
A ccedat loca ruris, ubi Dryadesque puellæ,
P anesque, Faunique, et montiuagi syluani.
H ic læti haud magnis opibus, non diuite cultu
V itam agitant uates. procul est sceleratus habendi

Hinc amor, insanæ spes longe, atque impia uota,
Et nunquam diræ subeunt ea limina curæ,
Dulcis, et alma quies, ac paucis nota uoluptas.
At nimium trux ille, ferisque e cautibus ortus,
Qui sanctos, genus innocuum, populumque Deorum
Aut armis audet uates, aut lædere dictis.
Vidi ego qui ad summos Musarum munere honores
Euecti, mox ingratos contemnere Musas,
Nec uates saltem alloquio dignarier ipsos.
Parcite mortales sacros uexare poetas.
Vltores sperate Deos, sub numine quorum
Semper uita fuit uatum defensa piorum.
Illi omnes sibi fortunas posuere uolentes
Sub pedibus, regumque et opes, et sceptra superba
Ingenti uincunt animo, ac mortalia rident.
Non illis usquam scelerum mens conscia cæcos
Horrescit cœli crepitus, ignem ue coruscum,
Cum pater omnipotens præruptas fulmine turres,
Ingeminans quatit, ac montes diuerberat altos.
Securi terrorum hilares ad sidera mentes

Arrexere, Deumque agitant sine crimine uitam.
Dona Deum Musæ. uulgus procul este profanum.
Has magni natas Iouis olim duxit ab astris
Callidus in terras insigni fraude Prometheus,
Cum liquidos etiam mortalibus attulit ignes.
Quippe rudes hominum mentes, et pectora dura
Ipse sagax animo miseratus, ubi astra per aurea
Ire datum, ac superum lætis accumbere mensis,
Miratus sonitum circunuoluentis olympi
Ingentem, magnique argutos ætheris orbes,
Quos, sua quenque, cient uario discrimine Musæ.
Continuo utilius ratus est mortalibus addi
Post ignem nil posse, animumque ad callida mouit
Furta uigil. Dii mox cœlestia dona uolentes
Concessere, doli licet audentissimus ipse
Autor Caucaseo sæuas det uertice pœnas.
Quo terrore nisi multo post tempore inertes
Non ausi dias homines accersere Musas.
Sed uentura prius pandebant carmine soli
Cœlicolæ, dubiisque dabant oracula rebus.

I *pse pater diuum* Dodonæ *carmina primus*
E *t* Libycis *cecinit lucis, mox* Phocidis *antro*
I *nsonuit* Themis *alma, suos quoque pulcher* Apollo
R *esponsis monuit* Delphos, *nec defuit olim*
A *ntiquis* Faunus *caneret qui fata* Latinis.
T *um* Solymum *prisci uates, tum sacra* Sibyllæ
N *omina diuinas cœli in penetralia mentes*
A *rripuere,* Deumque *animis hausere furentes.*
N *ec mora, quæ primum* Fauni, *uatesque canebant,*
C *armina mortales passim didicere per urbes*
P *ost epulas laudes heroum, et facta canentes.*
Q *uid mirandum homini cœlo diuinitus æque*
C *oncessum? mortale genus tua numina sentit*
Q *uisquis es ille,* Deus *certe, qui pectora uatum*
I *ncolis, afflatasque rapis super æthera mentes.*
T *e sine nil nobis lætum, nec amabile quicquam.*
I *psæ etiam uolucres uario tua numina cantu*
T *estantur, pecudesque feræ, mutæque natantes*
A *d tua iussa citæ properant. tua munera saxa*
D *ura mouent, siluasque trahunt hinc inde sequentes.*

T e quoque senserunt olim impia Tartara, et umbræ
P allentes stupuere. minas tibi ianitor orci
O blitus, sæuas posuere et Erinnydes iras.
T u Iouis ambrosiis das nos accumbere mensis,
T u nos Diis æquas superis. tu blanda laborum
S ufficis, et duræ præsens solatia uitæ.
S alue hominum dulcis requies, diuumque uoluptas.
I pse tuæ egregios audax nunc laudis honores.
I ngredior uates idem, superumque sacerdos,
S acraque dona fero teneris comitatus alumnis.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. POETICORVM LIBER SECVNDVS.

Ergite Pierides natæ Iouis. en mihi totum
Nunc fas uenturis Helicona recludere seclis.
Inspirate animum. templa ipse in uestra sacerdos
Sacra ferens iuuenes florentes mollibus annis
Duco audens durum per iter. uos mollia Diuæ
Si qua latent, uobis tantum diuortia nota,
Præsentes monstrate, nouosque ostendite calles
Quos teneam. Vos en omnis, uos Itala pubes,
Quæ iuga sub nostris nunc tendit ad ardua signis,
Supplicibus poscit uotis, facilesque precatur.
Nam mihi nunc reperire apta, atque reperta docendum
Digerere, atque suo quæque ordine rite locare.
Durus uterque labor. sed quos Deus aspicit æquus,

Sæpe suis subito inuenient accommoda uotis,
Altera nempe arti tantum est obnoxia cura,
Vnde solent laudem imprimis optare poetæ.
Vestibulum ante ipsum, primoque in limine semper
Prudentes leuiter rerum fastigia summa
Libant, et parcis attingunt omnia dictis,
Quæ canere statuere, simul cœlestia Diuum
Auxilia implorant propriis nil uiribus ausi.
Quos ores autem non magni denique refert,
Dum memor auspiciis cuiusquam cuncta Deorum
Aggrediare. Iouis neque enim nisi rite uocato
Numine fas quicquam ordiri mortalibus altum.
Nec sat opem implorare semel musasque ciere.
Sed quoties ueluti scopuli durissima dictu
Obiicient se se tibi non superanda labore
Mortali, diuos toties orare licebit.
Incipiens odium fugito, facilesque legentum
Nil tumidus demulce animos, nec grandia iam tum
Conuenit, aut nimium cultum ostentantia fari.
Omnia sed nudis prope erit fas promere uerbis.

Ne si magna sones, cum nondum ad prælia uentum,
Deficias medio irrisus certamine, cum res
Postulat ingentes animos, uiresque ualentes.
Principiis potius semper maiora sequantur.
Protinus illectas succende cupidine mentes,
Et studium lectorum animis innecte legendi.
Iam uero cum rem propones, nomine nunquam
Prodere conueniet manifesto. semper opertis
Indiciis, longe et uerborum ambage petita
Significant, umbraque obducunt. inde tamen ceu
Sublustri e nebula rerum tralucet imago,
Clarius et certis datur omnia cernere signis.
Hinc si dura mihi passus dicendus Vlysses.
Non illum uero memorabo nomine, sed qui
Et mores hominum multorum uidit, et urbes
Naufragus euersæ post sæua incendia Troiæ.
Addam alia an gustis complectens omnia dictis.
Ergo age quæ uates seruandi cura fatiget
Ordinis intentos operi, cum carmine aperto
Rem tempus narrare, loco ut disposta decenti

Omnia sint operè in toto, nec meta laborum
Vsquam dissideat ingressibus ultima primis.
Principio inuigilant non expectata legenti
Promere, suspensosque animos nouitate tenere,
Atque per ambages seriem deducere rerum.
Nec, quacunque uiam suadet res gesta, sequuntur.
Plerunque a mediis arrepto tempore fari
Incipiunt, ubi facta uident iam carmine digna.
Inde minutatim gestarum ad limina rerum
Tendentes prima repetunt ab origine factum.
Hoc faciunt, operum primo ne in limine lector
Hæreat ignarusque uiæ, incertusque laborum.
Nanque ubi eum metam iam tum statuere sub ipsam,
Lætior ingreditur spe mentem arrectus inani,
Dum putat exigui finem prope adesse laboris.
Sed portus, quos ante oculos habet usque propinquos
Approperans, iam iamque tenet, similisq; tenenti est.
Longa procul longo uia diuidit inuia tractu.
Flectendi retro cursus, uia plurima eunti
Restat adhuc, multumque illi maris æquor arandum;

H aud sapiens quisquam, annales ceu congerat, Ilii
I nchoet excidium ueteri pastoris ab usque
I udicio memorans ex ordine singula, quicquid
A d Troiam Argolicis cessatum est Hectore duro.
C onueniet potius prope finem prælia tanta
O rdiri, atque graues iras de uirgine rapta
A uersi Aeacidæ præmittere, tum fera bella
C onsurgunt, tum pleni amnes Danaumq; Phrygumq;
X anthusque, Simoisque, et inundant sanguine fossæ.
H aud tamen interea quæ præcessere silendum,
A ulide iurantes Danaos, uectasque per æquor
M ille rates, raptusque Helenes, et coniugis iras,
Q uæque nouem Troia est annos perpessa priores.
A tque etiam in patriam si quis deducere adortus
E rrantem Laertiaden post pergama capta,
N on illum Idæo soluentem e littore classem
C um sociis primum memoret, Ciconesque subactos
S ed iam tum Ogygiam delatum sistat ad alta
V irginis amissis sociis Atlantidos antra.
E xin post uarios Phæacum in regna labores

Inferat. hic positis demum ipse miserrima mensis
Erroresque suos narret, casusque suorum.
Ante tamen si gesta canunt, ab origine causas,
Expediunt, quis dehinc status, aut quæ tempora rerũ.
Primus at ille labor uersu tenuisse legentem
Suspensum, incertumque diu, qui denique rerum
Euentus maneant, quo tandem durus Achilles
Munere placatus regi rursum induat arma
In Teucros, cuius ue Dei Laertius heros
Auxilio Polypheme tuis euadat ab antris,
Lectores cupidi expectant, durantque uolentes,
Nec perferre negant superest quodcunque laborum,
Inde licet fessos somnus grauis auocet artus,
Aut epulis placanda fames, Cererisque libido.
Hoc studium, hanc operam sero dimittimus ægri.
Nonne uides ut sæpe aliquis nimis arte superbit
Improbus, et captis animis illudere gaudet,
Et nunc huc, deinde huc mentes deducit hiantes,
Suspenditque diu miseros, torquetque legentes?
Ille quidem si te magnum certamen Atridæ

E t Paridis multo promiſſum carmine nuper
E xpectare auidum, sæuaque cupidine captum
S enſerit, uſque moras trahet ultro, et differet arma,
D um celsa Priamo, patribusque e turre Lacæna
N omine quenque ſuo reges oſtendit Achiuos.
I psa procos etiam ut iuſſit certare ſagittis
P enelope optatas promittens callida tedas.
V ictori, per quanta moræ dispendia mentes
S uspenſas trahet ante, uiri quàm proferet arcum
T heſauris clauſum antiquis, penitusque repoſtum?
H aud tamen omnino incertum metam usque ſub ipsam
E xactorum operum lectorem in nube relinquunt.
S ed rerum euentus nonnullis ſæpe canendo
I ndiciis porro oſtendunt in luce maligna,
S ubluſtrique aliquid dant cernere noctis in umbra.
H inc pater Aeneam, multique inſtantia uates
F ata docent Latio bella, horrida bella manere,
A tque alium partum Troianis rebus Achillem.
S pem tamen incendunt animo, firmantque labantem
S pondentes meliora, et res in fine quietas.

Ipse quoque agnouit per se, cum in limine belli
Nauibus egressus turmas inuasit agrestes,
Atque (omen pugnæ) prostrauit marte Latinos
Occiso, ante alios qui se se obiecerat, hoste.
Fata Menœciades etiam prædixerat olim
Victori moriens maiori instare sub hoste,
Quanuis haud fuerit res credita. tu quoque Turne
Præuidisse tuos poteras heu perdite casus
Longe ante exitium, cum crebro obscœna uolucris
Per clypeum, perque ora uolans stridentibus alis
Omine turbauit mentem, admonuitque futuri.
Hinc tibi tempus erit, magni cum optaueris emptum
Intactum Palanta, et cum spolia aurea baltei
Oderis, atque tibi haud stabit uictoria paruo.
Nam iuuat hæc ipsos inter præsciße legentes,
Quanuis sint et adhuc confusa, et nubila porro.
Haud aliter longinqua petit qui forte uiator
Mœnia, si positas altis in collibus arces
Nunc etiam dubias oculis uidet, incipit ultro
Lætior ire uiam, placidumque urgere laborem.

Quàm cum nusquàm ullæ cernuntur quas adit arces,
Obscurum sed iter tendit conuallibus imis.
Tuque ideo nisi mente prius, nisi pectore toto
Crebra agites quodcunque canis, tecumque premendo
Totum opus ædifices, iterumque, iterumque retractes,
Laudatum alterius frustra mirabere carmen.
Nec te fors inopina regat, casusque labantem.
Omnia consiliis prouisa, animoque uolenti
Certus age, ac semper nutu rationis eant res.
Quandoquidem sæpe incerti, huc, illucque uagamur,
Inque alia ex aliis inuiti illabimur orsa,
Dum multa ac uarians animis sententia surgit.
Sæpe uides primis ut quidam longius orsis
Digrediuntur, et obliti quasi cœpta priora
Longe aliis hærent nulla sermonibus arte,
Et longos peragrant tractus aliena canentes.
Ac uelut in patriam peregrina si quis ab ora
Ire cupit post exilium, durosque labores,
Ille tamen recto non qua uia tramite ducit,
Carpit iter, sed nunc uagus hac, nunc errat et illac,

V ndique dum studio fontes inuisit inani,
F ontesque, fluuiosque, et amœnos frigore lucos.
N am quid opus gemmis armatos pingere currus,
M ulta superque rotas, super axes multa morari
T unc, cũ bella manus poscunt, atq; arma fremit Mars?
N ec si quem indecoremque animi, pugnasque perosum
E gregios inter memoras heroas in armis
C astra sequi, cupidi expectant audire legentes
Q ua facie, quibus ille humeris, quali ue capillo
I ncedat, captus ne oculo, an pes claudicet alter,
A ut longo uertex ductu consurgat acutus,
O rdine cuncta, aliud quasi nil tibi restet agendum.
A ptior Ausonius Drances, cui frigida bello
D extra quidem, sed consiliis non futilis autor,
D iues opum, pollens lingua, et popularibus auris.
M ulta tamen Graiæ fert indulgentia linguæ,
Q uæ nostros minus addeceant grauiora sequentes.
Q uid tibi nonnullas artis, studiumque minorum
I ndignum referam? sunt qui ut se plurima nosse
O stentent, pateatque suarum opulentia rerum,

Quicquid opum congesserunt, sine more, sine arte
Irrisi effundunt, et uersibus omnia aceruant,
Præcipue si quid summotum, si quid opertum,
Atque parum uulgi notum auribus, aut radiantis
De cœli arcana ratione, Deum ne remota
Natura, aut animæ obscuro impenetrabilis ortu.
Sæpe etiam accumulant antiqua exempla uirorum
(Carminis ingratum genus) hinc atque inde petita,
Qanuis sæpe illis tempusque, locusque repugnet.
Ne pueri ne talem animis inducite morem,
Nec uos decipiat laudis tam dira cupido.
Haud sum animi dubius magnos memorare poetas
Interdum Solisque uias, Lunæque labores,
Astrorumque ortus, qua ui tumida æquora surgant,
Vnde tremor terris, quanuis illi orsa sequantur
Longe alia, aut duri cantantes prælia Martis,
Aut terræ mores uarios, cultusque docentes.
At prius inuenere locum, dein tempore capto
Talia subiiciunt parci, nec sponte uidentur
Fari ea. rem credas hoc ipsam poscere, ita astum

Dissimulant, aditusque petunt super omnia molles.
Cur pater Anchises natum opportuna rogantem
Non doceat, rursus ne animæ semel æthere cassæ
Ad cœlum redeant, blandique ad luminis auras?
Igneus an ne ollis uigor, et cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant?
Quandoquidem ut uarium sit opus (nanq; inde uoluptas
Grata uenit) rebus non usque hærebis in iisdem.
Verum ubi uis animis uarius succurrere fessis,
Ingrederisque nouas facies, rerumque figuras,
Paulatim capto primis delabere ceptis
Tempore, nec positis insit uiolentia rebus.
Omnia sponte sua ueniant, lateatque uagandi
Dulcis amor, cunctamque potens labor occulat artem.
Sic olim Aeneæ uenturi haud inscius æui
Res Italum in clypeo, Romanorumque triumphos
Fecerat ignipotens, pugnataque in ordine bella,
Stirpis ab Ascanio quondam genus omne futurum.
Tum si quis Latio cretus de sanguine uates
Prosequtur uarias oras, moresque locorum

Medosque, Aethyopasque, et dites arboris Indos,
Immemor ille nimis patriæ, oblitus ue suorum,
Si non Italiæ laudes æquauerit astris,
Cui neque Medorum siluæ, neque Bactra, neq; Indi,
Totaque thuriferis Panchaia certet arenis.
Quare etiam egregii uates ego carmina uestra
Haud equidem arguerim, qui pectora fessa legentum
Interdum, atque aures recreatis carmine dulci.
Non ego post Celei crates, post tribula dicta,
Rastraque, plaustraque, et inflexo cum uomere aratra
Addubitem flere extincti miserabile funus
Romani ducis; aut ruris laudare quietem
Post uites dictas Bacchi, et siluestria dona.
Vidi etiam qui iam perfecto munere longam
Subiecere moram extremo sub fine uagantes
Exactorum operum, uacua dum carmina musa
In longum traherent, cuius dulcedine mira
Fessi animi cuperent iterumque iterumque redire.
Me nulla iccirco quiret uis sistere, quin post
Naturas et apum dictas, et liquida mella

Tristis Aristæi questus, monitusque parentis
Prosequerer dulci sermone, et Protea uinctum.
Addam Threicii carmen miserabile uatis
Qualis populea queritur Philomela sub umbra,
Vt Rhodope, ut Pangæa fleant, Rhesi ut domus alta
Atque Getæ, atque Hebrus, et Actias Orithyia.
Non aliam ob causam reges qui in prælia euntes
Dinumerant, populosque, moram traxere canentes
Aut Ligurum regi, ob casum Phaethontis amati
Dum gemit, et mœstum musa solatur amorem,
In siluis cano natas in corpore plumas,
Aut rursum Hippolytum superas uenisse sub auras
Pæoniis reuocatum herbis, et amore Dianæ.
Nec uero interea quæ cuique insignia, quæ arma
Prætereunt, pingunt clypeos, atque Hercule pulchro
Pulcher Auentinus satus olim insigne paternum
Centum angues, cinctamq; gerit serpentibus Hydram.
Sæpe etiam loca amœna canunt, et frigida Tempe.
Nunc uariis pingunt cum floribus auricomum uer,
Nunc uirides liquidis inducunt fontibus umbras,

Crebraque fluuiorum in ripis spatiantur opacis
Aut Veneti Eridani, aut Aetoli Acheloi.
Addunt et Panas, Faunos, Dryadasque puellas,
Et centum æquoreas Nereo genitore sorores.
Sæpe tamen memorandum inter ludicra memento
Permiscere aliquid, breuiter mortalia corda
Quod moueat, tangens humanæ commoda uitæ,
Quodque olim iubeant natos meminisse parentes.
At non exiguis etiam te insistere rebus
Abnuerim, si magna uoles componere paruis,
Aut apibus Tyrios, aut Troia ex urbe profectos
Formicis, Libycum properant dum linquere littus.
Sed non Ausonii recte fœdissima musca
Militis æquarit numerum, cum plurima mulctram
Peruolitat, neque enim in Latio magno ore sonantem
Arma, ducesque decet tam uiles decidere in res.
Nec dictis erit ullus honos, si cum actus ab urbe
Daunius hostili Teucris urgentibus heros
Vix pugna absistit, similis dicetur Asello,
Quem pueri læto pascentem pinguia in agro

Ordea stipitibus duris detrudere tendunt
Instantes, quatiuntque sudes per terga, per armos.
Ille autem campo uix cedere, et intereundum
Sæpe hic atque illic auidis insistere malis.
Omnia conueniunt, rerumque simillima imago est,
Credo equidem, sed turpe pecus, nec Turnus asellum
Turnus auis, atauisque potens dignabitur heros.
Aptius hanc speciem referet leo, quem neque terga
Ira dare, aut uirtus patitur, neque sufficit unus
Tendere tot contra, telisque obstare sequentum.
Hoc quoque non studiis nobis leuioribus instat
Curandum, ut, quando non semper uera profamur
Fingentes, saltem sint illa simillima ueris.
Vidi aliquos, qui, cum Glauco medio æquore belli
Tydides ferus occurrit, uix credere possunt
Tot traxisse moras longis sermonibus usos
Inter sese ambos, dum feruent omnia cæde.
Alter enim diri narrat fera fata Lycurgi,
Crimine damnati falso alter Bellerophontis
Facta refert, magna domitam uirtute Chimeram,

Et uictos pariter Solymos, et Amazonas armis.
Nam quæ multa canunt ficta, et non credita uates,
Dulcia quo uacuas teneant mendacia mentes,
Illis nulla fides, quam nec sibi denique aperti
Exposcunt, nec dissimulant, licet omnia obumbrent
Relligione Deum, quæ non credenda profantur.
Iccirco solis perhibent armenta locuta
Mortua, et in ueribus Vulcano tosta colurnis,
Vt minus acris equos itidem miremur Achillis,
Verbaque ueliferas rostris fudisse carinas,
Omnia quæ porta ueniunt insomnia eburna.
Disce etiam, pulchri tibi si cura ordinis ulla est,
Res tantum semel effari. repetita bis aures
Ferre negant, subeunt fessas fastidia mentes.
Quanquam etiam hic nostris cernes differre Pelasgos.
Nam tibi non referent semel illi somnia Atridæ.
Nec sat erit si rettulerint quid fortis Achilles
Mente dolens Danaum sese subduxerit armis,
Ipse iterum Aeacides nisi solo in littore ponti
Flens eadem æquoreæ narrauerit omnia matri.

Quin etiam reges cum dant mandata ferenda,
Cuncta canunt prius ipsi, eadem mox carmine eodem
Missi oratores repetunt nihil ordine uerso,
Non sic Ausonius Venulus, legatus ab Arpis
Cum redit Aetoli referens responsa tyranni.
Altum aliis assurgat opus. tu nocte, dieque
Exiguum meditator, ubi sint omnia culta,
Et uisenda nouis iterumque, iterumque figuris.
Quod si longarum cordi magis ampla uiarum
Sunt spatia, angustis cum res tibi finibus arcta,
In longum trahito arte. uiæ tibi mille trahendi,
Mille modi. nam ficta potes multa addere ueris,
Et petere hinc illinc uariarum semina rerum.
Nonne uides, ut nostra Deos in prælia ducant,
Hos Teucris, alios Danais socia arma ferentes,
Certantesque inter se odiis, donec pater ipse,
Concilium uocet, atque ingentes molliat iras?
Cum secura tamen penitus natura Deorum
Degat, et aspectu nostro summota quiescat.
Addunt infernasque domos regna inuia uiuis,

Tartareosque lacus, Ditemque, et Erinnydas atras.
Tum uolucrum captant cantus, atque omnia pennæ.
Sæpe etiam hospitibus conuiuia læta receptis,
Regalesque canunt epulas, ubi multa repostis
Narrantur dapibus uario sermone uicissim,
Nunc ludos celebrant magnorum ad busta uirorum,
Annua nunc patriis peragunt diis sacra periclo
Seruati quondam, laudesque ad sidera tollunt
Aut Phœbi, monstro ingenti Pythone perempto,
Aut magni Alcidæ, Cacum ut uidere iacentem.
Rege sub Eurystheo tulerit quos ille labores
Alterni repetunt cantu. super omnia Caci
Speluncam adiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
An memorem, quandoque omnes intendere neruos
Cum libuit, uerbisque ipsam rem æquare canendo,
Seu dicenda feri tempestas horrida ponti,
Ventorum et rabies, fractæque ad saxa carinæ
Aut siculo angusto, aut impacato Euxino?
Siue coborta repente lues, cum multa ferarum,
Corpora multa hominum leto data, siue Sicana

Dicendum quantis terra tonet ætna ruinis
Prorumpens atram cœli usque ad sidera nubem
Turbine fumantem piceo, et candente fauilla.
Vidisti cum bella canunt horrentia, et arma
Arma fremunt, miscentque equitum, peditumque ruinas.
Ante oculos Martis sese offert tristis imago,
Non tantum ut dici uideantur, sed fieri res,
Vnde ipsis nomen Graii fecere poetis.
Armorum fragor audiri, gemitusque cadentum,
Cædentumque ictus, et inania uota precantum.
Quis quoque, cum captas euoluunt hostibus urbes,
Temperet a lachrymis? tectorum ad culmina sæuas
Ire faces, passimque domos inuoluere flammas
Cernere erit, trepidosque senes, purosque parentes
Amplexos, flentesque ipsas ad sidera matres
Tollentes clamorem hostes interque, suosque,
Abstractasque nurus adytis, arisque Deorum
Et crimen laniare, et pectora tundere palmis,
Hos fugere, ast illos ingentem abducere prædam,
Perque domos perque alta ruunt delubra Deorum,

Atque huc, atque illuc tota discurritur urbe.
Quid cũ animis sacer est furor additus, atq; potens uis?
Nam uariant species animorum, et pectora nostra
Nunc hos, nunc illos multo discrimine motus
Concipiunt, seu quod cœli mutatur in horas
Tempestas, hominumque simul quoq; pectora mutant,
Seu quia non iidem respondent sæpe labore
Sensus effœti, atque animus cum corpore languet,
Seu quia curarum interdum, uacuique doloris,
Interdum tristes cæco intus tundimur æstu.
Dii potius nostris ardorem hunc mentibus addunt
Dii potius, felixque ideo qui tempora quiuit,
Aduentumque Dei, et sacrum expectare calorem,
Pau'isperque operi posito subducere mentem,
Mutati donec redeat clementia cœli.
Sponte sua ueniet iustum (ne accersite) tempus.
Interdum et siluis frondes, et fontibus humor
Desunt, nec uictis semper caua flumina ripis
Plena fluunt, nec semper agros uer pingit apricos.
Sors eadem incertis contingit sæpe poetis.

I nterdum exhaustæ languent ad carmina uires,
A bsumptusq; uigor, studiorumq; immemor est mens.
T orpescunt sensus, circum præcordia sanguis
S tat gelidus. credas penitus migrasse camœnas.
N otaq; nunquam ipsum rediturum in pectora Phœbũ.
N il adeo Musæ nil subuenit autor Apollo.
A h quoties aliquis frustra consueta retentat
M unera, nec cernit cœlum se tendere contra,
A duersosque Deos, atque implacabile numen?
Q uidam autem inuentus, qui sæpe reduceret auras
O ptatas ueterum cantando carmina uatum,
P aulatimque animo blandum inuitaret amorem,
D onec collectæ uires, animique refecti,
E t rediit uigor ille, uelut post nubila, et imbres
S ol micat æthereus. unde hæc tam clara repente
T empestas? Deus ecce Deus iam corda fatigat,
A ltius insinuat uenis, penitusque per artus
D editur, atque faces sæuas sub pectore uersat.
N ec se iam capit acer agens calor, igneaque intus
V is sæuit, totoque agitat se corpore numen.

Ille autem exultans iactat iam non sua uerba,
Oblitusque hominem, mirum sonat. haud potis ignem
Excutere. inuitum miratur se ire, rapique
Præcipitem te Phœbe uocans, te Phœbe prementem
Vociferans, plenusque Deo, stimulisque subactus
Haud placidis. non ille dapum, non ille quietis,
Aut somni memor hanc potis est deponere curam.
Sæpe etiam in somnis memores Phœbeia uersant
Munera, et inuenti quidam qui sæpe sopore
In medio Musis cecinere, et Apolline digna.
Tantus amor famæ, præsentis tanta Dei uis.
Ne tamen ah nimium puer o ne fide calori.
Non te fortuna semper permittimus uti,
Præsentique aura, sæuum dum pectore numen
Insidet. at potius ratioque, et cura resistat.
Freno siste furentem animum, et sub signa uocato,
Et premere, et laxas scito dare cautus habenas.
Atque ideo semper tunc expectare iubemus.
Dum fuerint placati animi, compressus et omnis
Impetus. hic recolens sedato corde reuise

Omnia, quæ cæcus menti subiecerit ardor.
Præterea haud lateat te nil conarier artem,
Naturam nisi ut assimulet, propiusque sequatur.
Hanc unam uates sibi proposuere magistram,
Quicquid agunt, huius semper uestigia seruant.
Hinc uarios moresque hominum, moresque animantum,
Aut studia imparibus diuisa ætatibus apta
Effingunt facie uerborum, et imagine reddunt
Quæ tardosque senes deceant, iuuenesque urentes,
Fœmineumque genus, quantum quoque rura colenti,
Aut famulo distet regum alto e sanguine cretus.
Nam mihi non placeat, teneros si sit grauis annos
Telemachus supra, senior si Nestor inani
Gaudeat et ludo, et canibus, pictis ue pharetris.
Et quoniam in nostro multi persæpe loquuntur
Carmine, uerba illis pro conditione uirorum,
Aut rerum damus, et proprii tribuuntur honores,
Cuique suus, seu mas, seu fœmina, siue deus sit.
Semper enim summus diuum pater, atque hominum rex
Ipse in concilio fatur, si forte coorta

Seditio, paucis. at non Venus aurea contra
Pauca refert Teucrum indignos miserata labores.
Ingreditur furiis, atque alta silentia rumpit
Acta furore graui Iuno, ac fœta usque querelis.
Cumque etiam iuueni gliscat uiolentia maior,
Ardens cui uirtus, animusque in pectore præsens,
Nulla mora in Turno, nec dicta animosa retractat.
Stat conferre manum, et certamine prouocat hostem
Desertorem Asiæ, uerum quantum ille feroci
Virtute exuperat, tanto est impensius æquum
Et pietate grauem, et sedato corde Latinum
Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.
Multum etiam intererit, Dido ne irata loquatur,
An pacato animo. Libycas si linquere terras
Troianus paret, et desertum fallere amorem,
Sæuiet, ac tota passim bacchabitur urbe.
Mentis inops, immanis, atrox uerba aspera rumpet,
Confusasque dabit uoces incertaque, et anceps
Quæ quibus anteferat. quantum ab distabit ab illa
Didone, excepit Teucros quæ nuper egentes

S oluere corde metum, atque iubens se cludere curas,
I nuitansque suis uellent considere regnis?
N ec te oratores pigeat, artisque magistros
C onsuluisse, Sinon Phrygios quo fallere possit
A rte dolis quocunque animos impellere doctus,
Q uo ue tenere queat Graios fandi autor Vlysses
S tante domum Troia tandem discedere certos.
Q uid tibi nunc dulcem præ cunctis Nestora dicam,
Q ui toties inter primores Argiuorum
I ngentes potuit uerbis componere lites,
E t mulcere animos, et mollia fingere corda?
A rtibus his certe Cytherea instructa, dolisque
A rma rogat nato genitrix, et adultera læsum
V ulcanum alloquitur, dictisque aspirat amorem.
N am causas petit ex alto indeprensa, uirique
C ircuit occulta uerborum indagine mentem.
D iscitur hinc etenim sensus, mentesque legentum
F lectere, diuersosque animis motus dare, ut illis
I mperet arte potens dictu mirabile uates.
N am semper seu læta canat, seu tristia mærens,

A ffectas implet tacita dulcedine mentes.
Q uem non Threicii quondam sors aspera uatis
M olliat, amissam dum solo in littore secum
E urydice solans ægrum testudine amorem
T e ueniente die, te decedente uocaret?
Q uid? puer Euryalus cum pulchros uoluitur artus,
A h dolor, inque humeros lapsa ceruice recumbens
L anguescit moriens, ceu flos succisus aratro.
A rdet adire animus lectori, et currere in ipsum
V olscentem, puerique manum supponere mento
L abenti, ac largum frustra prohibere cruorem
P urpureo niueum signantem flumine pectus.
P ostremo, tibi siqua instant dicenda, ruborem
Q uæ tenerum incuterent Musis adaperta, chorisque
V irgineis, molli uel præter labere tactu
D issimulans, uel uerte alio, et rem suffice fictam.
S i pater omnipotens tonitru cœlum omne ciebit,
S peluncam Dido, dux et Troianus eandem
D eueniant, pudor ulterius nihil addere curet.
N am sat erit, tellus quod prima, et conscius æther

Connubii dent signum, ululentq; in uertice Nymphæ.
Neue aliis impar nimium ne Troilus *armis*
Ah puer infelix facito concurrat Achilli,
Quam quibus in Libyco *conspexit littore pictum*
Illum Anchisiades *heros, dum uictus* Anhelis
Fertur equis, curruque hæret resupinus inani,
Nec pueri ueros congressus dicere cures.
Quid deceat, quid non, tibi nostri ostendere possunt.
Inuenta ex aliis disce, et te plurima Achiuos
Consulere hortamur ueteres, Argiuaque *regna*
Explorare oculis, et opimam auertere gazam
In Latium, *atque domum lætum spolia ampla referre.*
Haud minor est adeo uirtus, si te audit Apollo,
Inuenta Argiuum *in patriam conuertere uocem,*
Quàm si tu te aliquid intactum inueneris ante.
Aspice ut insignis peregrino incedat in auro
Fatidicæ Mantus, *et* Minci *filius amnis,*
Fulgeat ut magni exuuias indutus Homeri,
Nec pudet. Egregias artis ostenderit esto
Græcia, tradiderit Latio *præclara reperta,*

Dum post in melius aliunde accepta Latini
Omnia rettulerint, dum longe maxima Roma
Vt belli studiis, ita doctis artibus omnes,
Quod Sol cunque uidet terrarum, anteiuerit urbes.
Dii Romæ indigetes, Troiæ tuque autor Apollo,
Vnde genus nostrum cœli se tollit ad astra,
Hanc saltem auferri laudem prohibete Latinis.
Artibus emineat semper, studiisque Mineruæ
Italia, et gentes doceat pulcherima Roma,
Quandoquidem armorum penitus fortuna recessit,
Tanta Italos inter creuit discordia reges.
Ipsi nos inter sæuos distringimus enses,
Nec patriam pudet externis aperire tyrannis.
Spes tamen Italiæ prostratæ affulserat ingens
Nuper, et egregiis animos erexerat ausis
Heu frustra. inuidit laudi fors læua Latinæ,
Nec dum fata malis Italum exaturata quierunt.
Iam gentes longe positæ trepidare, ducesque
Externi. iam diues Arabs, iam Nilus, et Indus
Audierant longe Tusci decora alta Leonis,

Audierant Medycumque genus, ſtirpemque Deorum.
Iam tum ille egregias curas accinxerat ardens
Pro patriæ decore, pro libertate ſepulta
Antiquæ Auſoniæ germano fretus Iulo,
Qui cum partitus curarum ingentia ſemper
Pondera commiſſas rerum tractabat habenas
Idem regnatorque hominum, diuumque ſacerdos.
Iamque illum Europæ reges, gensque omnis in unum
Conuerſique oculos, conuerſique ora tenebant.
Iamque duces animus illum concordibus omnes;
Velle ſequi trepidos in Turcas arma parantem.
Illum quadriiugo inuectum per mœnia curru
Roma triumphato uidiſſes protinus orbe.
Illum Thybri pater lætanti spumeus alueo
Exciperes Tuſcus Tuſcum, ueberesque per undas
Miratus habitusque nouos, hominumque figuras.
Iſſent poſt currus capti longo ordine reges,
Oblitusque minas minor iret barbarus hoſtis,
Qui uictis Solymis nunc, atque oriente ſubacto
Exultat fidens, orbisque affectat habenas

Efferus, atque Italæ iam iam (scelus) imminet oræ.
Visendi studio passim Romana iuuentus
Per fora, perque uias festa discurreret urbe.
Ipse suos solio fulgens pater aureus alto
Aspiceret ciues longo post tempore uisos,
Barbaricumque aurum, prædæque iuberet aceruos
Sacratis adytis, penitusque alta arce reponi.
Verum heu (Dii uestrum crimen) spes tanta repente
Italiæ absumpta, ac penitus fiducia cessit.
Egregius moriens heros secum omnia uertit.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. POETICORVM LIBER TERTIVS.

n

Vnc autem linguæ studium, moremque loquendi,
Quem uates, Musæque probent, atque autor Apollo,
Expediam, curam extremam, finemque laborum.
Discendum indicia, et uerborum lumina quæ sint
Munere Pieridum lustrandis addita rebus.
Ne te opere incepto deterreat ardua meta,
Audendum puer, atque inuicto pectore agendum.
Iam te Pierides summa en de rupe propinquum
Voce uocant, uiridique ostentant fronde coronam
Victori, atque animo stimulos hortatibus addunt.
Iamque rosas calathis spargunt per nubila plenis
Desuper, et florum placido te plurima nimbo
Tempestas operit, gratumque effusus odorem

A mbrosiæ liquor aspirat diuina uoluptas.
V erborum imprimis tenebras fuge, nubilaque atra.
N am neque (si tantum fas credere) defuit olim
Q ui lumen iocundum ultro, lucemque perosus
O bscuro nebulæ se circunfudit amictu.
T antus amor noctis, latebræ tam dira cupido.
I lle ego sim, cui Pierides dent carmina Musæ
L umine clara suo, externæ nihil indiga lucis.
N ec tamen id uotis optandum denique magnis.
I pse uolens per te poteris, uis dædala fandi
T ot se adeo in facies, tot se conuertit in ora
M ille trahens uaria secum ratione colores.
M ille modis aperire datur mentisque latebras,
Q uique latent tacito arcani sub pectore motus.
S i tibi, dum trepidas, non hac successerit, et lux
N on datur hinc, te uerte alio, lumenque require
N unc hac, nunc illac, donec diffulserit ultro,
C laraque tempestas cœlo radiarit aperto.
Q uin, etiam angustis si non urgebere rebus,
C um fandi tibi mille uiæ, tibi mille figuræ

Occurrent, tu mille uias, tu mille figuras
Nunc hanc, nunc aliam ingredere, et mutare memento
Iamque hos, iamque alios haud ſegnis ſumere uultus.
Nempe inde illectas aures immenſa uoluptas
Detinet, et dulci pertentat pectora motu.
Ergo omnem curam impendunt, ut cernere nuſquam
Sit formas ſimiles naturæ exempla ſequuti,
Diſſimili quod ſint facie quæcunque ſub aſtris
Vitales carpunt auras, genus omne ferarum,
Atque hominum, pictæ uolucres, mutæque natantes.
Nonne uides uerbis ut ueris ſæpe relictis
Accerſant ſimulata, aliundeque nomina porro
Transportent, aptentque alijs ea rebus, ut ipſæ
Exuuiasque nouas, res, inſolitosque colores
Indutæ ſæpe externi mirentur amictus
Vnde illi, lætæque aliena luce fruantur,
Mutatoque habitu, nec iam ſua nomina mallent?
Sæpe ideo cum bella canunt, incendia credas
Cernere, diluuiumque ingens ſurgentibus undis.
Contra etiam Martis pugnas imitabitur ignis,

Cum furit accensis acies Vulcania campus.
Nec turbato oritur quondam minor æquore pugna.
Confligunt animosi Euri certamine uasto
Inter se, pugnantque aduersis molibus undæ.
Vsque adeo passim sua res insignia lætæ
Permutantque, iuuantque uicissim, et mutua sese
Altera in alterius transformat protinus ora.
Tum specie capti gaudent spectare legentes.
Nam diuersa simul datur e re cernere eadem
Multarum simulacra animo subeuntia rerum.
Ceu cum forte olim placidi liquidissima ponti
Aequora uicina spectat de rupe uiator.
Tantum illi subiecta oculis est mobilis unda.
Ille tamen siluas, interque uirentia prata
Inspiciens miratur, aquæ quæ purior humor
Cuncta refert, captosque eludit imagine uisus.
Non aliter uates nunc huc traducere mentes
Nunc illuc, animisque legentum apponere gaudet
Diuersas rerum species, dum tedia uitat.
Res humiles ille interea non secius effert

Splendore illustrans alieno, et lumine uestit,
Verborumque simul uitat dispendia parcus.
Hunc fandi morem (si uera audiuimus) ipsi
Cælicolæ exercent cœli in penetralibus altis,
Pieridum chorus in terras quem detulit olim,
Atque homines docuere, Deum præclara reperta.
Illæ etenim Iouis ætherea dicuntur in aula
Immixtæ superis festas agitare choreas,
Et semper canere alternæ, Phœbique fruuntur
Colloquio, uatumque inspirant pectora ab alto.
Nec tamen haud solis fugit hæc me nota poetis,
Verum etiam autores alii experiuntur, et audent,
Præcipue orantes causas, fandique magistri,
Seu sontes tendant legum compescere habenis,
Seu caros cupiant atris e mortis amicos
Faucibus eripere, et defletos reddere luci.
Quin etiam agricolas ea fandi nota uoluptas
Exercet, dum læta seges, dum trudere gemmas
Incipiunt uites, sitientiaque ætheris imbrem
Prata bibunt, ridentique satis surgentibus agri.

H anc uulgo ſpeciem propriæ penuria uocis
I ntulit, indictisque urgens in rebus egeſtas.
Q uippe ubi ſe uera oſtendebant nomina nuſquam,
F as erat hinc, atque hinc transferre ſimillima ueris.
P aulatim accreuere artes, hominumque libido,
Q uodque olim uſus inops reperit, nunc ipsa uoluptas
P oſtulat hunc addens uerborum rebus honorem.
S ic homines primum uenti uis aspera adegit,
V itandique imbres ſtipulis horrentia tecta
P onere, et informi ſedem arctam claudere limo.
N unc altæ æratis trabibus, Pariiſque columnis
R egifico ſurgunt ædes ad ſidera luxu.
P arcius iſta tamen delibant, et minus audent
A rtifices alii, nec tanta licentia fandi
C uique datur ſolis uulgo conceſſa poetis.
N empe pedum hi duris cohibentur legibus, et ſe
S ponte ſua ſpatiis anguſti temporis arctant.
L iberius fas campum aliis decurrere apertum.
S acri igitur uates facta atque infecta canentes
L ibertate palam gaudent maiore loquendi,

Quæsitique decent cultus magis, atque colores
Insoliti, nec erit tanto ars deprensa pudori.
Crebrius hi fando gaudent super æthera miris
Tollere res (nec sit fas tantum credere) dictis.
It cœlo clamor, tremit omnis murmure olympus.
Nec mora, bis uocem ingeminant, urbisque ruinas,
Fataque, prœliaque, et sortem execrantur iniquam,
O pater, o patria, o Priami domus inclyta quondam,
Clamantes, cecidit pro Iuppiter Ilion ingens.
Quid cum Neptunum dicunt mare, uina Lyæum
Et Cererem frumenta, patrumque e nomine natos
Significant, memorantque urbes pro ciuibus ipsis?
Atque ideo timor attonitos cum inuaserit Afros,
Africa teribili tremet horrida terra tumultu.
Nec deerit, tibi pro fluuiis, proque omnibus undis
Pocula qui pressis Acheloia misceat uuis.
Ecce autem subitis conuersi uocibus ultro
Sæpe aliquem longe absentem, desertaque et antra,
Et solos montis affantur, sæpe salutant
Siluasque, fluuiosque, et agros, sensuque carentes

Speluncas, uelut hæc sint responsura uocata,
Et uos o uacui compellant nomine saltus.
Præterea uerbis inimicos addere sensus
Oppositis, dum dissimulant, aliudque uidebis
Sæpe loqui, atque aliud simulata condere mente.
Egregia interea coniux ita nocte suprema
Deiphobo fidum capiti subduxerat ensem.
Nec minus insignis Drances, cum stragis aceruos
Tot dedit, et claris insigniit arua trophæis.
Quid sequar ulterius, quanta dulcedine captas
Detineant aures, uocem cum rursus eandem
Ingeminant, modo non uerborum cogat egestas?
Pan etiam Arcadia neget hoc si iudice præsens,
Pan etiam Arcadia dicam te iudice uanum.
Hæc adeo cum sint, cum fas audere poetis
Multa modis multis, tamen obseruare memento
Si quando haud propriis rem mauis dicere uerbis,
Translatisque aliunde notis, longeque petitis,
Ne nimiam ostendas, quærendo talia, curam.
Nanque aliqui exercent uim duram, et rebus iniqui

Natiuam eripiunt formam indignantibus ipsis,
Inuitasque iubent alienos sumere uultus.
Haud magis imprudens mihi erit, et luminis expers
Qui puero ingentes habitus det ferre gigantis,
Quàm si quis stabula alta, lares appellet equinos,
Aut crines magnæ genitricis gramina dicat.
Præstiterit uero faciem, spolia et sua cuique
Linquere, et interdum propriis rem prodere uerbis,
Indiciisque suis, ea sint modo digna Camœnis.
Res etiam poteris rebus conferre uicissim,
Nominibusque ambas ueris que, suisque uocare.
Quod faciens, fuge uerborum dispendia, paucisque
Includas numeris, unde illa simillima imago
Ducitur, et breuiter confer. ne forte priorum
Oblitus sermonum alio traducere mentem,
Inque alia ex aliis uideare exordia labi.
Iamque age uerborum qui sit delectus habendus,
Quæ ratio, nam nec sunt omnia uersibus apta.
Omnia nec pariter tibi sunt uno ordine habenda.
Versibus ipsa etiam diuisa, et carmina quantum

C arminibus distant, tantum distantia uerba
S unt etiam inter se, quanuis communia multa
I nterdum inuenies uersus diffusa per omnes.
M ulta decent scenam, quæ sunt fugienda canenti
A ut Diuum laudes, aut Heroum inclyta facta.
E rgo alte uestiga oculis, aciemque uoluta
V erborum silua in magna, tum accomoda Musis
S elige, et insignes uocum depascere honores,
V t nitidus puro uersus tibi fulgeat auro.
R eiice degenerem turbam nil lucis habentem,
I ndecoresque notas, ne sit non digna supellex.
Q uo fieri id possit, ueterum te semita uatum
O bseruata docebit. adi monimenta priorum
C rebra oculis, animoque legens, et multa uoluta.
T um quanuis, longe si quis supereminet omnes,
V irtutem ex illo, ac rationem discere fandi
T e iubeam, cui contendas te reddere semper
A ssimilem, atque habitus, gressusque effingere euntis,
Q uantum fata sinunt, et non auersus Apollo,
H aud tam en interea reliquum explorare labores

Abstiteris uatum moneo, suspectaque dicta
Sublegere, et uariam ex cunctis abducere gazam.
Nec dubitem uersus hirsuti saepe poetae
Suspensus lustrare, et uestigare legendo,
Sicubi se quaedam forte inter commoda uersu
Dicta meo ostendant, quae mox melioribus ipse
Auspiciis proprios possim mihi uertere in usus
Detersa prorsus prisca rubigine scabra.
Flumina saepe uides immundo turbida limo.
Haurit aquam tamen inde frequens concursus, et altis
Important puteis ad pocula. desuper illa
Occultis diffusa canalibus influit, omnemque
Illabens bibulas labem exuit inter arenas.
Nil adeo incultum, quod non splendescere possit,
Praecipue si cura uigil non desit, et usque
Mente premas, multumque animo tecum ipse uolutes.
Atque ideo ex priscis semper quo more loquamur
Discendum, quorum depascimur aurea dicta,
Praecipuumque auidi rerum populamus honorem.
Aspice ut exuuias, ueterumque insignia nobis

Aptemus. rerum accipimus nunc clara reperta,
Nunc seriem, atque animum uerborum, uerba quoque ipsa,
Nec pudet interdum alterius nos ore loquutos.
Cum uero cultis moliris furta poetis,
Cautius ingredere, et raptus memor occule uersis
Verborum indiciis, atque ordine falle legentes
Mutato. noua sit facies, noua prorsus imago.
Munere (nec longum tempus) uix ipse peracto
Dicta recognosces ueteris mutata poetæ.
Sæpe palam quidem rapiunt, cupiuntque uideri
Omnibus intrepidi, ac furto lætantur in ipso
Deprensi, seu cum dictis nihil ordine uerso
Longe alios iisdem sensus mira arte dedere,
Exueruntque animos uerborum impune priores.
Seu cum certandi priscis succensa libido,
Et possessa diu sed enim male condita uictis
Extorquere manu iuuat, in meliusque referre.
Ceu sata, mutatoque solo felicius olim
Cernimus ad cœlum translatas surgere plantas.
Poma quoque utilius succos oblita priores

Proueniunt, ſic regna Aſiæ, Troiæque penates
Tranſtulit, auspiciis Phrygius melioribus heros
In Latium, quanuis (nam Diuum fata uocabant)
Inuitus Phœniſſa tuo de littore ceſſit,
Nec connubia læta, nec incepti Hymenæi
Flexerunt immitem animum. tu uicta dolore
Occidis, et curæ uix ipsa in morte relinquunt.
Nunquam o Dardaniæ tetigiſſent ueſtra carinæ
Littora, fors nulli poteras ſuccumbere culpæ.
Ergo agite o mecum ſecuri accingite furtis
Vna omnes pueri, paſſimque auertite prædam.
Infelix autem (quidam nam ſæpe reperti)
Viribus ipse ſuis temere qui fiſus, et arti,
Externæ quaſi opis nihil indigus abnegat audax
Fida ſequi ueterum ueſtigia, dum ſibi præda
Temperat heu nimium, atque alienis parcere creuit,
Vana ſuperſtitio, Phœbi ſine numine cura.
Haud longum tales ideo lætantur, et ipsi
Sæpe ſuis ſuperant monimentis, illaudatique
Extremum ante diem fœtus fleuere caducos,

V iuentesque suæ uiderunt funera famæ.
Q uàm cuperent uano potius caruisse labore,
E que suis alias didicisse parentibus artis?
S æpe mihi placet antiquis alludere dictis,
A tque aliud longe uerbis proferre sub iisdem.
N ec mea tam sapiens per se se prodita quisquam
F urta redarguerit, quæ mox manifesta probabunt
E t nati natorum, et qui nascentur ab illis.
T antum absit, pœnæ metuens infamis ut ipse
F urta uelim tegere, atque meas celare rapinas.
N on tamen omnia te priscis fas fidere, qui non
O mnia sufficient. quærenti pauca labore
A ttentanda tuo nondum ulli audita supersunt.
N os etiam quædam iccirco noua condere nulla
R elligio uetat, indictasque effundere uoces.
N e uero hæc penitus fuerint ignota, suumque
A gnoscant genus, et cognatam ostendere gentem
P ossint, ac stirpis nitantur origine certæ.
V sque adeo patriæ tibi si penuria uocis
O bstabit, fas Graiugenum felicibus oris

Deuehere informem massam, quam incude Latina
Informans patrium iubeas dediscere morem.
Sic quondam Ausoniæ succreuit copia linguæ.
Sic auctum Latium, quo plurima transtulit Argis
Vsus, et exhaustis Itali potiuntur Athenis.
Nonne uides medijs ut multa erepta Mycenis
Graia genus fulgent nostris immixta, nec ullum
Apparet discrimen. eunt insignibus æquis
Vndique per Latios et ciuis, et aduena tractus.
Iam dudum nostri cessit sermonis egestas.
Raro uber patriæ, tibi raro opulentia deerit.
Ipse suis Cicero thesauris omnia promet,
Autoresque alii nati felicibus annis
Omnia sufficient, nec solis crede poetis.
Sæpe etiam uidi ueterum inter carmina uatum
Barbarico uersus cultu, gazaque superbos,
Belgicaque immisit trans alpes esseda Gallus
In Latium, et longæ Macedum uenere sarissæ.
Et metuam ne deficiat me larga supellex
Verborum, angustique premat sermonis egestas?

Quin et uicta situ, si me penuria adacti,
Verba licet renouare, licet tua sancta uetustas
Vatibus indugredi sacraria. saepius olli
Aetatis gaudent insignibus antiquai,
Et ueterum ornatus induti incedere auorum.
Non tamen ille uetus squalor fuat undique, et ater
Verborum situs. his modus adsit denique, quando
Copia non desit, quorum nunc peruius usus.
Tum quoque si deerunt rebus sua nomina certa,
Fas illas apta uerborum ambire corona,
Et late circunfusis comprendere dictis.
Verba etiam tum bina iuuat coniungere in unum
Molliter inter se uinclo sociata iugali.
Verum plura nefas uulgo congesta coire,
Ipsaque quadrifidis subniti carmina membris.
Itala nec. passim fert monstra tricorpora tellus.
Horresco diros sonitus, ac leua fundo
Inuitus perterricrepas per carmina uoces.
Argolici quos ista decet concessa libido,
Talia connubia, et tales celebrent Hymenaeos,

Ter geminas immane struant ad sidera moles
Pelion addentes ossæ, et Pelio Olympum.
At uerbis etiam partes ingentia in ambas
Verba interpositis proscindere, seque parare,
Deterere interdum licet, atque abstraxe secando
Exiguam partem, et strinxisse fluentia membra.
Idcirco si quando ducum referenda, uirumque
Nomina dura nimis dictu, atque asperrima cultu,
Illa aliqui, nunc addentes, nunc inde putantes
Pauca minutatim, leuant, ac mollia reddunt,
Sicheumque uocant mutata parte Sicarbam.
Hinc mihi Titanum pugnas, et sæua gigantum
Bella magis libeat canere, Enceladique tumultus,
Quàm populos Itala quondam uirtute subactos,
Atque triumphatas diuerso a littore gentes.
Sed neque uerborum causa uis ulla canentem,
Consilium præter, cogat res addere inanes,
Nomina sed rebus semper seruire iubeto
Omnia perpendens uersus resonantia membra.
Verba etenim quædam ignarum te fallere possunt,

Ni uigiles, mandatum et munus obire recusent,
Furenturque operi clam se se, et inertia cessent,
Cætera dum labor exercet concordia iussus
Quæq; suus. tantum illa dabunt numerumq;, sonumq;.
Atque ideo quid ferre queant, quid quæque recusent
Explorare prius labor esto, et munera iusta
Mandato, ac proprium cunctis partire laborem.
Obscuros aliter crepitus, et murmura uana
Miscebis, ludesque sonis fallacibus aures.
Nec tamen interdum uacuas, animoque carentes
Addubitem ipse uolens incassum fundere uoces,
Verbaque, quæ nullo fungantur munere sensus,
Diues ut egregio tantum, et conspectus amictu
Versus eat, dulcique sono demulceat aures.
Atque adeo quæ sint ne uero quære profecto
Illa, tibi se sponte dabunt per se obuia passim.
Sæpe autem ruptis uinclis exempta uolutes
Membra, et compactum quæsitor disiice uersum,
Post iterum refice, et partes in pristina redde
Partibus auulsas. nunquam te libera uinclis

Incautum fallent resoluto carmine uerba.
Huc ades. hic penitus tibi totum Helicona recludam.
Te Musæ puer hic faciles penetralibus imis
Admittunt, sacrisque adytis inuitat Apollo.
Principio quoniam magni commercia cœli
Numina concessere homini, cui carmina curæ,
Ipse Deum genitor diuinam noluit artem
Omnibus expositam uulgo, immeritisque patere.
Atque ideo, turbam quo longe arceret inertem
Angustam esse uiam uoluit, paucisque licere.
Multa adeo incumbunt doctis uigilanda poetis.
Haud satis est illis utcunque claudere uersum,
Et res uerborum propria ui reddere claras.
Omnia sed numeris uocum concordibus aptant,
Atque sono quæcunque canunt imitantur, et apta
Verborum facie, et quæsito carminis ore.
Nam diuersa opus est ueluti dare uersibus ora,
Diuersosque habitus, ne qualis primus, et alter,
Talis et inde alter, uultuque incedat eodem.
Hic melior motuque pedum, et pernicibus alis

Molle uiam tacito lapsu per leuia radit.
Ille autem membris, ac mole ignauius ingens
Incedit tardo molimine subsidendo.
Ecce aliquis subit egregio pulcherimus ore,
Cui lætum membris Venus omnibus afflat honorem.
Contra alius rudis informes ostendit et artus,
Hirsutumque supercilium, ac caudam sinuosam
Ingratus uisu, sonitu illætabilis ipso.
Nec uero hæ sine lege datæ, sine mente figuræ,
Sed facies sua pro meritis, habitusque, sonusque
Cunctis, cuique suus, uocum discrimine certo.
Ergo ubi iam nautæ spumas salis ære ruentes
Incubuere mari, uideas spumare reductis
Conuulsum remis, rostrisque tridentibus æquor.
Tunc longe sale saxa sonant, tunc et freta uentis
Incipiunt agitata tumescere. littore fluctus
Illidunt rauco, atque refracta remurmurat unda
Ad scopulos, cumulo insequitur præruptus aquæ mons.
Nec mora, Trinacriam cernas procul intremere omnem
Funditus, et montes concurrere montibus altos.

Cum uero ex alto speculatus cærula Nereus
Leniit in morem stagni, placidæque paludis,
Labitur uncta uadis abies, natat uncta carina.
Hinc etiam solers mirabere sæpe legendo,
Sicubi V*ulcanus siluis incendia misit,*
Aut agro, stipulas flamma crepitante cremari.
Nec minus exultant latices, cum teda sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni.
Carmine nec leui dicenda est scabra crepido.
Tum, si læta canunt, hilari quoque carmina uultu
Incedunt, lætumque sonant haud segnia uerba,
Seu cum uere nouo rident prata humida, seu cum
Panditur interea domus omnipotentis Olympi.
Contra autem sese tristes inamabile carmen
Induit in uultus, si forte inuisa uolucris
Nocte sedens serum canit importuna per umbras,
Vt quondam in bustis, aut culminibus desertis.
Verba etiam res exiguas angusta sequuntur,
Ingentesque iuuant ingentia, cuncta gigantem
Vasta decent, uultus immanes, pectora lata,

Et magni membrorum artus, magna ossa, lacertique.
Atque ideo, si quid geritur molimine magno,
Adde moram, et pariter tecum quoque uerba laborent
Segnia, seu quando ui multa gleba coactis
Aeternum frangenda bedentibus, æquore seu cum
Cornua uelatarum obuertimus antennarum.
At mora si fuerit damno, properare iubebo.
Si se forte caua extulerit mala uipera terra.
Tolle moras. cape saxa manu, cape robora pastor.
Ferte citi flammas, date tela. repellite pestem.
Ipse etiam uersus ruat, in præcepsque feratur,
Immenso cum præcipitans ruit Oceano nox,
Aut cum perculsus grauiter procumbit humi bos.
Cumque etiam requies rebus datur, ipsa quoque ultro
Carmina paulisper cursu cessare uidebis
In medio interrupta. quierunt cum freta ponti,
Postquam auræ posuere, quiescere protinus ipsum
Cernere erit, mediisque in ceptis sistere uersum.
Quid dicam, senior cum telum imbelle sine ictu
Inualidus iacit, et defectis uiribus æger?

Nam quoque tum uersus segni pariter pede languet.
Sanguis hebet, frigent effœtæ in corpore uires.
Fortem autem iuuenem deceat prorumpere in arces,
Euertisse domos, præfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus perrumpere, sternere turres
Ingentes, totoque ferum dare funera campo.
Nulla adeo uatum maior prudentia, quàm se
Aut premere, aut rerum pro maiestate canendo
Tollere. nunc illos animum summittere cernas
Verborum parcos, humilique obrepere gressu,
Textaque uix gracili deducere carmina filo.
Nunc illos uerbis opulentos, diuite uena
Cernere erit fluere, ac laxis decurrere habenis
Fluxosque, ingentesque. redundat copia læta
Vbere felici, uerborumque ingruit agmen
Hibernarum instar niuium, cum Iuppiter alpes
Frigidus aereas, atque alta cacumina uestit.
Interdum uero cohibent undantia lora.
Non humiles, non sublimes media inter utrunque
Littus arant ueluti spatia, et confinia radunt.

S ic demum portu læti conduntur in alto.
Q uod superest, quæ postremo peragenda poetæ
E xpediam, postquam casus euaserit omnes,
S ignaque perpetuum deduxit ad ultima carmen,
E xultans animo uictor, lætusque laborum
N on totam subito præceps secura per urbem
C armina uulgabit. ah ne sit gloria tanti,
E t dulcis famæ quondam male suada cupido.
A t patiens operum semper, metuensque pericli
E xpectet, donec sedata mente calorem
P aulatim exuerit, fætusque abolerit amorem
I pse sui, curamque alio traduxerit omnem.
I nterea fidos adit haud securus amicos,
V tque uelint inimicum animum, frontisque seueræ
D ura supercilia induere, et non parcere culpæ
H os iterum atque iterum rogat, admonitusque latentis
G rates lætus agit uitii, et peccata fatetur
S ponte sua, quanuis etiam damnetur iniquo
I udicio, et falsum queat ore refellere crimen.
T um demum redit, et post longa obliuia per se

Incipit hic illic ueterem explorare laborem.
Ecce autem ante oculos noua se fert undique imago,
Longe alia heu facies rerum, mutataque ab illis
Carmina, quæ tantum ante recens confecta placebant.
Miratur tacitus, nec se cognoscit in illis
Immemor, atque operum piget, ac se se increpat ultro.
Tum retractat opus commissa piacula doctæ
Palladis arte luens. nunc hæc, nunc reiicit illa
Omnia tuta timens, melioraque sufficit illis,
Attondetque comas stringens, siluamque fluentem,
Luxuriemque minutatim depascit inanem
Exercens durum imperium, dum funditus omnem
Nocturnis instans operis, operisque diurnis
Versibus eluerit labem, et commissa piarit.
Arduus hic labor. hic autem durate poetæ,
Gloria quos mouet æternæ pulcherrima famæ.
Tum si qua est etiam pars imperfecta relicta,
Olim dum properat furor, ingeniique morari
Tempestas renuit, suppletque, et uersibus affert
Inualidis miseratus opem, claudisque medetur.

Nec semel attrectare satis, uerum omne quotannis
Terque quaterque opus euoluendum, uerbaque uersis
Aeternum immutanda coloribus. omne frequenti
Saepe reuisendum studio per singula carmen.
Quod non una dies, fors afferet altera, et ultro
Nullo olim studio, nulla olim in carmine cura
Deprensae per se prodentur tempore culpae,
Quaeque latent uariae densa inter nubila pestes.
Quin etiam doctum multum iuuet ille laborem,
Qui uarias coeli creber, mutauerit oras.
Nanque etiam mutant animi, genioque locorum
Diuersas species, diuersos pectora motus
Concipiunt, nostrisque nouae se mentibus offert
Vltro aliquid semper lucis, tenebraeque recedunt,
Atque nouos operi semper fas addere flores.
Verum esto hic etiam modus. huic imponere curae
Nesciuere aliqui finem, medicasque secandis
Morbis abstinuisse manus, et parcere tandem
Immites, donec macie confectus, et aeger
Aruit exhausto uelut omnis sanguine foetus,

Natiuumque decus posuit, dum plurima ubique
Deformat sectos artus inhonesta cicatrix.
Tuque ideo uitæ usque memor breuioris, ubi annos
Post aliquot (neque enim numerum, neq; tempora pono
Certa tibi) addideris decoris satis, atque nitoris,
Rumpe moras, opus ingentem dimitte per orbem,
Perque manus, perque ora uirum permitte uagari.
Continuo læto te dulces undique amici
Gratantes plausu excipient. tua gloria cœlo
Succedet, nomenque tuum sinus ultimus orbis
Audiet, ac nullo diffusum abolebitur æuo.
Et dubitamus opes animo contemnere auari,
Nec potius sequimur dulces ante omnia Musas.
O fortunati, quibus olim hæc numina dextra
Annuerint præcepta sequi, quæ ue ipse canendo
Iussa dedi plenus Phœbo, attonitusque furore.
Quando non artes satis ullæ, hominumque labores,
Et mea dicta parum prosint, ni desuper adsit
Auxilium, ac præsens fauor omnipotentis olympi.
Ipse uiam tantum potui docuisse repertam

Aonas ad montes, longeque ostendere Musas
Plaudentes celsæ choreas in uertice rupis,
Quo me haud ire sinunt unquam fata inuida, et usque
Absterrentq;, arcentq; procul, nec summa iugi unquam
Fas prensare manu fastigia. sat mihi, si quem
Si quem olim longe aspiciam mea fida sequutum
Indicia exuperasse uiam, summoque receptum
Vertice, et hærentes socios iuga ad alta uocantem.
Sed non nulla tamen nostri quoque gratia facti
Forsan erit. me fida olim præcepta canentem
Stipabunt iuuenes denso circum agmine fusi,
Et uocem excipient intenti sensibus omnes.
Tum uitæ si iusta meæ procedere lustra
Fata sinent, nec me uiridi succiderit æuo
Impia mors. olli gelida tardante senecta
Languentem, et sera defessum ætate magistrum
Certatim prensa super alta cacumina dextra
Sæpe trahent, ultroque ferent per amœna locorum,
Et summi inualidum sistent ad limina Phœbi
Cantantem Musas, uatumque inuenta piorum.

Virgilii ante omnes læti hic super astra feremus
Carminibus patriis laudes. decus unde Latinum,
Vnde mihi uires, animus mihi ducitur unde.
Primus ut Aoniis Musas deduxerit oris
Argolicum resonans Romana per oppida carmen,
Vt iuuenis Siculas siluis inflarit auenas,
Vtque idem Ausonios animi miseratus agrestes
Extulerit sacros ruris super æthera honores
Triptolemi inuectus uolucri per sidera curru,
Res demum ingressus Romanæ laudis ad arma
Excierit Latium omne, Phrygumque instruxerit alas
Verba deo similis. decus a te principe nostrum
Omne pater. tibi Graiugenum de gente trophæa
Suspendunt Itali uates tua signa sequuti.
Omnis in Elysiis unum te Græcia campis
Miraturque, auditque ultro, assurgitque canenti.
Te sine nil nobis pulchrum. omnes ora Latini
In te, oculosque ferunt uersi. tua maxima uirtus
Omnibus auxilio est. tua libant carmina passim
Assidui, primis et te uenerantur ab annis.

N e tibi quis uatum certauerit. omnia cedant
S ecla, nec inuideant primos tibi laudis honores.
F ortunate operum, tua præstans gloria fama,
Q uo quenquam aspirare nefas, se se extulit alis.
N il adeo mortale sonas. tibi captus amore
I pse suos animos, sua munera lætus Apollo
A ddidit, ac multa præstantem insigniit arte.
Q uodcunque hoc opis, atque artis, nostrique reperti
V ni grata tibi debet præclara iuuentus,
Q uam docui, et rupis sacræ super ardua duxi,
D um tua fida lego uestigia, te sequor unum
O decus Italiæ, *lux o clarissima uatum.*
T e colimus. tibi serta damus, tibi thura, tibi aras,
E t tibi rite sacrum semper dicemus honorem
C arminibus memores. salue sanctissime uates.
L audibus augeri tua gloria nil potis ultra,
E t nostræ nil uocis eget. nos aspice præsens,
P ectoribusque tuos castis infunde calores
A duenens pater, atque animis te te insere nostris.

FINIS.

MARCI HIERONYMI VIDAE
CREMONENSIS
BOMBYCVM LIB. II
AD ISABELLAM ESTENSEM
MARCHIONISSAM
MANTVAE

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. BOMBYCVM LIBER PRIMVS.

Vos mores, quas aut paruis reptantibus artes
Iuppiter addiderit, quæ fila tenacia Serum
Ore uomunt saturæ, uos mecum euoluite Nymphæ
Seriades. uos lanifici gregis aurea nostis
Munera, quæ pater Italiæ prior intulit olim
Serius huc patriis Serum deuectus ab oris.
Tuque ades, et nostro succurre Isabella labori
Nympha Padi in ripa magnis e regibus orta,
Quæ gentem pulchra auxisti pulcherrima prole
Gonsagam, exiguis ades huc non aspera ceptis.
Et uos o placidæ properate, ubi quæque, puellæ.
Vestrum opus hoc, uestros faciles hic discite cultus.

Id tineæ in siluis multis uoluentibus annis
Gentibus ignotum uixit genus. aurea frustra
Edebant opera umbriferis pendentia ramis.
Nam pluuiæ, lateque immites omnia uenti
Vastabant, tenui nec honos, nec gloria filo
Vlla erat, in siluis ceu quondam more ferarum
Degebant homines antiquo robore nati.
Nondum urbes, nondum certos gens dura penates
Nouerat, aut ullas uitam excoluisse per artis.
Verum postquam homini diuini est muneris usus
Traditus, in tectis, atque intra septa domorum
Siluestres tineas alere, atque impendere curam
Cepit, opes multi hinc ad summas emersere.
Quanuis esse aliquas etiam nunc fertur in oris
Longe aliis gentes, quæ nondum in tecta relatas
Per lucos errare sinunt, nulloque labore
Fila suo carpunt oneratis mollia ramis.
Nanque malo assuetæ arboribus frondentibus illæ
Pubentes siluas, et quæque tenerrima carpunt,
Iniussæque instant operi. non horrida multum

F labra nocent, neque prouisi prudentibus imbres.
Q uippe, ubi senserunt in nubes aera cogi,
D iffugiunt trepidæ, foliisque sub omnibus hærent,
S ecuræque hyemis uelut alta ex arce sonantes
A ccipiunt Austros, pulsataque robora nimbis.
S ed tu ne, moneo, in siluis permitte uagari
I ncustoditas, nec curam adhibere recusa
I n tectis. huius non gratia parua laboris.
H aud longum tempus fluet, et iam stamine multo
D iues eris, filoque ibis spectabilis aureo.
P rincipio ne te lateat quæ tradita agendæ
S int illis uitæ spacia. breuis omnibus ætas,
V ix ulli Lunæ completur tertius orbis,
E t nunquam ex se se prolem uidere creatam.
I ntereunt omnes, pecus occidit omne quotannis,
E t cunctam euertunt fera fata ab origine gentem.
I mmortale tamen restat genus his, neque morti
E st penitus locus, æternum nam semina durant.
C eu quondam siluæ si forte aut frigore diro,
A ut æstu arescant summæ, tamen abdita quædam

V italis superat uis in radicibus imis,
E t trunco exciso noua uere repullulat arbos.
N on secus extinctis bombycibus annuus ortus.
V sque noua in regnis proles succedit auitis.
N'e uero ante diem, sed tempestiua creata
S it soboles. ueto ne reuoces in luminis oras
P rogeniem extinctam, attonsis cum gramina campis
N ondum ullà, aut frondes apparent arbore nullæ.
A nte noua incipiat morus reuirescere silua,
N e ue fames teneris, ne ue obsint frigora alumnis.
I psi etiam morum agricolæ, ne tempora fallant,
O bseruare solent, nam cum se se illa uirentem
I nduit in frondem, nostris tum protinus oris
E xcessisse hyemem, et manes abiisse sub imos
N il dubitant, nec sæua ultra pecori ue, satis ue
F rigora ue, glaciem ue timent, canam ue pruinam.
P ræterea tibi Lunai gelidæ incrementa
S unt seruanda. senescentis fuge tempora læua.
N ec tum etiam liquidis cum se se nuper ab undis
E xtulit Oceani, pallentesque humida uultus

Ostendit gracili incedens per inania cornu,
Vtile erit teneros ouis excludere fœtus.
Expecta cum plena animis, cum lumine largo
Solis ab igne tumens, altumque per æthera uecta
Carpit iter, fratremque audet se attollere contra.
Tum fas fœturæ, tum iustum incumbere tempus,
Quandoquidem ualidas crescenti a lumine uires
Semina concipiunt genitalia. tum fauet æther,
Maioremque trahunt nascentia membra uigorem.
Quo foueas autem pacto. mos ipse fouendi
Haud simplex. sunt quæ calido sub Sole relinquunt
Oua, recens donec fœtus in luminis auras
Prodierit. tu conde sinu uelamine tecta,
Nec pudeat roseas inter fouisse papillas,
Si te tangit honos, et flaui gloria fili.
Cumque dies, alterque dies processerit, ecce
Cernere erit formis animantia feruere miris.
Ante opus omne tamen pete matutina Deorum
Limina, ferque preces supplex, Diuisque litato
Auspicibus cunctorum operum, cum mane sacerdos

Synceram Cererem, et Lenæum libat honorem.
Nec non lanicii florem u elamina prima
Suspendes templis. auertunt omnia fœtu
Munere placati superi mala, frigora, et æstus,
Et quæ multa solent bombyci instare pericla.
Interea populis sedes, et tecta futuris
Ipsa nouare iube, tabulataque uicta senecta.
Non aptæ sine sole domus, sine luce penates.
Sed duplices recta lumen regione fenestræ
Admittant, quarum surgentes altera Phœbi
Spectet æquos, fessos contra altera, iamque cadentes,
Tum uitri pellucentes opponere quadras
Hinc atque hinc iubeo, lini aut firmissima texta,
Vt neque concutiant uenti, neque nubila nimbis
Conspergant, obsitque intus penetrabile frigus.
Nec postrema fuit cautis prætendere cura
Retia rara. auium insidias, et callida furta
Auerte, illudit passer custodibus olim
Improbus, illudit chortis cristata uolucris.
Dant stragem passim rostris immitibus, implentque

Ingluuiem, ac uiuo uiua abdunt corpora busto.
Nec, quibus est tineæ felicis copia multa,
Parietibus sedem affigunt. sed quattuor æquis
Tectorum in medio erectis hinc inde columnis
Plurima suspendunt tabulata, aulæque per altos
Surgunt mille gradus, digestæque ordine sedes.
Tuque etiam, uariæ ut nequeant irrepere pestes,
Parietis antiqui uitium ne neglige segnis.
Sed calce, aut creta linito, atque angusta uiarum
Quæque time. mus sæpe cauis se se abdidit imis
Luce latens; at cum in tenebris cinis occulit ignem
Sopitum, indulgetque graui custodia somno,
Improbus egreditur tutis ad furta latebris,
Et citus irreptat tabulis, sæuitque per omnes
Cæde madens aulas, prædamque auertit ab altis
Porticibus satur, atque cauis epulatur in antris.
Molire insidias, deceptum carcere claude,
Ignarusque doli ipse sibimet uincula nectat,
Dum petit ostensam confidentissimus escam.
Quædam etiam trabibus, quibus omnis machina rectis

N ititur, auxiliantur, et imas sentibus armant
S entibus, et tribulis, ac iuniperi hirsutæ
V ulnificos addunt gladios, circum undique ut hostis
I ndeprensus eat saltem per uulnera mille,
N ec referat captam multo nisi sanguine prædam.
V erum age uix tenebras pepulit lux tertia rebus,
E cce sinu incipiunt tepido calefacta moueri
S emina, iam uisenda nouis animalia formis
I rrepunt, passimque albis mantilibus errant.
N e uero iam tum hæc thalamis sublimibus infer.
E xiguus primum capiet sobolem locus omnem.
C orpora deinde auctæ cunabula prima relinquent.
T um cunctam in populos, in uicos diuide gentem,
D iuisasque dabis sedes, secretaque regna.
N ec satis hoc semel. at quoties his arcta uidebis
E sse domus spacia, augentur dum corpora cuique,
H as toties legere, inque nouas diducere sedes
N e dubita, donec tabulas impleueris omnes.
N ec tamen interea paruas non pascere oportet.
V t primum hauserunt cœli auras, pabula poscunt,

Assuescunt iam tum dapibus, mensasque requirunt.
Sed prodest, nondum thalamos experta puella
Prima manu tenera teneras si pascat alumnas.
Primam autem mori pubem, atque tenerrima semper
Quæque legunt, dum grex tener est, atque inscius æui.
Continuo ueterum ueluti memor ille parentum
Agnoscit uescas frondis, ipsasque recentes
Deposcit. nam si plenis seruentur in horreis
Hesternæ, dulcis succi corrumpitur aura,
Et sapor ingratus subit, atque inamabilis haustu.
Mane petunt igitur siluas, et quaque reportant
Pabula lecta die famulæ, gratumque laborem
Sortitæ inter se folia illibata canistris
Expediunt, legit illa, domum fert altera lecta.
Instaurant aliæ mensas, epulasque ministrant.
Pabula larga superiaciunt pecus omne tegentes.
Protinus emergunt tineæ, folioque iacenti
Victrices super assistunt, omnisque iuuentus
Vescitur, atque auidæ dapibus implentur opimis.
Fit strepitus, longe qualem olim sæpe solemus

Cum pluit, in tecto clausis audire fenestris.
Nec mora nec requies, properant, et grandia morsu
Attondent folia emensæ, redeuntque, iterumque
Incumbunt, longam nequeunt explerier aluum,
Dum superant frondes, et plenæ pabula mensæ.
Tuque ideo parcis epulas moderare canistris,
Terque die tantum pasces, nam prodiga cunctam
Si frondem simul effundas, sine more, dapesque
Accumules, mensasque oneres, auertitur ultro
Ingratam saturum morum pecus, atque repente
Ipsa parit largi fastidia copia uictus.
Paulatim inuita, metuant sibi pabula semper
Deficere, expectentque dapes. prius inuce ludens
Frondem unam, ac certare sine, illæ protinus omnes
Arrexere animos cupidæ, prædamque capessunt
Certatim, pariterque ingens subit ardor edendi.
Tum demum solitas epulas effunde canistris,
Dum dapis optatæ fuerit compressa libido.
Sed ne longa fames noceat tamen aspice prudens,
Dum nimium differs epulas, et gaudia mensæ.

Nam soliti impastis si desit copia uictus,
Nulla mora est, miseras macies deformat iniqua,
Pabula deinde parum exhaustis duplicare iuuabit,
Et uix longa dies lapsas in pristina reddet.
Dira fames adeo nocet, ac penuria edendi.
Quin etiam haud parui mutari pabula refert.
Est bicolor morus, bombyx uescetur utraque,
Vtraque grata illi, cui uero assuerit, eandem,
Nigra, albens ue fuat, nullo discrimine amabit,
Quanuis Ausoniis laudetur nigra puellis.
Forte etiam si deficiant folia omnia mori,
Et subito siluæ (Di talem auertite casum)
Thysbææ arescant nimio æstu, aut frigore, quæris
Quas nam tum, pereant ne res tibi funditus omnes,
Bombyci iubeam legere, et summittere frondes.
Orandi superi eueniant ne talia nobis,
Si tamen urgeris, conscendat robora pastor
Vlmea per siluas, et summa cacumina carpat.
His etenim arboribus multum est affinis origo,
Iamque ideo agricolæ morum didicere per agros

Inserere umbrosæ ramis ingentibus ulmi,
Et steriles siluæ nunc dant bicoloria mora.
Sunt aliæ, quæ, si fœtus sibi nascitur ante
Quàm Thysbæa nouis adolescat frondibus arbos,
Vrticamque, rubosque legunt, dum plurimus humor
Vere subest. at tu teneris tunc parce puellis
Crura, manusque arment facito, nec robora dura
Ascendat permitte in siluis innuba uirgo.
Verum operum patiens anus, et cui durior annis
Sit cutis (ingratæ facilis iactura senectæ)
Munere fungatur tali, ne forte quis altis
Egressus siluis Satyrorum e gente procaci
Suspiciat, teneræque pudor notet ora puellæ.
Illa quoque in primis cura est ut pabula semper
Sicca legant, nullaque fluant aspergine siluæ
Aut pluuiæ, aut roris nocturni. quippe uenenum
Sæpe fuit quamuis tenuis bombycibus humor.
Nunquam igitur, cum nox horis silet intempestis,
Accedant siluam. expectent dum gurgite Eoæ
Tethyos exierit, sursumque eduxerit omnem.

C ollectum noctis humorem purpureus Sol,
E t iam tris scandens supera alta peregerit horas.
Q uod si forte etiam fuerit tunc humida silua,
V t potes, e foliis stillantem decute rorem.
P rofuit et, si quando matutina pruina
P erstrinxit teneras frondes, ostendere Soli
C ratibus impositas, et frigora uincere flammis.
C umque tibi fuerint suspecti denique nimbi,
A ppropera, calathos cape, moros scande, ministras
V oce uoca, mitte in siluas, sine lege legunto
O buia quæque, penum foliis, atque horrea comple,
N e, dum sæuit hyems, perdant ieiunia pubem
L aniuomam, at parta securæ fronde fruantur.
Q uod si adeo subitum cito non præuideris imbrem,
N e turpi rigeat, macieque, fameque senescat
O mne pecus, ualidos in siluas mitte colonos,
Q ui tibi utraque manu nunc huc, nunc robora et illuc
C rebra agitent, frondem patulis tu impone canistris
R orantem, quando fatis urgemur acerbis.
A t labor interea famulas exerceat alter.

Cura ſit heſternæ ſemeſas tollere menſæ
Relliquias; tabulisque immundam auertere uentris
Proluuiem. mane ante, pecus quàm pabula guſtet,
Tergendæ ſedes, et gramine peruerrendæ.
Tum Bacchi irrorant gratum bene olentis odorem,
Purgatisque abigunt tabulis triſtem omnibus auram.
Hinc leniter digito medicatis ſedibus omnes
Traducunt cœtus lætos melioribus auris,
Nec ſuper extremas errare licentius oras
Permittunt. ſemper media ad penetralia cogunt,
Præcipitesque timent lapsus, altasque ruinas.
Huic generi facilis leti uia. protinus ægras
Delapsæ effundunt animas, lucemque relinquunt.
Siqua tamen ſupereſt, et cœli ueſcitur aura
Poſt caſum, inspicito. nam ſi pars corporis ulla eſt
Læſa tibi depren ſa, aliarum ſedibus ultro
Proiice, nec fruſtra libeat tibi paſcere inertem.
Nullam operam omnino, nullum expectabis ab illa
Certa opus. ignauum deducet inutilis æuum,
Et comitum egregias tantum mirabitur artis.

Sæpe etiam impaſtas auerti pabula cernes,
Sopitasque graui ueluti torpere ueterno
In tabulis. hic parce metu, ne corpora morbus
Forte aliquis, gentemque lues inuaſerit ægram.
Hunc illis morem, natura hunc ipsa ſoporem
Addidit, indulgent ſomno, ſtratisque quieſcunt,
Sopitisque dies alter tranſibit, et alter.
Cum uero expulerit noctem lux tertia rebus,
Conſurgent, lætæque ad pabula nota redibunt.
Ergo illas tumidas iubeo obſeruare. nec ingens
Noſſe labor, ne improuiſus ſopor occupet. ultro
Signa dabunt ipsæ. cœlo capita ardua tollent
Arrectæ, spernentque dapes. tum pigra notabis
Corda, animos reſides, inſueta ſilentia menſis.
Non tamen adueniet ſomnus ſimul omnibus idem.
Inſomnes aliquæ uigilant, dum turba quieſcit
Cætera, nondum aptæ, teneros quibus alliget artus
Irrepens ſopor. aduenient ſua tempora et illis,
Atque omnes tandem demittent lumina ſomno.
Cura ſit interea inſomnes legere, atque uagantes,

S ecretasque aliis aliam cito transfer in aulam.
S opitæ stabulent simul. his par omnibus ætas.
V na operi incumbent, et eodem tempore se se.
A rtubus exoluent supera ad conuexa uolantes.
D umque Deus stratis, thalamisue silentibus ales
R egnat lethæo perfundens corpora rore,
P abula subtrahito solita, frondemque negato.
N am tumidæ interea renouant torpentia alumnæ
C orpora, et exuuias ueteres, ac tegmina ponunt,
E t nitidam induitur pubes renouata iuuentam.
C eu, fodere domos serpentum ubi lubrica turba
S ub terram ueniente hyeme, stant frigore inertes,
D um redeat terris tepidi clementia ueris.
T um demum egressi, ad solem squalentia terga
C onuoluunt posita turpi cum pelle senecta.
A nnuus hic illis mos, at bombycibus ipsis
T er pigra, dum uiuent, renouabit corpora somnus.
I amque age, iam grandes fœtus, iam ducitur ætas;
V ltima, turgenti filum tralucet in aluo
O mnibus, accingunt alacres, operique parant se.

Pabula iam saturæ fugiunt. noua quærere regna
Ardor agit. tollunt oculos, arrectaque terga.
Omnia uestigant late loca, sicubi rami
Arbutei, per quos sua possint tendere fila,
Atque nouis priscos cupiunt mutare penates,
Et tabulæ extremis pendentes sedibus hærent.
Tum famulæ properare, omnes prouisa parare
Sarmenta, et steriles tectis inferre genistas.
Iamque illæ antiquas sedes, supera ardua linquant,
Atque noua hospitia inuadant per uimina lenta
Demissæ, nisi succurrat nuruum ocyus omnis
Hinc atque inde manus durum miserata laborem.
Ipsæ nam manibus secernunt grandia natu
Corpora iam matura operi, iamque apta labori,
Per ramosque locant arentes agmina densa.
Summotas alias arcent, dum funditus omnes
Corporeæ excedant labes, ac temporis orbe
Perfecto sua cuique dies exemerit omnem
Alui insynceræ illuuiem, purumque relinquat
Lanicium, et fili tralucens simplicis aurum.

Sic ubi mitescunt pendentes uitibus uuæ,
Paulatim liquor ille intus rarescit, et aureus
Accedit color, elucent purissima musta.
Tum demum tabulis passim sarmenta relictis
Complerunt omnes, perque atria uirgea lætæ
Exercentur, et effundunt quæsita per æuum
Stamina ditis opes uteri, suspensaque densos
Fila regunt inter ramos, atque ordine ducunt.
Mille legunt, releguntque uias, atque orbibus orbes
Agglomerant, cæco donec se carcere claudant
Sponte sua. tanta est edendi gloria fili.
Mox autem clausæ interius circum undique lecta
Stamina condensant, teretisque oui instar opus fit.
Nullæ operum immunes. est omnis cernere passim
Noctes atque dies niti præstante labore,
Et quasi de palma summas contendere uires.
Aspicias quasdam incipere, primumque laborem
Tendere adhuc, quasdam obscuro iam carcere clausas.
Ast aliæ uelut in nebula, fumoque nigranti
Nunc etiam apparent properantes intus, et omnes

F as oculis spectare uias, uariumque laborem.
Quin et nonnullæ paribus communia curis
A ssociant opera, et nebula clauduntur eadem.
Quædam adeo (uisu miserabile) sæpe repertæ,
D um tendunt super. : alias, instantque labori,
V itam opere in medio clausæ sub nocte dedisse
A nte diem ah miseræ. iacuit labor interruptus.
P arua mora est tamen. ut se aliæ inclusere latebris,
E xtremoque manum summam imposuere labori,
E xhaustæ intereunt omnes, terrasque relinquunt.
I te animæ egregiæ, fortunatæque laborum
V ltro in fata alacres. uobis nempe altera fato
C orpora debentur, uobis miserata priorem
E ripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
L umina, et aereas rursum reuocabit in auras.
P rima Venus docuit bombycem in tecta referre
E ductam siluis, atque hanc impendere curam.
A nte homines nati durum genus ilice rupta
I n siluis nudi degebant more ferarum.
N ec dum ullus lini, nec dum ullus uelleris usus.

Verum dura hyemis pellebant frigora, noctisque
Humorem fruticum se frondibus inuoluentes,
Et liquidos imbres uitabant arbore tecti,
Per noctemque cauis latitabant rupibus hirti.
Hic illic mixti latos impune per agros
Cum nudis nudi iuuenes errare puellis.
Ast ubi crescenti paulatim cognitus orbi
Irrepsit pudor, exuuiis cepere ferarum
Aut tergo bouis, aut uillosi pelle leonis
Se tegere, et corijs inuoluere mollibus artus.
Ipsi etiamnudi degebant æthere in alto
Cœlicolæ, cœlique nurus discrimine nullo.
Prima Deum Pallas docuit committere campo
E nodis lini segetem, et tondere bidentem
Lanigeram, ac tenui telas intendere filo.
Illa quidem primum uario se ornauit amictu
Egregiam picto pallam circundata limbo.
Mox alias etiam texit ditissima diuas.
Nec mora, deinde nouam ostendit mortalibus artem.
Tantum nuda Venus mœrebat muneris expers

E gregij, ob formam textrici inuisa Mineruæ,
A tque irrisa diu super Idalium frondosum
S e, natosque suos in siluis condidit atris,
C ui post optanti Fors et Deus attulit olim
A uxilium. nam Peliacis te in montibus altis
P hyllira Nympharum pulcherrima montanarum
S aturnus captus forma, et florentibus annis
V iderat errantemque, et gramina certa legentem.
A h quoties precibus Nympham Deus aspernantem
T entauit supplex, ingrataque munera uerbis
A ddidit? ah quoties nimbosis montibus errans
M atutinus iter tulit, et monstrauit in agris
P ræsentes morbis herbas, usumque medendi?
I lla auersa Deum semper fugiebat amantem.
Q uid faceret? Venerem supplex adit ipse, rogatqu
A uxilium, et meriti promittit præmia tanti.
D iua monet duræ frustra præcordia Nymphæ
T entari, nulli pectus penetrabile amori,
N ec precibus, nec muneribus mutarier ullis,
F allendamque dolis tantum, furtisque domandam

E rgo se in faciem subito transformet equinam
I mperat, et pascat qua gramina sueuerat illa
Q uærere, ut ignaram furto aggrediatur opertus.
N ec mora præceptis. hinnitu Pelion altum
C lausus equo Deus impleuit, uotoque potitus
V i tenuit frustra pugnantem, et multa recusantem.
E xin promeritæ Veneri pro munere magno
S emina clausa dedit niueo tenuissima linteo,
E t meriti memor his, inquit, pulcherrima texes
D iua tibi insignes tunicas nihil indiga lanæ,
A ut lini, quæ dona negat tibi iniqua Minerua.
H inc præcepta dedit, diuinam et prodidit artem,
Q uam primus, nati fugeret cum protinus iras,
D eprendit solis meditando in montibus olim.
I nsuper admonuit uenturi præscius æui
Q uondam aliquos, sed enim multo post, affore uates,
Q ui totum canerent præclara inuenta per orbem
G ratum opus Ausonijs, dum uoluent fila, puellis.

MARCI HIERONYMI VIDAE CREMONEN. BOMBYCVM LIBER SECVNDVS.

Vrsus ades Nympha, inceptum iam perfice munus
O decus Italidum, fortunatissima matrum,
Quae uastas fessae Italiae miserata ruinas
Haud dubias pulchra spes nobis prole tulisti.
Tu iam laeta tuos natos praestantibus ausis
Caelicolas ipsos supra se ferre uidebis.
Aspice iam quantas ostentet corpore uires
Federicus puer, ut uultu decora alta parentum
Spondeat, ut ueniant scintillae ardentis ab ore,
Flagrantesque micent oculi, utque horrentia semper
Bella sonet, puerique agitet se pectore Mauors.
Iamque adeo nunc arma placent, iam feruidus acri

Gaudet equo, indomitusque animi, cupidusque pericli.
Hunc iam regna Asiæ metuunt, oriensque subactus,
Gangesque, Tigrisque tremũt, atq; Indus Hydaspes.
Sæpe hunc Eufratæ propter uaga flumina Eoæ
Bellantem aspicient multa inter milia matres,
Horrescentque animis hostem, pariterque timebunt
Egregio iuueni, cæcoque urentur amore
Præstanti captæ forma, et iuuenilibus annis.
Gaudia mox trepidæ referet tibi quanta reuertens
Vltus auos Graium, Solymorumque eruta templa?
Tunc illum Minci in ripis facta ampla canentes
Carminibus tollent sublimem ad sidera uates.
Lanificas nos interea reuocamur ad artes.
Frondosæ inuitant rursus sub tegmine mori
Seriades, grataque legunt e fronde coronam,
Quando nondum ausim laurum sperare superbam.
Aut caput intonsis hederarum innectere ramis.
Ergo age, sarmentis dum se super aurea bombyx
Exercet, nitidumque edit de pectore filum,
Nempe tuæ interea prorsus nihil indiga curæ est,

D um nouies roſeus ſe lauerit æquore Titan,
Diſce laboranti pecori non pigra mederi,
T riſtibus et morbis occurrere.uos quoque noſtri
P aruæ animæ exercent per tot diſcrimina caſus,
V eſtraque pallentes infeſtant corpora morbi.
C orrupta ſiue illa lues cœli influit aura,
S eu uitio infectæ frondis,gens labitur ægra,
Et cætus ſubito ſerpunt contagia in omnes.
I nuadit mors.intereunt data corpora leto,
Et thalamis paſſim tetro manantia tabo
F uſa iacent.perit omne pecus,ſpes irrita fili.
D ii teneros Dii uos fœtus arcete periclis,
C um nondum morbis præſentes omnibus herbas
M onſtrarit natura,hominum ue induſtria ſolers
N ondum morborum cauſas deprēnderit omnes.
M ulta tamen,longo quæ nos inuenimus uſu,
Quæque alii docuere,tibi nunc dicere pergam.
N il adeo tineis fuerit præſentius ægris,
Q uàm ſubito e medio iocundo lumine caſſas
T ollere,ne totam perfuſa cadauera tabo

L atius inceſtent miſerando funere gentem.
N ec minus inde tibi triſtis contagia cœli
S it ſtudium uitare.iuuat cum lucidus æther,
C um noctis gelidum Sol rorem ſuſtulit, et cum
I nter ſe alpinus Boreas, atque humidus Auſter
P acem agitant, uitro detracto aperire feneſtras,
Q uo ue almam lucem aſpiciāt, quo ue ęthera purum,
A urarumque leues animas, et frigora captent.
N empe intro ueniens Zephyris uariantibus aer
A era diſpellit pigrum nouus, et graue olentes
L uſtrat, agens ſe ſe, thalamos, uariatque ſaluber,
Q ui niſi mutetur crebro, corrumpitur, hauſtusque
I nducit uarios reptantum in corpora morbos.
C eu puteis pigros latices niſi ſæpius urna
H auſeris, ut ſubito inde locū nouus occupet humor,
C ontinuo ſapor immotæ uiciatur aquai,
O raque potantum triſtis perturbat amaror.
T um uero ad ſolem, blandique ad luminis auras
E xultare pecus uideas, et corpora luci
P andere. non tamen immiſſo ſub Sole iacere

Securum fuit. aspiciant sed lumina longe.
Si uero fuerit gelidis Aquilonibus aer
Frigidus, aut nimbos spirantibus humidus Austris,
Protinus in thalamos inferri profuit ignes
Ne tamen infestet lacbrymosus lumina fumus;
Ipsos occuluere cauis fornacibus ignes,
Vnde aditus fumo sit nusquam in tecta, sed extra
Respirans Vulcanus in aera fumet apertum.
At calor interea placidus diffunditur intus
Paulatim, et tepidi calida e fornace uapores.
Sunt etiam, quæ, cum nigrescit fœtibus arbos,
Incipiunt cum mora rubescere, pabula lecta
Retibus imponunt raris, in perque foratis
Pellibus, in gyrumque agitant, iactantque per auras.
Nanque cadunt ueluti per lata foramina grando
Nigrantes baccæ, uel quicquid inutile mensis,
Et tantum folia ipsa manent, quod soluere mollem
Aluum mora ferunt, tristesque inducere morbos.
Præterea liquido respergi corpora oliuo
Mors erit extemplo ab miseris, lucemque relinquent.

Ergo ubi nocte gregem famulæ, et stabula alta reuisent,
Edico procul ardentem deponere testam,
In tenebris ubi pingue oleum depascitur ignis.
Ne super incautis gutta stillantis oliui
Decidat, ac totos deformet peste penates.
Usque adeo in Venerem longas exercuit iras
Infensam inuentrix semper frondentis oliuæ.
Exin cum liquor officiat bombycibus omnis,
Præcipue sale qui fuerit uitiatus amaro
Cum semel attigerit, miseris erit acre uenenum.
Protinus elucet languentibus aurea pellis,
Deinde tument, turpisque animis ignauia uenit
Desidibus, tandem rumpuntur, et omnia tetro
Inficiunt tabo. sanies fluit undique membris,
Nec quicquam salso Venerem æquore profuit ortam.
Quædam ideo siluas seruant noctesque, diesque.
Quandoquidem inuentæ salso quæ pabula rore
Inuidia infecere (scelus prohibete nefandum
Dique, Deæque omnes) cæcum et liquere uenenum
In siluis, quod mox foliis bibit inscia bombyx.

Arce etiam strepitus. cantu caua cornua rauco,
Fistulaque horribili procul absit ahenea bombo,
Tympanaque, et uoces ludentis comprime pubis.
Inualidas sæpe exanimat leue murmur alumnas.
Sed neque tum pueri uastantes irrequieta
Cuncta manu hic illic, stragemque impune ferentes,
Iamque has, iamque illas digitis dum tangere gaudent,
Intro ducantur, quos longe arcebis, et ultro
Absistent, ætas si improuida ludificetur.
Verbis falle illos. tineas finge acre uenenum
Inspirare anima, uel spicula linquere caudis,
Atque angues, colubrosque uoca, dirosue chelydros.
Obseruabis item, ne qui gustauerit allii,
Aut cepæ, aut acris porri illætabile uirus
Introeat, ne res pereat tibi funditus omnis.
Bombycem exanimem uidi sæpe ipse iacere
Afflatam famulæ grauiter spirantis odore.
Continuo uis illa subit, naresque lacessit,
Intimaque infestum uenit ad præcordia uirus.
Non igitur cunctis aditus permiseris, illas

Spectatum quicunque adeunt. quis spiritus ollis,
Quis uultus, uocisque sonus, quis euntibus ultro
Sit gressus, qui oculi ue, notes. discrimine nullo
Limine anus omnis monstra infelicia longe
Pelle. nocent cantu tristes, oculisque malignis.
Intro autem tantum iuuenes, pulchræque puellæ
Ducendæ, quis forma, ætasque ignara nocendi est.
Hic impune choros agitent, alternaque læti
Idaliæ Veneri, ac Saturno carmina dicant.
Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem uidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, grauesque oculi suffecti sanguine circum,
Fronsque obscœna situ, hirtique in uertice cani.
Ille truci, scelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenuis animas, paruasque uolantes.
Quin etiam si quando hortos ingressus, ubi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus et passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque anni agricolæ mœsti fleuere caducam.

Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnis
Cernere erat subito afflatos languescere flores,
Mox album late nimbum uolitare per auras,
Nec tantum noceat raptor ferus Orithyiæ,
Si quando iratus male tutis incubet hortis.
Nostram igitur si forte domum prætermeet olim
Pestis, et ira deum talis, cum plurima reptans
Compleuit sedes omnis, atque atria circum,
Non illum affari libeat, longumque morari.
Sed properate fores famulæ, properate fenestras
Claudite, pestiferamque auertite limine cladem.
Iam promissa dies terris lucem intulit almam.
Iam, licet, ingredere, artificum mirare laborem
Egregium, mirare artes, ut pendula ramis
Omnibus hæserunt uarii glomeramina fili,
Qualiter autumni primo cum frigore in hortis
Arboribus pendent haud uno poma colore.
Sic hærent nitidi uario discrimine ramis
Folliculi. sunt quæ uiridem traxere colorem
E foliis, quæ depasta est Saturnia bombyx,

Fila, auri quædam, electrique simillima puri.
Omnibus est reliquis color albi uelleris instar.
Ergo ubi per ramos iam perfecisse laborem
Clausas, quanque suum, uigili exploraueris aure,
Atque ubi nec strepitus, nec uim datur amplius ullam
Audiri, sed iam motus requieuerit omnis,
Pelle moram, exonera ramos, impone canistris.
Carpe utraque manu, et famulas properare iubeto.
Primus deinde labos extrema, et inutile quicquid
Lanicii detraxe, et luxuriantia circum
Vellera, quæ stuppæ ueluti nodosa puellæ
Ruris pensa trahunt torquentes pollice fila,
Vnde sibi intexant festis gestanda diebus
Tegmina, cum lætas agitant per prata choreas.
Hinc triplex delectus erit. meliora Deorum
Imponunt aris. aliqua in spem gentis, et anni
Venturi ad sobolem seruant de more creandam.
Cætera dein uarios deuoluunt uestis in usus.
Quæ uero in generis spem uis seruare caduci,
Deligito ex omni numero. neglecta quotannis

Degenerat proles magis ac magis, atque propago
Deterior tibi ſemper erit labentibus annis.
Sed non ob ſobolem multos ſeruare neceſſe eſt
Folliculos. capitum multorum ſemina partu
Vna dabit mater, centum quæque oua relinquet.
Quos igitur fœturæ habiles prouideris, omnis
Connectes ducto per acus ueſtigia filo.
Sed parcens leuiter terebrato, extremaque tantum
Tangito acu tenui, ne incluſa cadauera ferro
Ah uioles, et res euertas funditus omnes.
Poſt hinc conſertos ita frigida ſub loca conde
Aut Bacchi in cella ſub terram, aut ſicubi montis
Exeſi specus ardenti impenetrabile Phœbo,
Ne calor abſumat defuncta cadauera uita,
Fata dabunt quibus ad iocundum ſurgere lumen
Rurſus, et in paruas uolucrum ſe uertere formas,
Cum primum cœlo ſtellas Aurora fugarit,
Et decies roſeos Sol lauerit æquore currus.
Nam quondam (ut perhibent) cum primos aurea fœtus
Nutriret Venus umbroſis in uallibus Idæ,

N uda cohors tenerum circum ludebat amorum,
E t nunc hic manibus temere dare pabula blandis,
N unc illic tractare leui reptantia tactu
C orpora, Acidaliosque toris diffundere flores.
D um uero incauti nunc huc, nunc protinus illuc
(F orte parens aberat) studiis puerilibus errant,
I mpliciti inter sese altis in cratibus urgent.
F it strepitus. pontes uastam traxere ruinam
L anifici stabula alta gregis. tacet undique bombyx
F usa solo, exanimum ingentes (miserabile) acerui.
Q uam cladem accepit rediens ubi mater, et omnem
C æde madere locum uidit procul, et genus omne
F unditus extinctum, totamque ab origine gentem,
E t famulas nusquam sibi, nusquam occurrere natos,
Q ui se se abdiderant siluis, tacitique latebant,
I nfelix stetit ingenti perculsa dolore.
T um furiis acta huc illuc clamore supremum
I dalium impleuit natos, famulasque requirens.
N ulla quies animo, noctesque, diesque uagatur,
I ncassumque gemens solos interrogat agros.

I nfernas etiam ſedes, atque atria Ditis
A egra adiit, quo mœſtæ animæ poſt fata feruntur
S quamigerum, pecudum, atq; hominum, uitæq; uolantũ,
S i forte ipse ſibi patruus rex maximus Orci
A nnueret paucas animas in tarda reuerti
C orpora, ut inde nouam ſobolem reuocaret in auras.
I amque ibant umbræ tenues Styga circunfuſæ
O bſcuram, nigrosque lacus, et rauca fluenta.
T um dominæ aduentu lætæ circum ora uolantes
N ondum oblitæ alis plauſere, et ſigna dederunt
L ætitiæ nondum trans liuida flumina uectæ.
A gnouit Venus, et ſecum eſt lætata repertis.
Q uam Saturnius horrentis regnator Auerni
V t procul aspexit, multo eſt dignatus honore,
P ermiſitque animas in corpora tarda reuerti
R urſus, ut extinctam ſobolem reuocaret in auras,
S eminaque his generis penitus repararet adempti.
V tque ſequi poſſent dominam ſupera alta petentem,
C orporibus geminas renouatis addidit alas.
H anc legem poſuit tamen, ut genus omne quotannis

Alitis in faciem se post opera, atque labores
Verteret, et nigros Orci bis uiseret amnes.
Ut quosdam populos in Hyperborea Pallene
Esse ferunt, qui, se ut nouies Tritonide in unda
Merserunt, natis tollantur in aera pennis.
Nonne uides, cum carceribus exire reclusis
Instant ardentes, quanta nitantur opum ui?
Clausa obstat domus, et fili densissimus ordo.
Nec mora nec requies, uestigant omnia circum,
Explorantque aditus omnis, si qua potis extra
Rumpere, et optatæ rursum se reddere luci.
Ecce autem ut rostro follem terebrauit acuto,
Protinus erumpit (uisu mirabile monstrum)
Alitis in paruæ bombyx collecta figuram,
Et noua se rerum facies mirantibus offert.
Nam quæ longa fuit tinea olim, fit leuis alis
Papilio tineæ pallentes concolor artus.
Ergo carceribus cum rupit multa uiam uis,
Et sese cæcis populi eripuere tenebris
Aligeri, atque iterum lucis uenere sub auras,

Hærent attoniti rerum nouitate, neque audent
Remigio alarum se aperto crede cælo,
Dissimilesque sui tacite noua corpora secum
Mirari, forma nec se se agnoscere in illa.
Cornua mirantur fronti, mirantur et alas,
Et uires nil supra audent tentare priores
Diffisi, memoresque sui, sed tum neque gustant
Pabula, nec uitæ quærunt alimenta prioris
Tantus adhuc memores timor atri detinet Orci.
Nunc etiam ante oculos Styx liuida, nigraque regna,
Tartareique canis tria guttura, monstraque Ditis
Impacata, breuis ne uitæ gaudia quærant.
Iccirco aligeræ neque frondem suffice genti
Incassum, neque potandos admoueris amnes.
Carpe manu resides, et funibus insidentes,
In tabulamque refer stratam uelamine molli.
Quippe ubi subtracto se rursum ad fata uocari
Senserunt uictu, turbantur. tum simul omnes,
Excidium ueluti cælo, terrisque propinquum
Immineat, cum supremo mortalia cuncta

Vna dies dabit exitio, multosque per annos
Sustentata ruet perituri machina mundi,
Attoniti dubiis properant succurrere rebus.
Concubitu indulgent omnes, ut semina gentis
Munere defuncti uitæ post fata relinquant,
Et seruare genus ualeant, stirpemque tueri.
Nec uero, uelut in siluis genus omne ferarum,
Alituumque, uagos passim furantur amores,
Sed connubia certa, sed electi hymenæi.
Ille suam tenet, illa suum, dulcique fruuntur
Amplexu caudis ambo per mutua nexis.
Instant, et ualidis iuncti compagibus hærent.
Nec Veneris breuis usus erit, uidere reuincti
Quartam sæpe diem. nec quas legere relinquent,
Donec uterque cadat, neque enim, si uiribus haustus
Mas prior occiderit, longum tamen ipsa superstes
Fœmina erit, sed ubi concepta effuderit oua,
Nulla mora, amplexu nondum diuulsa sequetur.
Idem omni interitus generi, fata omnibus æqua.
Aspicies miserans confusa cadauera passim

Procubuisse toris genialibus. omnia primum
Sedibus exportato, et tristia funera ducito.
Illis nanque operum est cunctorum finis et aeui.
At uero quae infusa uides mantilibus albis
Semina ceu milii exigui tenuissima coge.
Haec tibi post annum sobolis spes certa creandae.
His etenim sese reparat moribunda quotannis
Seminibus, sobolesque uenit noua semper ad auras.
Abde domo. his aptam super omnia delige sedem,
Quo neque sint aditus torrenti aestate calori.
Nec Boreae bruma in media. contraria uis est
Utraque seminibus seruandis. frigora dira
Vim genitalem omnem perimunt, frustraque fouebis
Semen inane, calor uero si admissus in oua
Paulatim sese insinuet, parua est mora, proles
Ante diem superas incassum rumpet in auras,
Cum frondes iam consumptae, cum pabula siluae
Deficiunt, et tonsa comam Thysbeia nudos
Ostentat ramos populatis frondibus arbor.
Quod si spes generis defecerit omnis ubique,

Seminaque aruerint Iouis implacabilis ira,
Sicut apes, teneri reparantur cæde iuuenci.
Hic ſuper accedit tantum labor. ante iuuencus
Bis denosque dies, bis denasque ordine noctes
Graminis arcendus paſtu, prohibendus ab undis.
Interea in ſtabulis tantum illi pinguia mori
Sufficiunt folia, et lactenti cortice ramos.
Viſcera ubi cæſi fuerint liquefacta, uidebis
Bombycem fractis condenſam erumpere coſtis,
Atque globos toto tinearum efferuere tergo,
Et ueluti putres paſſim concreſcere fungos.
Quod ſupereſt moneo generis tibi ſemina ſunto
Annua. degenerant ſupra annum condita, et inde
Omnis abit uigor, atque intus uitalis hebet uis.
Tum uero lætas exercent fila puellas,
Haud breuis hic labor, exhauſti cui nil ſatis unquam,
Dum redeat moro attonſæ noua uere iuuentus.
Folliculos primum domitant feruentibus undis,
Filaque deuoluunt nigris fumantia ahenis.
Tum currente rota torquent, eademque retorquent,

Stamineque implicito cura est dissoluere nodos.
Hinc uocat extremum tandem textura laborem,
Intenduntque nurus discretas pectine telas
Multifido, radiisque sonantibus intertexunt
Iactantes dextra, læuaque sequentia fila,
Alternisque suus pedibus labor additus, atque
Desuper acta gemit tereti rota garrula neruo.
Nec mora, certantes properant, falluntque laborem
Aut cantu, aut Veneris curæ narrantur manes.
Nec modus est simplex texendi, nec genus unum
Telarum. nunc rasa uides, et leuia texta
Nunc pexis, leuiterque attonsis mollia uillis.
Quin etiam uarios tenui subtegmine pingunt
Nexilibus flores hederis, siluasque urentes,
Pomaque, graminaque, et ceruos, capreasque fugaces.
Adde uelut nebulas tenues uelamina textu
Rara, quibus matres crines, et tempora uelant,
In templisque deum prohibent a puluere uultus.
Vidi etiam uarium quæ mutant texta colorem,
Eludantque oculos, ut discolor aura refulsit.

Quid sequar ulterius? nil uis humana reliquit
Intactum. filum tunicis includitur aureis,
Indutæque rigent fuluo subtegmine uestes.
Vt quondam Phryxi de finibuse Aetæis
Vecta ouis aurato fulgebat pectora uillo
Pectoraque, et pexo pallentia terga metallo,
Et dubitant matres pinguem serere undique morum,
Aut inter teneras bombycem ferre papillas.
Quid mirum? si iam totum diffusa per orbem
Saturni et Veneris pascunt pecora aurea gentes.
Mollia nec soli nouerunt stamina seres.
Laniuomum ipsa genus Saturni munere magno
Iandudum super Idalium, super alta Cythera
Transtulit et Venus, et nostras penetrauit ad oras.
Quippe olim (sed fama annis obscura) regebat
Felices seras læti ditissimus agri
Serius antiquo patriæ de nomine dictus.
Mox acri infelix Phaethusæ incensus amore
Italiam petiit. postquam illam ad flumina magni
Audiit Eridani correptum fulmine fratrem

Flere diem, noctemque, Iouis fera tela querentem.
Sed uix Ausonios fines, Oenotriaque arua
Attigerat, nouus ecce illi cum perculit aures
Rumor, uirgineam formam amisisse puellam,
Protinus et longos ad cœlum tendere ramos
Pro manibus, duroque includi pectora libro.
Ah miseram. subito stetit acri corda dolore
Saucius, insignemque a pectore rupit amictum
Pictus acu molles tunicas opera aurea Serum.
Tum uiridi in ripa, caræ sub uirginis umbra
Impleuit cœlum questu, dilectaque frustra
Robora complexus tereti dabat oscula ligno,
Et tenero ereptos in cortice flebat amores
Infelix. non sceptra animum, non regna parentum
Alta mouere queunt, nec opimæ copia gazæ.
In patriam negat ire. placet tantum Itala tellus.
Nec procul Eridani ripis absistit, et omnem
Vitam agit in lachrymis. bis senos ordine menses
Illum adeo perhibent solos fleuisse per agros,
Et tandem superos extrema uoce precatum,

Neue oculis lachrymæ, neu decesset luctibus humor
Perpetuus, superis quæ uota audita repente.
Perstat in incepto. gemitu nemora omnia complet.
Non oculis lachrymæ, non desit luctibus humor.
Soluunt se in lachrymas artus, et corpore toto
Liquitur humor, abitque omnis conuersus in undas.
Fit fluuius, cursuque breuissimus exit in alueum
Abdua magne tuum, et tecum in uada soluitur alti
Eridani, atque pedes Phæthusæ humectat amatæ
Flumine turrigeræ radens sata culta Cremonæ.
Mansit amor, ueteres amni mansere calores.
Sæpe illum fama est clausam sub cortice Nympham
Tentasse, optatum mox ascendisse cubile.
Tandem iuncta Dryas fluuio est, licitisque hymenæis
Egressam rupta diuam Deus arbore duxit,
Cui picturatas uario subtegmine uestes,
Illusasque auro tunicas, et tenuia lætæ
Texta dedit missa a patriis sibi munera terris.
Paucaque præterea bombycis semina donis
Addidit, ostendens huius quis muneris usus.

Ipsa eadem egregias longo post tempore natas
Seriadas docuit patris de nomine dictas.
Mox illæ Ausonias passim sparsere per urbes,
Et morum umbrosam latos seuere per agros,
Vnde sacri uiridem uates petiere coronam,
Et meritis gratas sibi deuinxere puellas.

FINIS.